

SÉD 18.

VESZPRÉMI KRITIKAI LAP

V. évfolyam, 2019. 1. szám

séd

Veszprémi kritikai lap

2019. 1. szám

Megjelenik évente hatszor

Szerkesztik:

Demel Eszter, Géczy János,
Gopcsa Katalin, Perlaki Claudia

E szám szerkesztője:
Géczy János

Szerkesztőségi titkár:
Hud Janka

Olvasószerkesztő:
Vonderviszné Kapor Ágnes

Korrektor:
Sövényházi János

Lapterv: Somody Péter
Tördelés: Dénes Tamás
Fotó: Gáspár Gábor

Felelős kiadó:
Gelencsér András rektor
Kiadja a Pannon Egyetem

E-mail:
seed.veszpreem@gmail.com

Nyomda: OOK-Press Kft., Veszprém

ISSN 2416-0628

Megjelenik Veszprém Megyei Jogú
Város Önkormányzata támogatásával

SZÁMUNK SZERZŐI

Ágel Zita Krisztina *egyetemi hallgató*

Asztalos István *középiskolai tanár*

Bartuc Gabriella *színikritikus, újságíró*

Beke László *művészettörténész, egyetemi tanár*

Csányi Vilmos *etológus*

Darabos Petra *egyetemi hallgató*

Éltető Erzsébet *kulturális szervező, irodalmár*

Farkasné Molnár Csilla *művelődésszervező*

Fehér Enikő *író*

Géczy János *író, szerkesztő*

Gopcsa Katalin *művészettörténész*

Huber Lilla Mária *művészettörténész*

Hózsá Éva *irodalmár, egyetemi tanár*

Hud Janka *programszervező, pedagógus*

Kovács Attila *zeneszerző, zongorista*

Ladányi István *irodalmár, egyetemi docens*

Lukács Elek *zenetanár*

M. Tóth Antal *ny. egyetemi tanár, orvos, zenekutató*

Molnár Erzsébet *népművelő*

Nyakas Krisztián *restaurátor, zenész*

Órsi Ágnes *újságíró*

Perlaki Claudia *tanácsos, szerkesztő*

Rostetter Szilveszter *orgonaművész*

Rostetterné Nagy Rita *karvezető, zenetanár*

Sinkó István *képzőművész, művészeti író*

Sipos Anna *művészettörténész*

Sipos Tekla *kulturális menedzser*

Somfai Balázs *ny. levéltáros*

Strenner József *ny. főkertész*

Szarvas Melinda *kritikus, szerkesztő*

Veres B. Zsuzsanna *művelődésszervező*

Vonderviszné Kapor Ágnes *tanár, művészettörténész, olvasószerkesztő*

- 2 Rostetter Szilveszter
Zonta-advént 2018
Jótekonysági hangverseny a Mendelssohn Kamarazenekar, Hartmann Domonkos és Kertesi Ingrid közreműködésével, a Zonta Club szervezésében. Veszprém, Pannon Egyetem, aula, 2018. december 1.
- 4 M. Tóth Antal
Pasztorális karácsony
„Áldatassál kiseded Jézus” – magyar karácsony. Veszprém, Hangvilla, 2018. december 21. és 22.
- 5 Rostetterné Nagy Rita
Lélekösvény, lélekút
Adventi hangverseny. Szent Mihály-Bazilika, Veszprém, 2018. december 1.
- 6 Nyakas Krisztián
Fölszállott a páva, majd leszállt közénk, és kitérta legyezójét
Fölszállott a páva gálaműsor a magyar kultúra napján. Hangvilla, 2019. január 22.
- 10 Bartuc Gabriella
Mi vagyunk a grund!
Dés László–Gesztli Péter–Grecsó Krisztián: *A Pál utcai fiúk.* Pannon Várszínház, Vándorfi László rendezésében. Koreográfus: Krámer György
- 12 Vonderviszné Kapor Ágnes
Anti-Ibsen
Csiky Gergely: *A nagymama.* A Petőfi Színház előadása – bemutató: 2018. 10. 26. Rendező: Rátóti Zoltán
- 13 Asztalos István
Diótörő, Egérkirály és a projektor meséje
Szurdi Miklós–Szomor György–Vallai Attila: *Diótörő és Egérkirály.* Petőfi Színház, Veszprém, 2018. december 7. Rendező: Szomor György
- 14 Kovács Attila
A szeretet dalai
Szurdi Miklós–Szomor György–Vallai Attila: *Diótörő és Egérkirály.* Veszprémi Petőfi Színház, 2018. december 7. Rendező: Szomor György
- 15 Géczy János
Átmenet a múlt és a jövő között
Harold Pinter: *A gondnok.* Abszurd dráma. Veszprém, Petőfi Színház, Latinovits–Bujtor Játékszín. Bemutató: 2018. október 20. Rendezte: Lengyel Ferenc
- 16 Géczy János
Visky-monodráma
Visky András: *Júlia – párbeszéd a szerelemről.* Monodráma. Veszprém, Petőfi Színház, Latinovits–Bujtor Játékszín. Előadja: Ráckevei Anna. Rendező: Szabó K. István. Bemutató: 2018. december 15.
- 18 Asztalos István
Játszik a test, zeng a lélek
2018. december 22-én, szombaton a Kabóca Bábszínház egész napos programmal várta a veszprémi családokat a Hangvillában. Délután 5 órakor a Szentháromság téren Kaszás Villó és Bakos Árpád *Zeng a lélek* című misztériumjátékával zárult a Kabóca karácsonya.

A Hangvilla-díj első kitüntetettje, Csemer Boglárka.

A borítón a Veszprém vármegyei vitézek zászlóavatási ünnepe Veszprémben. A fa mellett v. Kolossváry László ezredes, vitézi székkapitány. Elöl jobbról balra Sárossy alezredes, állomásparancsnok, Berki Miklós alispán, v. Jékely Ferenc főispán, v. Draskóczy István ny. tábornok, Jékely Ferencné zászlóánya, Rosos Károly polgármester.

Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém
Leltári szám: M_1VH_00128
Alkotó: vitéz Mészáros István
Készítés ideje: 1937. 06. 13.
Készítés helye: Veszprém

Helyreigazítás:

A legutóbbi lapszámban a *Nincsen sárkány* címmel megjelent írást illusztráló fotók nem az elemzett előadás képei, hanem a *Regő rejtem – karácsonyi pástorjáték* című előadáson készültek.

a séd

az alábbi helyeken kapható:

- Egyetemi Könyvtár és Levéltár Veszprém, Wartha Vince utca 1.,
- Pannon Egyetem B épület, porta Veszprém, Egyetem utca 10.,
- Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata Polgármesteri Hivatala Veszprém, Óváros tér 9.,
 - Hangvilla Veszprém, Brusnyai Árpád u. 2.,
- Utas és Holdvilág Antikvárium Veszprém, Szabadság tér 13.,
 - Laczkó Dezső Múzeum Veszprém, Erzsébet sétány 1.
- Eötvös Károly Megyei Könyvtár Veszprém, Komakút tér 3.,
 - Művészetek Háza Veszprém, Vár utca 29.,
- Agóra Városi Művelődési Központ Veszprém, Táborállás park 1.,
 - Szaléziánium – Érsekségi Turisztikai Központ Veszprém, Vár utca 31.

Folyóiratunk minden páros hónap első hetében jelenik meg. Lapzártá: minden páratlan hónap 20-án.

Tartalom

- 20 Strenner József
Lomblevelű faritkaságaink 1.
- 22 Szarvas Melinda
..ép-szó-nyelv-kép-sz..
Géczi János: *Roncsolt plakátok – dekollázsok*. Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum, Győr, 2018. november 2. – december 31.
- 23 Szarvas Melinda
Rés(z), h(i)ány, szakad(ék)
Fenyvesi Ottó: *Fragmentumok tükröződése*. Magyar Műhely Galéria, Budapest, 2019. január 10. – február 1.
- 24 Beke László
Somody Péter egyáltalán
Afölkött, ezalatt. Somody Péter kiállítása. Budapest, Fészek Galéria. 2018. november 7. – december 2.
- 26 Sinkó István
A kiállítás mint curriculum vitae
Hybrid Theory. Hegyeshalmi László kiállítása. Művészetek Háza galériái, 2018. november 23. – 2019. február 14.
- 27 Sipos Anna
Living things
Hybrid Theory. Hegyeshalmi László kiállítása. Művészetek Háza galériái, 2018. november 23. – 2019. február 14.
- 28 Hózsza Éva
Új helyzet van
Virág Zoltán: *Próbára tett emlékezet. Beszélgetések vajdasági alkotókkal*. Vár Ucca Műhely Könyvek 49. Művészetek Háza, Veszprém, 2018
- 28 Mányoki Endre
Gravitációk
Szarvas Melinda: *Tükörterem flamingóknak – Irodalomtörténeti tanulmányok a magyar vajdasági irodalomról*, Minerva Könyvek, Fiatal Írók Szövetsége, 2018.
- 29 Darabos Petra
„Ajjaj katona, hazug volt a hadova”
Nyitott ablak. Rendező: Szilágyi Tibor. Veszprémi Petőfi Színház. 2019. 01. 16. Bemutató: 2018. 09. 28.
- 30 Molnár Erzsébet
Korhumor
Pemete, a remete – Irodalmi kabaré. A TIT Váci Mihály Irodalmi Színpad előadása az Agórában. 2018. november 28.
- 30 Somfai Balázs
Ahol élünk: a Jutasi úti lakótelep
Szegedi József helytörténeti kutató kiállítása. EKMK Március 15. úti Könyvtára, 2019. január 17.
- 31 Kovács Attila
Művészi fokon
Hordós Johanna zongorahangversenye a Veszprémi Zeneművészeti Szakgimnázium és AMI Csermák-termében, Veszprém, 2018. december 1.
- 31 Lukács Elek
Újévi koncert
A Mendelssohn Kamarazenekar újévi koncertje, Hangvilla, Nagyterem, 2019. január 1.
- 32 Hud Janka
Minden a helyén
Irie Maffia-koncert. Veszprém, Expresszó, 2018. december 14.
- 32 Ágel Zita Krisztina
Karácsonyra hangolva
Dalok párban. A Kiscsillag zenekar karácsonyi koncertje. Veszprém, Hangvilla, 2018. december 20.
- 32 Kovács Attila
Bárhangulatban
A Budapest Bár koncertje a Hangvillában. Veszprém, 2019. január 9.
- 33 Hud Janka
Kormányozhatatlan
Krúbi (előzenekar). *Bélga-koncert*. Expresszó, 2019. január 12.
- 33 Csányi Vilmos
Evvót
Bélga. Hangvilla, Expresszó, 2019. január 12.
- 34 Hud Janka
Lélekdíszító
Szarka Tamás & Ghymes: Mennyből az angyal. Veszprém, Hangvilla, 2018. december 19.
- 34 Nyakas Krisztián
Közelről
M. Nagy József adventi kiállítása Veszprémben a Városházán – Megnyitó: 2018. december 3.
- 38 Farkasné Molnár Csilla
„Olasz nyelv kezdőknek”
Olasz klub az Eötvös Károly Megyei Könyvtár szervezésében, olasz filmek vetítése eredeti nyelven, magyar felirattal. A klub első ízben 2018 szeptemberétől 2019 májusáig várja havonta egy-egy vetítéssel az érdeklődőket.
- 35 Őrsi Ágnes
Tudósklub
Tudósklub, Veab-székház, Veszprém, 2019. január 23.
- 36 Huber Lilla Mária
Pardon
Hetedik változat – Modern Képtár – Vass László Gyűjtemény, Veszprém, Vár u. 3–7. 2018. november 17. – 2019. március 14.
- 37 Sipos Tekla
Bolyongás a Tündérek földjén
25 éves a Bran – jubileumi koncert, Veszprém, Hangvilla, 2019. január 11.
- 40 Veres B. Zsuzsanna
Párhuzamos történetek
Beszélgetés Kovács Gáborjával. Veszprém, Dubniczay-palota, 2019. január 12.
- 40 Éltes Erzsébet
Játszani és mesélni a szavakkal
Kovács Gáborján: *Szél nélküli erdőben*. Részletek az ószirmi kódexből című verseskötetének bemutatója, Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Veszprém, 2018. december 7.
- 41 Fehér Enikő
Alkotók az orrunk előtt
Kovács Gáborján kötetbemutatója. Nyitott Műhely, Budapest, 2019. január 17.
- 42 Perlaki Claudia
Isten éltesse a Szemlét!
A Veszprémi Szemle város történeti folyóirat jubileumi lapszámát csaknem napra pontosan az első szám bemutatásának 25. évfordulóján, 2018. november 16-án mutatták be a Városháza Kossuth-termében.
- 43 Ladányi István
Irodalomból tanult világ
Rossz versek. Közönségtalálkozóval egybekötött premier előtti vetítés. Vendégek: Reisz Gábor rendező és alkotótársai, moderátor: Komaniczky Zoltán. Veszprém, Cinema City Balaton, 2018. december 16.
- 44 Nagy László veszprémi állomásparancsnok levele Laczkó Dezsőhöz

Számunkat Gáspár Gábor fényképeivel illusztráltuk.

Zonta-advent 2018

Jótekonysági hangverseny a Mendelssohn Kamarazenekar, Hartmann Domonkos és Kertesi Ingrid közreműködésével, a Zonta Club szervezésében. Veszprém, Pannon Egyetem, aula, 2018. december 1.

A százéves jubileumára készülő Zonta Club veszprémi egyesülete is ünnepelni készül: egy híján negyedszázada alakult. A növedő és nőket támogató szervezet sajátossága, hogy – szemben egyes feminista közösségekkel – nem a női identitástól védi a nőket, hanem épp ellenkezőleg: kiemeli a nőben az összes női specifikumot, s ezeket alapértékként kezelve igyekszik elfogadtatni a világgal, hogy a társadalmi szerepvállalás során a nő nem a férfi alá tartozik, hanem az oldalán áll. A klub veszprémi elnöke, Sulákné Hontai Mária a nyitóbeszédében szót a munkáról, hogy mennyire fontos feltárni a rászorulókat, megismerni problémáikat, és segítségükre lenni. Őt követően Némedi Lajos alpolgármester ecsetelte szép szavakkal, hogy a női mivoltot nem lehet magánügyként kezelni, s hogy bizony van olyan nélkülözhetetlen „ajándék”, amivel csak nő tudja megajándékozni a világot. A klub által évente odaítélt tanulói ösztöndíjat egy érettségi előtt álló tehetséges leányzó kapta, aki kiskamasz korára rendkívül nehéz élethelyzetbe került.

Ilyenkor természetesen mindig akadnak olyanok, akiket inkább csak a zontás akciók érdekelnek, maga a hangverseny nem, s van, aki pusztán hangverseny-látogató, akit viszont maga a Zonta nem érdekel. Ezt a szervezők is tudják, és igyekeznek minél színvonalasabb környezetet teremteni az esemény számára. Ez idén sikerült is, kellemesek voltak a színek, a fényeffektusok pont elegendők, és nem volt üresjárat. Tudják a zenészek is, s igyekeznek olyan szívhez szólóan játszani, hogy még az oszlopok is dalra fakadjanak.

Először J. S. Bach III. Brandenburgi versenye hangzott fel Mendelssohnék tolmácsolásában. S noha egészen kiváló volt az intonációs, ritmikai kidolgozottság, látszott a hatalmas fölény, amivel kezelik az anyagot, érződött az ihletettség, az előadók belső fűtöt-

sege, mely a hangok áradásának előrehaladtával átragadt a közönségre, én a döbbenettől tátott szájjal bámultam, és elképedve vettem tudomásul a helyzetet, ami az előadók létszámából fakadt. Bach e darabját ugyanis három hegedűre, három brácsára, három csellóra és basso continuoóra (egyszerűen bőgőre és akkordhangszerre) írta. A szokatlan összeállítás lényege, hogy az egyes hangszerek három tagja olykor *unisonó*ban játszik, ezek a mű *tutti* szakaszai, olykor szétválnak háromfelé, ezek a szólók. A mai előadási gyakorlatban bevett forma, hogy nagyobb zenekarok is másorukra tűzik, ilyenkor megtöbbszörözik az egyes szólamokat. Ez a gyakorlat sok ortodox zenetudós rosszallását váltja ki, de még elfogadható. Itt azonban a három brácsával és három csellóval szemben kilenc

hegedűs állt, akik akármilyen halkán is iparkodtak játszani, mégis megbontották a hangzás egységét. Amíg ugyanis a mélyvonósoknál jól hallhatóan megvoltak a szóló-tutti szakaszok, a hegedűknél egyszerűen nem volt szóló, hiszen azt is hárman játszották. Olyan ez, mintha egy vonósnégyesben a primhegedűt hárman játszanák egyszerre, míg a többi hangszer szólóban szerepelne. A másik hiányom a *continuo* akkordjainak elhagyása, ugyanis nem volt csembalista. Ez a szélső tételekben még nem is keltene nagy zavart, ám a második tétel egyszerűen értelmetlenné válik nélküle. Ez ugyanis a zenekar részéről mindössze két akkordból áll: az ún. fríg zárlat keretéből. Ezt lenne hivatva a billentyűs játékos improvizációjával kitölteni. Hogy ez mekkora legyen, hogyan illeszkedjen, végig szól-e az akkord alatta, vagy nem, nem megállapítható teljes biztonsággal, pedig könyvtárnyi irodalom szól róla. Abban viszont valamennyien egyetértenek, hogy egyet nem szabad: elhagyni. Nos, hát most pont ez történt. Elhangzott a két akkord, üresen, árván, fölvetve a kérdést, hogy ez most mire volt jó. Csak ültem döbbszent, és azon gondolkodtam, hogy egy az intonációra, a ritmikus pontosságra, az előadás hitelességére annyira igényes zenekar hogyan futhat bele ennyire amatőr hibába...

Szerencsére rögtön ezután az est talán legragyogóbb percei következtek. A fiatal veszprémi csellista, a közelmúltban Prágából versenygyőztesként hazatérő Hartmann Domonkos (aki ösztől hangszeres tanulmányait Bécsben folytatja) Haydn *C-dúr csellóversenyét* adta elő. Nagy, átható, bővérű, rendkívüli melegséget sugárzó hangja a legnagyobbakat idézi, látszólag ellentmondva vékony, törekeny alkatának. Előadását a teljes átélés jellemzi: nemcsak, amikor aktívan ő a dallam hordozója, hanem a zenekari közjáték alatt is, amellyel teljesen azonosul, hogy utána – mintegy annak hajtásaként, abból kinőve – szólójával megfelelő módon tudjon rá válaszolni. A gyors tizenhatod menetek egy-egy soka-dik fekvésű hangjától eltekintve imponáló tisztaság, egyszerűség jellemzi játékát. S mindehhez akkora szerénység és alázat járul, amire csak a legnagyobbak képesek. Az utóbbi években többször is hallhattuk ezt a darabot Veszprémben világhírű előadóktól. Ám egyikük sem volt képes visszaadni a mű játékosságát úgy, mint a nagy karrier előtt álló Hartmann Domonkos.

A szünet után tombolajáték következett. Némi fennakadást okozott, hogy a kék és a zöld árnyalatú cédulák színben annyira hasonlítottak, hogy csak egymás mellett lehetett őket megkülönböztetni, de a nyereségek végül is megtalálták szerencsés gazdáikat.

Ezután a Liszt-díjas énekesnő, Kertesi Ingrid lépett a pódiumra, s a zenekar kíséretével elénekelt egy részletet Vivaldi *Gloriájából*, valamint Mozart *Laudamus te* című művét, illetve C. Franck *Panis Angelicus*-át. Azzal, hogy a művész nő szakrális áriákat választott műsorába, legalább jelzésértékűen kapcsolatba hozhatóvá tette a rendezvényt az advent tartalmával, még ha a darabok nem is pont a Krisztus-várásról szóltak. Noha elmondható, hogy Kertesi Ingrid hangja már nem a perzselő déli nap ragyogását idézi, hanem az alkony haloványabb fényű, de árnyalataiban annál színompásabb, meleg tónusát hordozza, talán éppen ezért volt telitalálat a programba. Az énekesek ugyanis – egyházi művek interpretálása esetén – ritkán képesek azonosulni a szöveg teológiai tartalmával, általában érezni, hogy éppen „képezik a hangot”, „formálják a száját”, „megtámasztják a rekeszizmot”, s a hang valóban tökéletes, de csak a hangszer van kész, a tartalom nem. Kertesi maga vallja, hogy úgy akarja énekelni ezeket a darabokat, mintha hangszeren játszana. A hangszerjátékos ugyanis nem „küzd meg” minden egyes hangért, mert már rég megvan neki, hanem egyszerűen közvetíti a tartalmat. Kertesi is ezt tette: közvetítette a tartalmat. Egyszerűen, de átéléssel, hitelesen, pátoz nélkül, rendkívül kulturáltan, nagy színompával. Igaz, a Franck-darabban a visszatéréskor kissé eltévedt a nagybögő, de mivel idegenül hangzó hang nem volt, ezt csak azok vették észre, akik jól ismerték a darabot.

Az est befejező száma Grieg *Norvég táncai* voltak. Csupa apró, rövid karakterdarab, jó alkalmat teremt a zenekari virtuozitás különböző formáinak bemutatására, amit a zenekar pazarul meg is oldott.

A közönség végül maradandó lelki élménnyel gazdagodva térhetett haza.

Rostetter Szilveszter

a XIII. század óta őrzött, bársonykötésű Vörös könyvnek (Libre Vermell de Montserrat) dallamai hangoztak el. Ez a történelem viharait túlélő kódex nemcsak himnuszokat, antifonákat, dalokat, Szentírás-magyarzatokat tartalmaz, de a korabeli „világi hiúságos zenéket” és a zarándokok „szemermetlen táncait” is átmentette az utókor számára. Szokolay Dongó Balázs a gazdag gyűjtemény dallamai közül a Szűzanyát magasztaló énekek (*Mariam Matrem Virginem*) és a Tündöklő csillag (*Stella Splendens*) gondolatkörhöz tartozó énekek, táncok között válogatott és dolgozott fel egy-egy csokorra valót. A reneszánsz kort idéző zeneszámok után a magyar barokk legjelesebb zeneszerzője, Esterházy Pál nádor, hadvezér, politikus (1635–1713) *Harmonia caelestis* című művének részletei (*Ave Jesuclarissime, Sol recendi tigneus, Puernatus est, Dormi Jesu dulcissime*) szólaltak meg, majd egy 21. századi magyar vegyeskari kompozíció következett. A Szegeden élő, Erkel-, KÓTA- és Bartók-Pásztory-díjas Tóth Péternek (1965) a *Harmonia caelestis* tiszteleté-

re (Hommage a Harmonia caelestis) komponált *Dormi Jesu (Aludj, Jézus)* című vegyeskari kompozíciója számomra az egész este legszébb zenei élményét jelentette. Veszprém Város Vegyeskara ebben a műben hagyományaihoz méltó módon énekelt.

A szokatlan műfajú karácsonyi hangverseny a koncert főszereplőjének, Szokolay Dongó Balásznak dudu és furulya szólókkal színesített, vegyes karra, vonós zenekarra és harsonákra írt kompozícióival (*E mai nap egy kis gyermek, Újlesztendő vígságszerző, Regösének*) fejeződött be. Ráadásaként hosszú és változatos népi furulyakadencia után a Mendelssohn Kamarazenekar és a harsonakvartett kíséretével a közreműködő kórusok az egyik legnépszerűbb és legrégebbi magyar karácsonyi dalt énekelték: *Mennyből az angyal lejött hozzátok, pásztorok*. A közös énekekben a publikum is részt vett.

Összességében emlékezetes zenei élményben volt részünk. Hallhattuk a karácsonyi népdalokat hivatásos színvonalon éneklő, tökéletesen szcenírozott Dúdoló Együttest, megcsodálhattuk a Harsona Quartetet, élvezhettük Szokolay Dongó Balázs briliáns bőrduda- és furulyajátékát. A Mendelssohn Kamarazenekar most is igazolta, hogy gazdag eszköztára, zenei iskolázottsága, rutinja arra is lehetőséget ad, hogy az eltérő korszakokban született zeneműveknek finom zenei gesztusokkal, pontos frazeálással stílust, jellegét és formát adjon. Képzletünkben megjelentek a jászol körül a pásztorok, a maguk őszinte, egyszerű és szép szeretetével. Kissé hiányoltam a betlehemi királyokat, akik a Megváltó születését a szellemi gazdagsággal (arannyal), ünneplő, hódoló lélekkel (tömjénnel) és az ember üdvét szolgáló csodaszerekkel (mirhával) dicsőítik. Talán teljessé tenné az estét, ha a pasztorális hangulatú művek mellett a jövőben (mint korábban) ismét megjelenne a programban egy nagyobb, karácsonnyal kapcsolatos klasszikus alkotás is.

Az idei veszprémi ünnepi hangverseny így is felkészítette lelkünket a szeretetre és a boldogságra.

M. Tóth Antal

Lélekösvény, lélekút

Adventi hangverseny. Szent Mihály-Bazilika, Veszprém, 2018. december 1.

December 1-jén délután igazi lelki felkészülésben lehetett része azoknak, akik a Liszt Ferenc Kórustársaság és az Orlando Énekegyüttes, valamint a Bakony Filharmónia Barokk Stúdiója adventi hangversenyén vehettek részt. A Kővári Péter vezényelte együttesek Johann Sebastian Bach két kantátáját adták elő.

Először a 132. – *Bereitet die Wege, bereitet die Bahn* – Készítsétek elő az utat, készítsétek elő az ösvényt szövegkezdetű, advent 4. vasárnapjára 1715-ben komponált kantáta hangozott el. Ebben a kantátában csak a záró korálban szólalt meg a kórus, amely az eredeti kéziratban nem is szerepelt. Valószínű oka, hogy betelt a partitúra három kottaíve, és Bach a korált – hangszerelésével együtt – egy külön papírlapra jegyezte fel, ami később elveszett. Ezért a mai gyakorlatnak megfelelően a 164. kantáta záró korálja hangozott el. Előtte csodálatos áriákat és recitativókat hallhattunk. Kiváló szólistákat választott Kővári Péter, és a Bakony Filharmónia Barokk Stúdiója elnevezésű hangszeres együttes is kiváló zenészekből állt. Az áriák énekes szólamához egy-egy concertáló hangszeres szólam társult, a hangszeres szólisták az énekesek méltó párjának bizonyultak. Nevezzük is meg őket: Bányai Júlia – soprán, Molnár Anna – alt, Aleksander Rewinski – tenor és Krokovay Marcell – basszus. Megnyugtató, hogy ennyi érzékenyen muzsikáló fiatal előadó lehet összefogni egy jó mű előadása érdekében. A hangszeres zenészek neve

nem volt feltüntetve a műsorlapon, ezért nem tudom őket nevükön nevezni, pedig megérdemelnék!

A 70. kantáta – *Wachet! betet! betet! wachet* – Imádkozzatok! virrasszatok! szövegkezdetű kantáta eredetileg a Szentháromság ünnepe utáni 26. vasárnapra íródott, ez az esetek többségében már közvetlenül az adventi idő elé esik, sőt, ha későn van a húsvét – ami, mint tudjuk, mozgó ünnep, nem rögzült konkrét naptári napra –, már lehet adventi vasárnap is. Mivel mindkét kantáta szövege Salomo Franck *Evangelischer Andachts-Opffer* című ciklusából származik 1715-ből, feltételezhető, hogy volt egy weimari időből származó azonos szövegű kantáta, ám ezt a kantátát Bach csak 1725-ben komponálta. A kétrészes, összetettebb mű nyitó kórusal kezdődik, áriák és recitativók sora után korál zárja az első részt. Ismét áriák és recitativók következnek, majd a záró korál. A kórus által énekelt tételek szövege az evangéliumi szövegekre épül, míg az áriák és recitativók költemények, az adott igehelyhez kapcsolódnak. Salomo Franck érzékeny lelkületű költő volt a pietista irányzat-

hoz közel, annak túlzásai azonban nem érintették. Bach kihasználja a szövegben lévő képek, hangulatok, érzelmek ábrázolásának zenei lehetőségét – ezt nevezzük madrigalizmusnak.

A két kantáta előadó apparátusa alapján lehet arra következtetni, hogy Bach a művek megírásakor éppen mekkora együttessel dolgozott. A hangszeres előadók viszonylag csekély száma is adta a lehetőséget, hogy élő lehessen adni e műveket. Az, hogy a kórus létszáma mekkora, nem döntő ebben az esetben, hiszen csak a szólamok száma számít. A korálok éneklése esetében a korabeli gyakorlat az volt – protestáns templomokban még ma is előfordul –, hogy magát a koráldallamot a gyülekezet énekelte, a kórus pedig hozzáénekelte a kísérő szólamokat. A mostani koncert közönsége „csak” hallgatta a fel-emelő zenét, töltekezett a csodálatos művek méltó előadásával, és mivel kezünkben volt a kantáták lefordított szövege, teljes értékűen bekapcsolódhattunk lélekben a koncert világába, kiegészítve adventi felkészülésünket. Köszönet érte.

Rostetterné Nagy Rita

Fölszállott a páva, majd leszállt közénk, és kitárta legyezőjét

Fölszállott a páva – gálaműsor a magyar kultúra napján. Hangvilla, 2019. január 22.

Könnyedén és hitelesen írni saját nemzetem élő hagyományáról, mi sem lehet ennél egyszerűbb egy zenész számára - gondoltam még egy hete, de ugyanúgy érzem magam most is, miközben e sorokat írom, mint amikor tizenhét évesen hazajöttem Nyíregyházáról a népzenei táborból, ahol a kontrázás és a szatmári zene rejtelseibe próbált beavatni Bányavári Gábor, a Jánosi együttes muzsikusa: népem zenéjével hitelesen foglalkozni csak teljes emberként lehet.

Annyira színes, összetett művészet ez a maga nehezen megszámlálható tájegységével, néhol faluról falura változó stílusjegyeivel, hogy én csak álltam ennek a feneketlen kútnak a kávéjánál, és bár erősen húzott magába, nem ugrottam bele. Rajongó maradtam. Tágabb családomban, baráti körömben vannak, akik gyerekkoruktól fogva tartják ezt a hagyományt táncosként, muzsikusként, és akárhányszor van szerencsém látni, mivé fejlődtek, mindig csodálattal adózom nekik.

Sokan sok helyen elmondták már, mennyit köszönhetünk az úttörő népművészeti gyűjtőinknek, akik már a századfordulótól hanganyagokat is képesek voltak rögzíteni (Vikár Béla, Kodály Zoltán, Bartók Béla), de keveset tudunk arról, hogy napjaink népművészeti együttesei máig járják a magyarok területeket, és begyűjtenek minden létező zenét, táncot, amire a még élő, úgynevezett adatközlők emlékeznek. Olyan mennyiségű népművészeti anyag van a birtokunkban, amire igazán büszkék lehetünk, és ami sokkal könnyebbé teszi a jelenkori és elkövetkező generációk kutatását, hagyományaink átörökítését az utókorra.

A veszprémi gálaest háziasszonya, Navratil Andrea is azok közé a művészek közé tartozik, akik számára szívügy a gyűjtés és a hiteles átadás. A Fonó Zenekar énekesnője mentorként közreműködik a *Fölszállott a páva* országos vetélkedőjén. Feladata az énekesek felkészítése, s hallgatva a gálán fellépő művészeket, majd őt magát is, nehéz elképzelni mívesebb munkát. Az már önmagában is csoda, hogy a mai túltechnicizált világban léteznek olyan fiatal tehetségek, mint például a Haraszti ikrek, akik a maguk 12 évével olyan szépen és hitelesen énekelnek, mint nagyanyáink tehették valaha. A maconkai lányok énekét még színesebbé tette a dalok palócos ejtése, extra ízt adva az előadásnak. Ráadásul az első versenyük idején még kilenc évesek sem voltak. A Pendely Énekegyüttes lányai Kisküküllő menti erdélyi népdalokat adtak elő, majd bakoynyi dudanótákat, amelyek külön érdekessége, hogy megszólalásukban is idézték a duda orgonapontos hangzását, amely a jellegzetes torokhangos népdalénekléssel együtt valóban olyan hatású volt, mintha kecskedudát hallgattunk volna énekelni.

Az este másik jelen lévő mentora, Szabó Szilárd szintén egy nagyon fiatal versenyzővel, Molnár Bencével jelent meg. Széki és bukovinai táncokat hoztak magukkal, és bár Bence sem igen haladja meg a tízéves kort, tartásában és mozgásában legényemberes; láthatóan egy életre megfertőzte a tánc.

Az est másik szólista táncosa, Juhász Bence Zsombor egy igazi energiabomba. Süt belőle a lelkesedés, és a színészkedés sem áll tőle távol. Rábaközi táncával a színpadra varázsolt egy komplett kocsmát, és a teljes beleélésen túl nehéz elemeket is vegyített a koreográfiába, amely mögött láthatóan nagyon komoly felkészülés állt.

Páros táncban Bulyáki Anett és Oszlászki Patrik alakított nagyot. A női-férfi együttmozgás a táncban egyébként is komoly misztérium, aki ennek mestere, az tudja, hogy ez nem csak a táncok pontos betanulásáról szól. Ők ketten nagyon szép harmóniában mozogtak a színpadon.

A Csaba Nemzetiségi Táncegyüttes szatmári és kalotaszegi táncai pedig megadták mindazt a vérpezsdítő élményt, amit a páros és legényes táncok igen látványos, virtuóz elemei tartalmaznak, s amiket talán a legtöbbször is ismer, látott már élete folyamán.

A végére hagytam az este muzsikusait. Salamon Somával kezdem, aki ismét bebizonyította nekem, hogy a furulya szólóhangszerként önállóan is megállja a helyét. Magyarbecsei, erdélyi dallamokat hozott furulyán, majd kavalon játszott moldvai dalokat. Azon túl, hogy őrült virtuóz, nagyon hiteles is. Kíváncsi voltam korábbi felvételeire, és az internetnek köszönhetően felleltem korábbi fellépéseit a *Fölszállott a páva* műsoraiban. Érdemes megkeresni őt. Gyönyörűen játszik, és komoly méltatásokat is kapott.

Az este kísérezzenekara a Pósfá Zenekar volt, akik a Zagyva Banda primásával, Boda Gellérttel kiegészülve játszottak. Volt egy külön blokkjuk is, gömöri muzsikával, de az egész gála alatt nagyon ízeseen muzsikáltak, igazi mesterei a hangszerüknek. Felvidéki zenekar ők, olyan hangszereléssel, amiben cimbalmot, harmonikát, klarinétot is használnak, s mint számomra utóbb kiderült, mindannyian játszanak többféle hangszeren is, és nemcsak magyar népzene, hanem bármit, amihez éppen kedvük van. Igazi színes, vidám csapat.

Rövid, de velős és nagyon vidám gálaest volt. Végigmosolyogtam.

Nyakas Krisztián

Mi vagyunk a

Zúg a taps *A Pál utcai fiúk* előadásának végén, a nézők együtt éneklnek a színészekkel: „a grund mi vagyunk/ Álljunk bele ha kell, bármi jöjjön is el/ Legyen szabad a grund/ Véssük ide ma fel, hogy megmarad ez a hely/ Vagy egyszer belehalunk”, „Miért félnénk, miért élénk,/ Ha nem egy álomért?” Annyira szíven talál ez az igazából banális szöveg és az az elszántság, kollektív erő, ami ezekből a fiatal színészekből árad, hogy elvetem a gondolatot, ami idefelé jövet foglalkoztatott: mi közünk valójában ehhez a száz évvel ezelőtti történethez, ezekhez a századfordulós figurákhoz? Az előadás érvényes választ ad a kérdésre.

Huszonegyedik századi digitális társadalom ide vagy oda, a Pál utcai fiúk üzenete ma is aktuális, egyáltalán nem idejétmúlt. Kis hazánk mai kontextusában igenis meg tud szólalni. Hiszen mi még mindig, vagy inkább ismét azokkal az alapvető erkölcsi kérdésekkel szembesülünk, mint Molnár hősei: árulás, tisztesség, hűség, becsület, áldozatvállalás, szolidaritás, egymásért való kiállás, nemes harc. Van még ilyen? Vagy túlságosan is ideologikus ez a példázat?

A Pál utcai fiúk arról szól, hogy tisztességgel védjük meg a szabadságunkat, a grundunkat, ha azt valaki el akarja tőlünk venni. Mivel a Grecsó-Dés-Gesztli szerzőtrío közelebb hozza a fiatal felnőtt korhoz a szereplőket, ez még jobban felerősíti az üzenetet, segíti az azonosulást. Grecsó Krisztián szellemes párbeszédei, merész húzásai folytán szinte mainak tűnik a pro-

zódia. Nem kisfiúkat látunk a színpadon, akiket korábban szokás volt rövidnadrágos lányokkal játszani, hanem fiatal férfiakat. Dész zenéje mellett Krámer György koreográfiája ráerősít erre a nagykamasz dimenzióra. Mindjárt a vagány nyitójelemben, amikor Rácz tanár úr a Bunsen-lámpa lángjának zöldre festésével küzd, a fiúkat pedig szétfeszítik az osztályablakon beáradó friss tavaszi szél keltette érzések, igazi ritmusszekció alakul ki a színészekből. A zenei ritmust erősítve kezükkel a saját testükön és a padokon dobolnak vadul, közben éles és gyors forgásokkal, lábdobbantásokkal táncolnak, így azonnal érezzük, micsoda lefojtott energiák dolgoznak itt – végtelenül civilizáltan, a gentlemen's agreement, a becsületszó szabályai szerint, ahogy a századfordulón illett. És egyszer csak a nézőnek fájni kezd, hogy

ennek a fair playnek mára írmagja sem maradt, legfeljebb a sportpályán. Mert hiába negatív figurák a vörösingesek, Áts Feri akkor is megveti az áruló Gerébet, és tiszteleg Nemeček hősiesége előtt. Boka, a Pál utcaiak vezére úgyszintén becsüli ellenfeleiben a jó tulajdonságokat, mert ő is, Áts Feri is tudják, hogy van annál fontosabb, mint a győzelem mindenáron. Például a becsület. Erről jut eszembe, hogy – többek között – ezen a regényen nőttünk fel, hiszen kötelező olvasmány minden generációnak, ráadásul most itt sírunk és nevetünk. Igazán mégsem hatot ránk? Hogy lehetséges ez?

Ahol másorra tűzik, ott nagy sikert arat. Veszprémben a nyolcvanadik előadásnál tartanak, mindig telt ház előtt játszanak, nem lehet jegyet kapni az előadásra. Mi a titka a sikernek?

grund!

Dés László–Geszti Péter–Greccsó Krisztián: *A Pál utcai fiúk*. Pannon Várszínház, Vándorfi László rendezésében. Koreográfus: Krámer György

Vándorfi László rendezése nem a nagy egyéni színészi teljesítményekre, hanem a kollektív játékra helyezi a hangsúlyt. Ebben segítségére van Krámer György nagy energiákat mozgósító, kortárs táncelemekből építkező koreográfiája. A színpadkép minimalista, végtelenül egyszerű és funkcionális a díszlet. A szí-

zővegíró Geszti szódarálásával, kínrimjeivel együtt. A Justin Júlia tervezte jelmezek századfordulósak, de ugyanakkor kortalanok is. A Pál utcaiak mellényben, kivéve Nemecek, akin két számmal nagyobb kardigán lóg, nem éppen logikusan, hiszen az apja szabó volt. A vörösingések lehetnének akár mai deszkások is a piros

színészt felvonultatja az előadás. Zayzon Csaba Gerébe hűvös eleganciával az újkonzervatív, karriertözpontú emberfajta képviseli. A két Pásztor totál-brutál figuráját mai lendülettel, mellédöngetve hozza Keresztesi László és Lenchés Márton.

Roppant szórakoztató a gittegylet epizód. Egyrészt remek karikatúrája a ma-

nészek egyben díszletezők is. A klasszikus iskolapadokat ha összetolják, a grund farakásaiá válnak, és fordítva, ahogyan a helyszín kívánja. Szürreális ötlet a haldokló Nemeceket a víztartályra fektetni, ami- ben korábban többször is megmártózik kényszerből. Torokszorító, de a rendezés nem érzélgősségre hajt (dramaturgiailag nem a kis Nemecek halála a csúcspont), hanem csak azt szeretné, hogy legyenek szavaink, példáink a hétköznapi hősiességről. Legnagyobb erénye a profi színész- vezetés és a megfelelően adagolt humor.

Egy musical fontos eleme a zene és a látvány, kár, hogy Dés igazából nem volt formában, amikor *A Pál utcai fiúk* zenéjét szerezte, a már említett *Mi vagyunk a grund mellett* még talán a *Felveszem a vörös ingem* kezdetű dal marad meg bennem, a többi elszáll, már-már untat a

pólójuk alapján, bár a fekete nadrág nem lóg rajtuk, ahogy a deszkásokon szokás.

A Pannon Várszínház mozgásszínházi produkciókon edzett társulatából jó szereposztást tudott kihozni a rendező. Nemecek Ernő szerepében Szente Árpád Csaba gyermekien ártatlan, zeneileg profi, kár, hogy nincs színpadi kisugárzása. Bokát megformálva Szelle Dávid nemcsak testtel, lélekkel is dolgozik, átítatja a saját egyéniségével a figurát, teljesen atipikus Boka. Szinte Áts Feri ikertestvére, akit Kékesi Gábor személyesít meg. Nem először találják magukat ilyen megkettőzött szerepkörben, érdekes megfigyelni, hogyan tudnak disztingválni. Kékesi Gábor tekintete kellőképpen öntelt rosszfűs, és a mozgása is szélsőségesebb, ugyanakkor a döntő pillanatokban úriember. A Pannon Várszínház szinte valamennyi férfi

gyar bürokráciának, másrészt bennem új dimenziót nyer ez a részlet a civil szervezetek aktuális vegzálása folytán. Hihetetlen, milyen végtelen energiákat képes fektetni a tanár/illetékes egy ilyen kis semmi ügybe, és persze a diákok is. Így lesz egy betiltott gittegyletből össznépi projekció.

Különösen a második felvonásban nyílik ki az előadás, az elsőben pörgetni kell a kötelező eseményeket. Szépen megkomponáltak a csatajeleneteket, a szemtől szembe küzdelmet, a fair play, a fegyelem képeit formázzák, hol a mélybe zuhannak a farakásokról a fiúk, hol pedig az égbe emelkednek igazi harcosként.

Summa summarum, *A Pál utcai fiúk* veszprémi előadása igazi felemelő élmény, a szolidáris életfelfogás erőteljes, játékos közvetítése.

Bartuc Gabriella

A komédiás és a színházigazgató Goethe *Faustjának* színpadi előjátékában kioktatja a költőt, hogy miként kell egy közönségnek tetsző darabot írni, mi hoz sikert az előadónak és – így – pénzt az igazgatónak, a színháznak. Legyen a mű friss és vidám, könnyű szóval értesse magát, szenvedély, érzés, tudás s egy adag bolondság működjön benne, sok cselekvést adagoljon ragu alakban. Jóllakatni nagy feladat. „Színes képek közt kis világot,/ sok tévedést, csepp igazságot: s kész a legpompásabb ital, melytől mindenki friss és fiatal.” (ford. Jékely Zoltán)

Anti-Ibsen

Csiky Gergely: *A nagymama*. A Petőfi Színház előadása – bemutató: 2018. 10. 26.

Rendező: Rátóti Zoltán

Séd, 2016. 1. sz. 66. old.

Séd, 2016. 1. sz. 67. old.

A nagymama című darab élete furcsán felhangos. Hinni való szép modell az anekdotaszerű leírás arról, hogy Csiky az 1891-es bemutató előtt nem sokkal szívesen visszavonta volna a vígjátékot, de a Nemzeti Színház igazgatója ragaszkodott a premierhez. A közönségsiker és a darab későbbi története Paulay Edét igazolta. Csiky Prielle Kornélia számára jutalomjátéknak szánta művét, melyből több filmes adaptáció is készült, mint például Korda Sándor 1916-os alkotása Blaha Lujzával a főszerepben, s nagy színésznők sora – többek között Dajka Margit, Tolnay Klári, Molnár Piroska, Béres Ilona – kelthette életre Szerémi grófnét. Árulkodó adalék, hogy az Offenbach-kultusz mentén, az operettek virágkorában született, a műfajjal motivikus, stílusbeli rokonságot tartó vígjáték címszerepében éppen a primadonna Honthy Hanna volt kevésbé sikeres, ami azt sejteti, hogy a darab akkor kezd igazán élni, ha azt a színészi és rendezői értelmezés drámai dimenziókkal tágitja, szorozza.

Érdekes együttállás, hogy a könyved szórakoztatás receptje szerint működő vígjátékot egy olyan szerző írta, aki többször fordított Szophoklész, Plautus, Euripidész, Racine-t, s épp *A nagymama* születésével párhuzamosan adták ki azokat a fordításait – *Elektra*, *Oedipus király*, *Antigone* – amelyekre éppen nem jellemző, hogy a zárlatban nagyjából minden rendbe jön, ahogy az egyébként saját darabjainak többségében – még általában a Mikszáth által annyira kedvelt társadalmi drámákban is – megtörténik. Számtalan díjat kapó, a Nemzetiben nagy sikerrel futó műveiben Csiky úgy beszél – az első között – kortárs szélhámoságról, műveletlenségről, erkölcsi nyomorról, korrupcióról, társadalmi osztályok szétrohadásáról, hogy előzőleg a francia drámához megy okulni: tanulja a gördülékeny, hatásos dramaturgiát, a késleltetést, a beszéltetés ingyencségét, a karakteres szerepek megalkotását, a mikro- és mak-

rocsattanók működtetését. De talán épp ezért vesz valamit. Amikor a kor egyik legolvasottabb, legigényesebb kritikus, Péterfy Jenő 1887-ben Ibsen két drámáját elemzi, több szempontból éppen a divatos francia drámákkal állítja szembe azokat, mondván – s mindez akár *A nagymamáról* is szólhatna –, hogy míg utóbbiakban a szereplők közlel s távolról is hasonlóan élesek, az emberi természet gyakran egy pontból magyarázott, a művészi technika leginkább a formális ügyességben rejlik, az alakok szinte azonnal érthetően, nagy vonásokban exponáltak, nyelvükön hordják szívüket, lelkük beszédét imponálóan pontosan közvetítik, a mellékszereplők mindig ugyanazon, „könnyedén odarajzolt sziluettel” jelennek meg, addig Ibsen darabjai impresszionisták, szereplőinek – akik kevésbé ismerik önmagukat – beszéde fotográfált mindennapi beszéd, száraz, enigmatikus, szavaik épp annyira takarnak, mint amennyire felfednek, az ő világában a problémák egyéni módon jelennek meg, a modern dráma mélyebb, gazdagabb tartalmat kap, mint a francia írók műveiben. Igaz, Ibsen Henriket kevésbé motiválta a siker, a közönség tetszése. („Oh a taps! Ti nem tudjátok, mi a taps!” in: *A nagymama*)

Mondhatnánk, hogy mindez a most bemutatott vígjátékot nem érinti, örüljünk, hogy nem önt ránk ez a darab nyomasztó problémákat, hogy egy – ahogy mondani szokták – „habkönnyű”, „bűbajos” történet szerethető alakokkal, a szórakoztató tömegfilmekre emlékeztető, jólesően kiszámítható cselekményvezetéssel, szekvenciákkal. Ha tisztán kabaréjelenetekkel dúsitott prózai operett lenne *A nagymama*, nem lenne zavarba ejtő. Csiky azonban beleírt néhány utalással egy tragédiát a cselekménybe, igaz ugyan, hogy pingpong érzetű, helyi poénokkal tűzdelt néhány mondatos párbeszédei, a fordulatok, a témaarányok és a zárlat azt éreztetik, hogy maga sem vette komolyan saját árnyttörténetét. Kérdés, hogy a rendező meggondolandónak tartja-e a kiskorú Béla gróf öngyilkosságának s az összes gyerek – azaz a középgeneráció – halálának tényét, azt, hogy az előítéletek áldozatává majd csendestársává váló, s most, megszabadulva a korlátozó férfiaktól, végre jól cselekedni akaró nagymama könnyedén leváltja unokája lelkében az alantas szár-

mazású, ám nagyon tehetséges édesanya, Leoni Márta emlékét, akinek említése még a fiatalokat összeboronáló, a múlt sebeit varázslatosan eltüntető könnyes-érzelmes zárlatban is ellenérv („Örkényi: De gondolja meg, az anyja...! Grófné (mosolyogva): De gondolja meg: a nagyanyja!”). A rendező belenyúlhat a szövegbe – ahogy ebben az előadásban is megváltozott a zárlat, még boldogabbá alakítva a véget –, az is előfordulhat, hogy nem fogadja el a darab világának szeretlen skizofrén természetét – mint Máté Gábor és Valló Péter tették Csiky egy másik drámájának, a *Proletároknak* esetében, amikor – más-más módon – eltüntették a leffegő happy endet.

Rátóti Zoltán tiszteletre méltó ars poeticája, hogy nem akar öncélúan (poszt) modernkedni. Követi az írói instrukciókat, tisztelni látszik a szöveget. Alább következő rendezői kommentárját – s az értelmezéséből következő előadást – azonban nem értem. „Hogy mitől érdekes ez a történet? Attól, hogy a szerelemben minden korosztálynak elsöprőek az érzelmei. A darab megmutatja, hogy minden korosztálynak – fiataloknak, középkorúaknak, időseknek – megvan a reménye, hogy megtalálja a boldogságot, szerelmet.” Szerinte az előadás alatt a nézők nevetnek, meghatódnak, az idősebbekből előtörnek a régi emlékek, a fiatalok pedig valós szerelmet láthatnak a színpadon. Nehéz definiálni a „valós” szerelem fogalmát, de nem hinném, hogy a csinos bajusz vagy marconaság mentén alakuló, pár mondatos jellegtelenségű beszélgetésekből, utcai szemézesékből rugaszkodó, „dél előtt még öt venném el, de most, hogy látom, talán inkább őt, de majd a nagymama elrendezi” természetű vagy évtizedekig tartó feszültségből, egyoldalú gyűlöletből hipp-hopp meghatódó harmóniába szépülő szituációkat így kellene nevezni. Elsöprő érzelmeiket Szerémi Béla és Leoni Márta tragikus története sejtet, s a látott világban számomra még mindig Tódorka és Seraphine huszonnégy éve tartó bizarr pszeudoszerelme a leghitelesebb.

Az előadást nézve persze a nézők nevetnek, bizonyára sokan meghatódnak, emlékeket idéznek – köszönhetően az általában pontos, élő karaktereket teremtő színészi játéknak, Kállay Bori nagyszonyból érzékeny, néha bizonytalan, más-kor gyerekesen bizóvá váló, majd bölcsen

a projektor, meg azok, akik ezt a színben, fényben tündöklő, a technika csodáját anyanyelvi szinten kezelő bámulatot kitalálták, megalkották. Lehet, persze, hogy van ennél több is, hogy a high-tech hegysegeihez ez dombocská csupán, de higgyék el, nem kell több. Gyönyörű fények, gyönyörű felületek, elképesztő lelemenyességgel használt élő, lélegző világok, káprázat, amihez nem kellene a szuperprodukciónak elszórt agyatlan pénzek. Éppen ennyi kell, ennyi kell ahhoz, hogy percek alatt magunk mögött, alatt hagyjuk a hétköznapot, és megérkezünk oda, ahol minden perc ünnep, még a szomorúság és a veszély pillanatai is azok.

A közönség – többek között – azért élvezi annyira a mesét, mert szemmel látható, hogy a színészek is élvezik. Hatalmas a csapat, amit megmozgat az előadás, hatalmas a csapat, ami az előadást megmozgatja. Ha már mozgás, legyen az első

kalapemelés a táncosoké. Minden szám egy külön klip, minden klip lelke a látvány, így a részleteiben meg sem figyelhető, önálló történeté váló mozdulat is.

Lukács Dániel és Horváth Csenge, a két szerelmes kedves, ragyognak, ha kell, vágyódnak, küzdenek, és a végén persze boldogok. Könnyű nekik, még csak most lettek egymáséi. Módri Györgyi ordináriságában is esendő, szomorú özvegyiségének álmait fiára hagyó Egérkirálynője, az egyetlen jelenetében kicsit Ray Charles-ra hajazó Szomor György ellenállhatatlan lendülete, a varázsló Drosselmeyert alakító Szeles József nagyvilágias, minden Harry Potter-utánérzést okosan elkerülő eleganciája, minden, a társulat itt most megnevezhetetlen sokaságú tagja a jelenlét szüntelen intenzitásával tettek róla, hogy a legkisebbek is ébren maradjanak.

És mindenekelőtt Kőrösi Csaba (Egérkirály) és Jónás Andrea (Kecsegér), akik a

mese hagyományai szerint a Gonosz nélkülözhetetlen feladatát kapták, és akik olyan elbűvölő ügyefogyottsággal, annyi szerelmes sóvárgással tudtak gonoszok lenni, hogy a végén a közönség nem is tudta, kit szeressen inkább. A babákat vagy ezt a két egymásnak termett, borzasztó egeret. És nem tudta, mi az igazi happy end: az, hogy Diótörő és Marika szerelembe estek, vagy az, hogy az Egérkirály visszakapta a farkát.

Összességében becsületes, őszinte előadást láttunk a Petőfi Színházban. Nem voltak mélységei, nem kínált irodalmi, zenei kalandot, de nem is akarta magát mórifikálva elhitetni, hogy több, mint ami. Két és fél óra tiszta kellemesség, egy nagy-nagy mosoly, két és fél óra kívül a világ, az élet száz baján. Két és fél óra illúzió, hogy a karácsony mégiscsak a beteljesült álmok éjszakája.

Asztalos István

A szeretet dalai

Szurdi Miklós–Szomor György–Vallai Attila: *Diótörő és Egérkirály*. Veszprémi Petőfi Színház, 2018. december 7. Rendező: Szomor György

Hoffmann meséje sokakat megigézett, maga a mese a szeretet himnusza is lehetne. Szurdi Miklós, Szomor György és Valla Attila musicalben idézi meg a szerelem erejének diadalát, a küzdelmet azokért az álmokért, amelyek beteljesülése végül is a boldogságot hozza el. A premier közönsége láthatólag értette ezt az üzenetet, ráadást igénylő vastapsát a népes szereplőgárda felszabadult mosollyal nyugtázhatta.

Séd, 2018. 3. sz. 32. old.

A *Diótörő és Egérkirály* mese számos alkotóra hatott, több műfajban is. Ebből a legismertebb Csajkovszkij utolsó színpadi műve, a *Diótörő* balettváltozata. Maga a zeneszerző húzódozott a mű meg-

írásától, félvén, hogy a színházi műfaj látványelemei elvonják a figyelmet a zenéről, aztán mégis megalkotta. A mese érzelmi töltete – amely közvetíti a legszükségesebb emberi szubsztanciát, a szeretetet – alkotásra készítette. Remekmű született. A musical viszont eleve színházra termett, itt az alkotók kezdettől fogva számítanak társműfajok megjelenésére, sőt ezek sajátos szintézise adja a végső formát ennek a sokak által kedvelt műfajnak. Ítésként a zenéről, énekről próbálok véleményt mondani, bár a díszlet, a jelmez, a koreográfia rám is nagy hatással volt, ugyanakkor a dramaturgia – számomra – kevésbé volt sodró.

Zenét legjobban a Schumann által megalapozott kritikai alapelvek alapján lehet véleményezni. A dogmatikus (előre meghatározott elvek szerint döntő), deskriptív (ismeretlen elvek helyett a hallottak alapján következtető), impreszionista (a kritikusra gyakorolt hatást megfogalmazó) értékítéletek összegzése adja a teljes bírálatot. A musical magyarra nem igazán fordítható szó, arra utal, hogy a darab dramaturgiai fonalát meg-

felelő pontokon – többnyire – énekelt zenével megerősítve érik el a kívánt hatást, így műfajt alkotva. Szomor György zenéje alkalmazza ezt a dogmát, még hozzá úgy, hogy műfajilag is elkülöníti az egyes szereplőcsoportok számára írt dalokat. A musical édeskés dallamai szólnak Diótörő (Lukács Dániel) és Marika (Horváth Csenge) énekében, az egerek számára szvingesebb, jazzesebb a zsáner, sokszor a big bandre jellemző hangszereléssel, a gyilkos bőregerek számára pedig latin forrásokból (bossa nova, szamba) merít a szerző. Instrumentális elemek vannak, de ezek érdekes módon, szinte filmzeneszerűen a háttérben maradnak. Leginkább klasszikus vagy klasszikus érzetű melódiák születnek, még reneszánsz hatás is fellelhető, ezen stílusok zenedramaturgiai jelentősége viszont kisebb. A zene és megvalósítása terén érezni a perfekcióra való törekvést, a hatalmas befektetett munkát mind a play back zenei alapjaiban és kórusaiban (a többszólamúságban), mind az élőben megszólaló szólóénekekben, ahol a kevésbé kimagasló énektudásúak is egészen jó szinten teljesítenek.

A hallottak alapján (deskriptíve) összképében egy szerethető, a musical műfajának teljesen megfelelő zenei struktúra épült. A hangszerelés akusztikus, elektroakusztikus és szintetikus hangszereket használ, jó hangmérnöki munka mellett. A kórusok és a zenei alapok aránya megfelelő, bár itt-ott kevésbé érthető a szöveg, ami egyébként érdekes módon a

natúr párbeszédéknél is elő-előfordul. Az élő előadás hangzásbeli összképe jó, ami Németh Ferenc hangmesteri munkáját is dicséri. Nincs mód mindenki énekének elemzésére, de mindenekelőtt kiemelendő a Kecsegér szerepét alakító Jónás Andrea, legfőképpen persze a számára írt gospel-dalban, ebben maga Szomor György is kiválóan szerepel a kórusal egyetemben, de az énekes-színész bármely stílusban magas szinten teljesít. Ő az, aki igazán kezdeni is tud valamit a dalokkal. Megfogott a bőregerek vezetőjének (Halas Adelaida) bossa nova stílusban előadott éneke, kifejezetten jónak éreztem ezt az interpretációt. A dalba hídként beépülő szamba persze nagyon „etetős” a közönség számára, és jól mozgatható csapatot jelent a koreográfusnak. (Kis mosolyt nyomtam el, amikor Carlos Santana *Oye Como Va* kompozíciójának kezdő ritmusára ismerem a dal elejét.) Ugyanígy latin forrásból merít a későbbiekben felhangzó tangó is. A zeneszerző tehát inkább stílusokkal operál. Kőrösi Csaba egérkirálya színészi jelenlétében – nem is lehet mást várni – meggyőző, énekében is jól teljesít, annak ellenére, hogy ő nem kifejezetten énekes alkat. A két szerelme alakító művész közül Lukács Dániel tenorba hajló magas baritonja bársonyos, éneklése a musical műfajára termett. Talán a mimikáját kell még egy kicsit fegyelmeznit. Hasonlóképpen dicsérhető Horváth Csenge szopránja, ugyanakkor egy-egy kisebb intonációs hiba érezhető volt nála. Álomtánc duett-

jük meghatározható. Összességében kijelenthető, hogy a teljes csapat egyenletesen jó teljesítménnyel kötötte le és készítette tapsra közönségét Szomor dalaival.

És végül a rám tett benyomás (impresszió). A musical műfaját általában – és

kissé sablonosan – a könnyed szórakoztatás műfajába sorolják. Érdekes módon pont a *West Side Story*, a musicalek topdarabja a maga drámai mondanivalójával – és talán annak következtében –, félelmetesen gyönyörű, feszültséget hordo-

zó, énekest próbáló dallamaival, exkluzív ritmikájával kilóg ebből a sztereotípiából. Vajon kiesik-e hasonlóképpen a szerzőhármás darabja, ezen belül is a zene? Nem hiszem. Szomor dallamai, megoldásai nem térnek ki a musicalelvárások elől, inkább megfelelnek azoknak. A zeneszerző munkájával nincs semmi probléma, hangszerelése, ideái biztos zenei készségről adnak bizonyosságot. Ahol szépet vár a közönség, ott érzelmes a dal, ahol mozgalmasságnak kell lenni, ott természetesen mozgalmassá a zenemű. Lehetőséget teremt az énekes, a koreográfus számára, de nem érzek igazi originalitást, ha a fejemben elraktározott referenciaanyaghoz viszonyítok. Szerethető persze a *Diótörő és Egérkirály*, és szereti is a közönség, de nem lehet csak ez az egy szempont mérveadó. Egy alkotó stílusa akkor egyedi – s ehhez persze nagy merészség és nagy ötletek kellenek –, ha egy művön szinte bárki tévedhetetlenül megérzi az alkotó keze nyomát.

Sikeres volt a premier, és datálható, minden előadás meghozza majd újra és újra ezt az élményt és visszajelzést a teljes alkotógárda számára. A világot jelentő deszkán lépdelők számára pedig mindig is ez volt és lesz a legfontosabb.

Kovács Attila

Átmenet a múlt és a jövő között

Harold Pinter: *A gondnok*. Abszurd dráma. Veszprém, Petőfi Színház, Latinovits–Bujtor Játékszín. Bemutató: 2018. október 20. Rendezte: Lengyel Ferenc

2018 szeptembere és 2019 februárja között a Pinterről elnevezett londoni West End Színházban *Pinter at the Pinter* címmel a Nobel-díjas brit szerző halálának tizedik évfordulója kapcsán húsz darabját mutatják be. Az abszurd dráma sajátos angol változatát megteremtő alkotóról – aki drámákon kívül forgatókönyveket, verseket írt, továbbá rendező és színész volt – Európa-szerte megemlékeznek. A veszprémi játékszínen a Pintert világhíressé és népszerűvé tevő *A gondnok* vált az emlékezés darabjává.

Van egy szélben mindig huzatos szoba a lepukkadt, lakóitól elhagyott épületben. Mindenféle kacatot felhalmoznak benne, amelyek valaha jól szolgáltak valamire, s majd egyszer felhasználhatóak lesznek. Köcsögök, dobozok, kétágú létra, fűnyírógép, szemétre való holmik között a komfortot két vaságy jelenti. A plafonról alácsöpögő víz vederbe gyűlik. A szomszéd házban élők talán indiaiak, de valószínűbb, hogy feketék, mindenesetre sötétbőrűek. Miért is kellene egy ilyen helyre gondnok, aki ráadásul öreg? Akit a szoba lakója egy kocsmai dulakodásból mentett ki, aki, miután a vödör szemét elvitelét nem tekinti munkaköri feladatának, elveszti a foglalkozását. Aki csupán egy jó cipőre vágyik, hogy elmehessen vidékre, föllelni a tizenöt vagy több éve letétbe helyezett iratait, amelyek híján

álnéven kénytelen élni. Aki, hogy alkalmas fedél legyen a feje fölött, mindenre vállalkozik, de meglehet, azért, mert érzékeli, Aston, a befogadója egy konnektort sem képes megjavítani. A lomok között, testvére kegyelemkenyerén élő Astonnak szüksége van egy őt helyettesíteni képes, mindenhez értő, a szoba és a ház univerzumát fönttartó alkalmazottra. A múlt és a jövő közti átmeneti állapotban, a stadion meglátogatásáról lemondva, a sufni megépítését tervezve ideje arról gondoskodni, hogy legyen valaki, aki a rézcsengőket fényesíti, ha majd megjavítják a tetőt, kifestették a szobákat, és bekötik helyére a gáztűzhelyet. A jelenben létezni kizárólag segítséggel képes, beteg Aston társául szegődik a maga túléléséért mindenre vállalkozó lumpen, Davies.

Harold Pinter drámája, *A gondnok* az ötvenes évek végén játszódik (a darab ősbemutatója 1960-ban volt Londonban). A főváros peremkerületének egyik nyomorult, lepusztult házának szuterénje a helyszín. A mocskos lukat a testvérpár (Aston és Mick) birtokolja, de valójában az ifjabb tulajdona. A pszichés problémákkal küszködő Aston ide hozza a szószátyár, sosem volt igaz történelmiakban bővelkedő, nincstelen Daviest. Miként lehet lázas semmittevéssel, a múlt maradványai között, ábrándokkal együtt élni?

Az emberbaráti és a testvéri szeretet nélkül sehogyan! Éppen ezért a darab idő és népszerű színházi alkotás.

A Máté P. Gábor alakította Aston Pinter színházi játékról vallott elgondolásait mértékadó módon példázza. Aston ütődött, kényszeresen túlfegyelmzett

figurájának előlétele a kitűnő dramaturgiának köszönhetően ugyan csupán a második felvonásban derül ki, de traumái, a hős fizikai megjelenése, hanghordozása, metakommunikációja révén az első pillanattól érzékelhetőek. Testi megjelenése, színpadi jelenléte mögött felsejlik a múltja – s egyben indokoltá válik, Aston miért és hogyan szorul öccse felügyeletére, testi gyámolítására.

Szeles József energikus és gondozói feladatát következetesen képviselő Mickje bátyjához hasonlatosan animális külvárosi, feladatát fölismerő figura, aki kultúrán kívül esettsége ellenére rokonszenves. Ámbár félelmetes, hiszen a javak birtoikosaként a végkifejlet meghatározója. Ugyancsak a perifériára szorult, vegetáló, a napi túléléséért harcoló, s ettől kiszzerű és szükségképpen vesztes Kőrösi

Csaba Daviese. Túlmozgásos, fontoskodó, szószátyárkodásával önmagát szüntelenül leleplező személyisége mögött feltárul az indíték: ezt a napot is túlélni.

Mindegyik alak kihullt a társadalomból, pontosabban be sem került abba. Ugyan nem mondható, hogy életükben ne lennének érzékelhető értékek és a közösségeiből származó erkölcsi képzeteik – de a körülmények okán egyebük sincs, mint ami animális. Enni, aludni, melegben lenni, indokokat keresni a tehetetlenségre – és krízishelyzetben úgy segíteni a másikat, hogy abból előnyük is származzék. Mind ezt visszafogottan és a darabhoz hűen képviselteti Lengyel Ferenc rendező, mind a színészvezetésben, mind a tér- és játékszervezésben.

A magyarul is megjelent dráma szokatlanul pontos forgatókönyve a veszprémi

előadásnak. Az idők során raktárrá alakult szobában minden elhelyezett tárgynak szerep jut, a feltekert szőnyegnek éppúgy, mint az ágy alá rejtett porszívónak avagy a kenyérpírtónak. Aston viseltes tweedfelöltője, Davies inget helyettesítő trikója, Mick bőrzekéje lecserélhetetlen. Az író által elképzelt játéktér és ennek a térhasználatában valójában kevés övétől különböző elképzelés megvalósítására ad alkalmat. A rendezőnek ideális a helyzete, karmesteri, illetve szertartásmesteri! Lengyel Ferenc a felvonások elejére és végére zenei betétet illeszt, annak funkcióját értelmezés nélkül hagyva – a visszafelé játszott dallam sem nem groteszk, sem nem eredeti ötlet. Mindezen túl példás és bizonyosan hosszú ideig a veszprémi színpadon is maradó, élményt nyújtó a produkció.

Géczi János

Visky-monodrámája

Visky András: *Júlia – párbeszéd a szerelemről*. Monodrámája. Veszprém, Petőfi Színház, Latinovits–Bujtor Játékszín. Előadja: Ráckevei Anna. Rendező: Szabó K. István. Bemutató: 2018. december 15.

Az erdélyi Visky András sokgyermekes református lelkészcsaládban született 1957-ben. Apját a romániai ideológiai tisztogatás politikája idején, 1958-ban 22 év börtönbüntetésre ítélték, s a szamosújvári börtönben hat évet raboskodott. Feleségét és gyermekeit a Duna-deltában, egy Bărăgan-alföldi táborba internálták. Az édesapa 1964-es szabadulását követően a család is hazatérhetett kényszerlakhelyéről. Családja meghurcoltatása és szenvedéseik meghatározó témájává vált Visky alkotói munkásságának; édesanyja helytállásának, férje iránti hűséges szerelmének és istenszeretetének *Júlia – párbeszéd a szerelemről* című drámájában állít emléket.

Anyám, boro
Lay-down comedy – egy félórásos. A Tünet Egység: Góly István, Kovács László. Rendezte: Szabó K. István. Regős János és a szereplők. Fény és díszlet: Sárta Péter. Színház: Latinovits–Bujtor Játékszín, 2018. július 13-án. A darab a szerelemről, a párbeszéd a szerelemről című darabot. A változatlan előadás két évvel később került át a Latinovits–Bujtor Játékszínbe, a sikeres bemutató nyomán remélhetően Veszprém-ben ugyancsak hosszan műsoron marad.

Séd, 2016. 1. sz. 67. old.

„Nem ismerek radikálisabb politikai magatartást a szelidségnél és szeretetnél” – szögezi le Visky a darab kapcsán született egyik interjújában. Ez az – alkotói magatartását képviselő – mondata a kulcsa mind a drámának, mind a belőle készült előadásnak. Ugyancsak a szerző révén tudható, hányféle eltérő rendezésben és szerepfelfogásban játszották a darabot. „Bulgáriában például három színész nő van jelen folyamatosan a színpadon, Szilágyi Enikő, az első Júlia csaknem egy órán keresztül becsukott szemmel játszotta a darabot, az olasz Júlia, Cristina Spina úgy veszekedett Istennel a gyermekei életéért, mint egy vérbeli mamma italiana, a chicagói Melissa Lorraine meg olyan átlátszó volt, mint egy tűzben röpködő pillangó”, de a Szabó K. István instruálta Ráckevei Anna alakításánál tökéletesebbet istenkísértés lenne elképzelni. A kivételesen ragyogó darabhoz ugyanis nagyszerű színpadi játék társult.

A budapesti Magyar Színház 2017 januárjában mutatta be a *Júlia – párbeszéd a szerelemről* című darabot.

A változatlan előadás két évvel később került át a Latinovits–Bujtor Játékszínbe, a sikeres

A másfél órás előadás időjáték. Hiszen amit lát a néző, az a klinikai halálba hulló anya utolsó perce. A néhány lélegzetvételnynél nem hosszabb időszakba emlékképek ömlenek, amelyek mondatokká válva mozaikosan mutatják meg a létéből kizuhanó asszony embersorsát. A párválasztás, a hit, a szereptudat, a gyermeknevelés, a szolgálat, a férj letartóztatásának körülményei, a kitelepítés, a lágersors eseményei, a nyomor – a reményvesztés, a részvét, a kitétség, a rettetet, a perlekedés az elveszteni látszó bizalomért és a bizalom pillanatai zaklatottan váltogatják egymást, enciklopédiájaként a rendeltetésnek, az életnek. Szünetestörténet jutott Júlia asszony számára, amely egyben története két – vagy három – szerelemnek is. Azoknak, amelyek a férjéhez, Istenhez és kisugárzásuk révén a hét gyermekéhez fűzik.

Az előadás legnagyobb pillanatában az anya hét, nedves homokból saját maga gyúrta gömböt helyez egymás mellé. Tettével megnevezve, megtestesítve a – férjéhez és Istenhez fűződő viszonya eredményeként élő – teremtményeket, akikért, alkotó gondviselőként, felelősséggel tartozik. S miközben az alma nagyságú, tetejükön keresztrel jelzett homokgömbök szétporladnak, és betérítik a koporsó fedelét, bizonyosságot szerez arról is, hogy mily nagy a szerelem megtartó ereje. Nem kétséges, hogy vissza kell térnie az élők

közé. Maga is részese a Teremtő felelősségvállalásából.

Ráckevei Anna Júliája egyszerre társ, nő, anya, Biblia-tudó asszony és shakespeare-i rajongó kamasz lány. Sorstárs, tanú. Aggódó lélek, keresője az igaz útnak. Választásra nincs alkalma, kizárólagos tulajdona a hite. Összetett ember, a protestáns irodalomnak vannak ilyen nagyszerű, óriássá növekvő, világi becsvágy nélküli alakjai.

Ráckevei Júlia valamennyi színpadi pillanatához hozzá tud rendelni egy újabb és újabb hangot, gesztust, személyiségegyet, bevonva a színpadi tér minden négyzetmilliméterét, felhasználva az összes kelléket: ha szükséges, szélhárfa húrja a lágerkerítés drótja, Isten a plafonról alácsüngő lámpa. Úgy építi fel a szerepét, nevetésekből és sírásból, közömbösen és elragadtatottan, mint a teremtés hét napján tehette a keresztények Istene vagy a görögül filozófiai mélységhez jutó, a Teremtés könyvét író ismeretlen szerző, a Vulgatába a Teremtés könyvét beillesztő rendteremtő Jeromos, az amúgy Mózeshez és a Tórához kötődő, Jeromos latinján beszélő irat protestáns nemzeti nyelvre fordítója: bizonyítja, hogy a jelen idő színésze a múltban tevékenykedő szerző alkotótársa. Méltó társa Júliának.

Géczi János

Játszik a test, zeng a lélek

2018. december 22-én, a Kabóca Bábszínház egész napos programmal várta a veszprémi családokat a Hangvillában. Délután öt órakor a Szentháromság téren Kaszás Villó és Bakos Árpád *Zeng a lélek* című misztériumjátékával zárult a Kabóca karácsonya.

A karácsony ugyan a szeretet ünnepe, de a logisztika csodája. Ráadásul minden családban, ahol a Jézuskában még töretlenül hívó kisgyerek nevelkedik, vannak dolgok, amelyek „nicht vor dem Kind”, nem gyerekszemnek valók. Minden egyében túl ezért találta el – már megint – a Kabóca a tökéletes családi ajándékot, azt, hogy míg a kicsi a játszóházban bóklászik, a nagyok otthon elrendezhetik, amit az ünnepi céleyenesben el kell rendezni.

Nincsen sárk

Mamuzsa könyvtárjában, Andrew Lang Mafájára című Viktória és Schneider Jankó, rendezte: Schneider Jankó, A család, Veszprém, Hangvilla, 2018. 6. sz. 41. old.

Ennek megfelelően elsősorban a kisóvodás korosztály végezte játszási munkáját a Hangvilla két emeletén, természetesen egy-egy pástorkodásra kijelölt szülő vagy nagy kíséretében. Azért mondom, hogy játszási munka folyt, mert elmondhatatlanul bájos az a halatlant komolyság, amivel ezek a boldog törpék a Meseudvarban, a papírhajtogatásra vagy más kézi ügyeskedésre berendezett asztaloknál, esetleg az ilyen-olyan ügyességi feladatok körül tüsténkedtek. Hiába, a játék nagy dolog, játszani csak pontosan, szépen, ahogy a csillag megy az égen, úgy érdemes. Amit nemcsak a kicsik, de a barkácstehetséggel megáldott felnőttek – férfiak, persze – szintén demonstrálnak. Egymásra halmozott raklapokat szednek apró darabokra, szöveget húznak ki, egyenesítenek, fűrészelnek, próbálgatják minden módon, hogyan lehet egy böszme raklapból kicsi karácsonyfát fabrikálni.

A második emelet pedig egy mini láda bobbálya, kétsávos, görgőkkel, hullámokkal, szelíd lejtéssel. A ládába beül a gyerkóc, bölcsiből akár kettő is, aztán a többit elvégzi a gravitáció, míg a pálya végén a visongó kölkökkel a láda szépen meg nem áll. Persze van némi sorban állás, de a felnőtt segédezők fáradhatatlanul tolják vissza és töltik újra a ládákat, jó nagy hangzavarral csinálva konkurenciát a földszinten próbálkozó háromtagú zenekarnak.

Egészen addig, míg a kamarateremben el nem kezdődik Korzenszky Klára, Bársony Bálint minikoncertje. A plakát nem tünteti

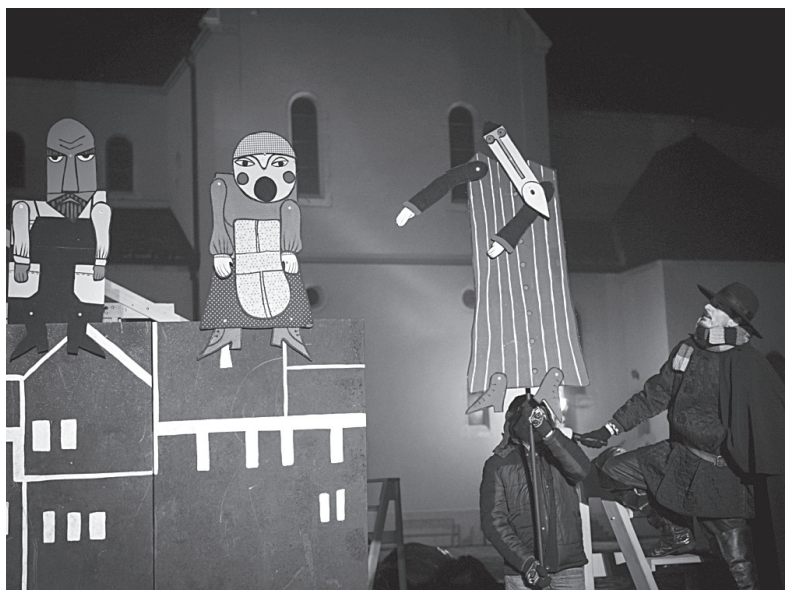
fel őket külön, de a karácsony kedvéért feltételezem, hogy a zenekar minden más tagjának a neve is alliterál. A dalok kedvesek, itt-ott szerepet kapnak vállalkozó kedvű apukák és egy pástornak álló kislegény, de Korzenszky Klára kiválóan érzi a mértéket. Nem gügyögi túl, nem oktat, nem édeskedik, nem nyaggat senkit, aki akar, bezállhat bármibe (sokan akarnak), aki akar, maradhat ülve (sokan maradnak). A fél óra, negyven perc elröppen, Kisjézus és az angyalok tovaszállnak, de a vigalom marad. Amikor kilépek a főbejáraton, még hallom, amint feldübörögnek fent a görgők, és a ládából előkunkorodik a boldog visongság.

Az este egészen más. A téli napforduló teljesíti kötelességét, ötkor sötét van már, bár sejteni, hogy ebben a mord felhőknek is szerepe van. Erről ejtek még majd néhány szót később. A lényeg, hogy a Kabóca betlehemi játékra várja a veszprémieket, akik el is jönnek szép számban. Nem vagyok erős a tömegbecslésben, de néhány százan lehetünk, az biztos.

Az utóbbi időben többször írtam beszámolót a kabócák munkájáról, és nekem mindegyik nagyon tetszett. El is kell gondolkodnom, alkalmas vagyok-e kritikai lapban írni, egy kritikus legyen köszívű, de legalábbis feltétlenül találjon hibát.

Én ebben a csodaszép betlehemezésben, amit a Kabóca színészei és vendégeiken kívül a Kaszás Villó, Bakos Árpád szerzőpárnak köszönhetünk, nem tudok hibát találni. A betlehemezés sajátos műfaj, hiszen úgy vagyunk vele, mint az ókor görögjei lehettek a maguk színházával. A darabok a mitológiáról szölettek, a mitológiát

mindenki, aki színházba járt, ismerte kívül-belül, nem az volt tehát a kérdés, hogy mit, hanem az, hogy hogyan. Így van ez a betlehemezéssel is. Olyan mélyen a miénk ez a naiv, talán-igaz történet, hogy az is betéve tudja, aki azt gondolja, hogy talán-igaz-se. Viszont a tere, amit a „mit” szabadon hagy, faltól falig kitöltheti a „hogyan”.

És ki is tölti. Az este, a sötét háttérre kirajzolódó épületek megvilágított, meleg felületei eleve úgy foglalják magukba a kicsiny színpadot, mint valami finom ékszer. És a kicsiny színpad mindent tud, megint elámulok, amin mindig újra meg újra, ha Kabóca Bábszínházat látok: a dolgok elképesztő átalakuló képességén. Pillanatok alatt épül ház, a házból egy mozdulattal lesz istálló, a csúnya, fekete felületre fehérrel rajzolt házakról kiderül, hogy túloldalukon ott a ház színpompás, de szívtelen tulajdonosa, betlehemi népség, akik nem adnak szállást a messziről érkezőknek.

A bábok pedig! A Kabóca szinte minden előadása összemosza a tárgy és az élő ember határait, ez a betlehemes játék pedig egyszerűen csúcsra járta ezt a képességet. A kiválóan kigondolt öltözékekre hatalmas, kékre, sárgára, zöldre festett fejek kerülnek, így állnak előttünk az emberi léptéknél jóval magasabb, sudár, de mégis kicsit darabos József, a fél fejjel kisebb, szelíd Mária, a három királyok. Mesehősök. A tervező, Bodnár Enikő és a műhely egyszerűen remekelt.

A meséről most annyit, hogy ebből a szempontból is nagy találat volt ez a betlehem. Nem akart vallást oktatni, nem akart téríteni, nem mószerolta a hallgatóságot katekizmussal. Hanem mesélt. Egy kisfiúról, aki szegénységbe született, akit bántani akartak, akinek az életére törtek, de végül mindig volt valaki, akinek különb szíve volt, mint a hatalomnak, a hatalmába belevált Heródesnek, aki régen elfelejtette már, hogy a hatalmon kívül, sőt túl vannak az igazi dolgok, olyasmik, mint az üldözöttek, a szegények, a megfáradtak gyámolítása. Ez a jászolban született kisfiú édestestvére a szegény szénéégető legkisebb fiának, mesehős, aki talán Isten fia, talán nem, de a történetét nézve az az érzésünk, hogy ez a mese valamiképpen születésünk pillanatától ott dobog a szívünkben.

Az imént azt írtam, az előadás kiötlőinek eszük ágában sem volt oktatni, de most mégis finom különbséget kell tenni az ok-

tatás és a tanítás között. Ez utóbbi egyébként olyan, hogy elkerülhetetlenül nevelés is. Mert a szövegbe szépen beleszóve csak megjelennek magyar népdalok, és megjelenik Assisi Szent Ferenc gyönyörű Naphimnusza, az ember szava, aki a madaraknak prédikált és megszelídítette a gubbíói farkast. Fenét sem érdekel, hányan tudták ezt, akárhányan, akkor is ott volt, hirdette, hogy egy a világ, a Napfivér, a Holdnővér, a Tűz, a Víz, a Föld, mert egy az Atyánk. Sőt, még mi, emberek is egyek vagyunk, csak azok nem akarják látni ezt, akik gyűlöletben utaznak, mert jó kamatot hoz, jobbat, mint a pipacsos mező, ahol Szent Ferenc annak idején a lepkék röptén ámuldozott.

És volt az előadásban másfajta hős is, másfajta hősiesség. Tudni kell, hogy Heródes gonosz katonái lovon és gyalogszerrel, de mindig gólyalábakon csörtettek be a színre, így tornyosulva rőten és feketén a megrettent család fölé. Már az előadás kezdete előtt feltűnt, milyen igyekezettel törölték szárazra a színészek segítői a színpadot. Amikor a gólyaláb hatalmasok megérkeztek, rögtön tudni lehetett, miért. Azért, mert a gólyaláb még ideális esetben is nehéz műfaj, ha azonban a színpad, amivel a nehezen kiegyensúlyozott testek csupán néhány négyzetcentiméteres felületen érintkeznek, ráadásul még nedves is...

Az történt, hogy a valóban félelmetes lovasok érkezéséhez igazítva, tökéletes dramaturgiai érzékkel megérkezett az eső. Szakadt, hogy pontos legyen. Hogy a három gólyaláb fel nem adta, hogy szó szerint a testi épségüket kockáztatva végigcsináltak mindent, amit a történet kívánt... Le a kalappal előttük. Jobb hatalmat is szolgálhattak volna, mint ez a kutya Heródes.

Ha pedig már „égi dramaturgia”. Az ötvenperces előadást hol harangszó kísérte, hol a toronyóra ütése. Ember azt olyan pontosan kitalálni nem tudja, ahogyan a történetbe finoman, akár mint valami rafináltan komponált zenei elem, beleszóvdtek a tér hangjai. Zeng a lélek, zeng a harangszó, az óra az ámulat perceit méri. Ilyen volt a kabócás betlehem, egy nappal az év leghosszabb éjszakája után.

És a végére az eső is elállt.

Asztalos István

Lomblevelű faritkaságaink 1.

Közterületi faállományunk döntő hányadát a lombhullató/lomblevelű fajok alkotják, melyek részben a környéken is élő, honos fák, részben közelebbi-távolabbi tájak képviselői. Az előbbieket jelenléte, dominanciája természetes, s – a városkörnyékekkel harmonizáló, az ökológiai-cönológiai hasonlóságot megteremtő hatás érdekében – kívánatos. Ugyanakkor az utóbbiak telepítését nagy díszértékük, gyakran kedvező fejlődési jellegük, s a város művi, szennyező anyagokkal terhelt állapotát jobban elviselő adottságaik indokolják, továbbá az az elvárás, hogy köz-, illetve zöldterületeink ne a városkörnyék erdeinek pusztá folytatását, visszatükröződését nyújtsák, hanem segítsék, biztosítsák egy, a tájba belesimuló, de változatos, jellegzetes és sajátos városarculat kialakítását.

A városi terek fásulása

A városi terek fásulása... (Small text block, partially illegible)

Séd, 2018. 1-2. sz., 25. old.

unk fenyői

unk fenyői... (Small text block, partially illegible)

Séd, 2018. 3. sz., 5. old.

Hosszú tűs ritkaságaink

Hosszú tűs ritkaságaink... (Small text block, partially illegible)

Séd, 2018. 5. sz., 31. old.

Veszprém közvetlen közelében négy tölgyfaj (*Quercus spp.*) honos, illetve alkot kisebb-nagyobb erdőtársulásokat. Bár a tölgyet szinte minden európai népmetzeti fájának (az erőfájának!) tekintette (tekinti, lakott területen való ültetésük meglehetősen visszafogott. Így lehetséges, hogy a városi közterületeinken honos két faj is csak kis számban fordul elő. Ritkaságként jelenik meg a karszt-bokorerdőkben, sziklás lejtőkön élő molyhos tölgy (*Quercus pubescens*, syn.: *Quercus lanuginosa*). E melegkedvelő, igen lassú fejlődésű, kis növéssű (12-15 m), széles koronájú, molyhos-szőrös rügyű és vesszőjű fa levélfonákjai is csillagszőrösök, a levéllemez vastag, fényes, makkja viszonylag apró, kihegyesedő, rövid kupakú.

Veszprémben mindössze négy példányát láthatjuk a Dózsa György úton, a Nébih-székház előtt.

Ritkán találkozunk a kocsánytalan tölgyvel (*Quercus petraea*, syn: *Quercus sessiliflora*, *Quercus sessilis*). E dombvidéki, szárazságot jól tűrő, hatalmasra,

akár 30-40 m-esre is megnövő faj makkjai száron ülők (kocsánytalanok). Egy kb. 45 éves egyede a Bajcsy-Zsilinszky út 3. előtt található.

A külhontól származó tölgyritkaságaink egyike a görög tölgy (*Quercus graeca*), mely Albániában, Görögországban és a Földközi-tenger kis-ázsiai partvidékén honos. Lassú növekedésű, kis termetű (8-10 m), melegkedvelő faj. Levelei kb. 10-12

cm hosszúak, mintegy 3 cm szélesek, hegyes karéjúak. Termése kocsány nélküli, ülő, közepes nagyságú makkja lekerekített végű, kupacsa vastag, a kupacspikkelyek 4-5 mm hosszúak, durván fonalalak. Két

példánya él Veszprémben, az Erzsébet sétány elején, a szociális épület mellett, az egyetem platánjai (*Platanus acerifolia*) által árnyékolva.

Ma már csak egyetlen – eléggé megviselt állapotban levő – dúsvirágú vagy kaukázusi tölgy (*Quercus macranthera*) található a városban (két példány a Budapest út–Jutasi úti közműépítés során pusztult el). Eredeti élőhelye a Kaukázus és Észak-Irán, ahol 25-30 m körüli magasságot ér el. Várható mérete hazánkban 18-20 m. Rügyei nagyok (kb. 1,5-2 cm), dekoratívok, gesztenyebarnák, hosszú fehér szőrökkel. Jellegzetes, nagy, 15-20 cm

hosszú és 8-10 cm széles, vastag levelei keskenyen, de mélyen, szabálytalanul karéjózottak, fonájukon puhán szőrösök. A kissé kihegyesedő makkot a szőrpikkelyes kupacs kb. félig fedi. Az Erzsébet ligetben élő, alacsonyan elágazó törzsű példány többszöri csonkolás nyomait viseli, és más (értéktelesebb) fák árnyékolásától szenved. Kívánatos lenne e ritka és értékes fa szakszerű törzsápolása, koronaalakítása és az árnyékolásból történő kiszabadítása.

A nagymakkú vagy nagylevelű tölgy (*Quercus macrocarpa*) az ameri-

kai Nagy-tavak környékén és az e területtől délre és keletre elhelyezkedő vidéken erdőalkotó faj. A hazájában 40 m-esre is megnövő fa nálunk 15-20 m-esre fejlődik. Fényes zöld leveleinek mély karéjai a levélap irányában szélesen kiöblösödnek. Nagy, 4-6 cm-es, ülő, lekerekített makktermését a bozontos-pikkelyes kupacs félig fedi. Sötétebb szürke kérge mélyen barázdált, durva kinézetű. Néhány, 35 év körüli – az erdőtelki arborétumból származó – példánya a Haszkovó úti lakótelepen él, míg egy fiatalabb, vegyes életkorú, kisebb fasorát a Vetési gimnáziummal szemben találjuk. Két, ugyancsak Erdőtelekről származó – feltehetően a kocsányos tölgygel (*Quercus robur*) alkotott – 40 év körüli hibridje a Színházkertben és a Szabadság téren díszlik. Ez utóbbi nevezetessége,

hogy ültetése 1991. június 16-án, az utolsó szovjet csapatok Magyarországról történt kivonulásának napján – civil kezdeményezésre, a kivonulásra emlékezve, emlékeztetve – történt.

A vadcsereznye (*Cerasus avium*) középhegységi tölgyeseinkben előforduló, 15-25 m magas, fényigényes, ősszel pirosra színeződő levelű, fehér virágú, apró, ehető, de keserű termésű, városban elvéve telepített faja. Tömve-telt virágú fajtája (*Plena*) ritka, március-áprilisi virágzása-kor rendkívül dekoratív, míg ősszel élénkpirosra színeződő lombozata jelent feltűnő díszértéket. Veszprémben néhány igen szép egyede található a Batthyány utcában, illetve egy példánya a Báthory iskolában.

A gyertyán (*Carpinus betulus*) európai, elő-ázsiai elterjedésű, kb. 20 m magaságig növő, tölgygel (*Quercus*) és bükkal (*Fagus*) gyakran elegyedő, a nagy meleget és a szárazságot nem kedvelő faj. A városi viszonyokat nem szereti. Veszprémben csak néhány szebb példánya él az Egry- és a Hóvirág-lakótelepen. Újabban elég gyakran telepített fajtája az oszlopos termetű

'*Fastigiata*', míg ritka, különleges látványt nyújt a csüngő, bókoló ágú, „szomorú” '*Pendula*', melyből városunkban összesen három példány található. Közülük a legszebb az a kb. 50 éves fa, mely a Színházkertben, a színház főbejáratához közel látható, egy-egy, kevésbé tetszetős egyede a Munkácsy M. utca 1. számú épület és a Halle utca 7. között, illetve a Simonyi általános iskola közelében él.

A száraz, szennyezett levegőjű és talajú, városi viszonyokat nem tűrő bükk (*Fagus sylvatica*) nyugat-, közép- és dél-európai, hegyvidéki faj. A Bakony magasabb régióiban is erdőalkotó. Zárt állományban felnyúló, 30-35 m magasságúvá

is megnövő, szabad állásban elegáns, terebélyes 20-30 méteres fa. Az alapfajt Veszprémben, a Színházkertben mindössze két példány képviseli, míg csüngő ágú, „szomorú” fajtájának (*Pendula*) ugyancsak két egyede a Vámosi úti német katonai temetőt díszíti.

A Kárpát-medence egészére jellemző a berkenye (*Sorbus*) nemzetség (genus) előfordulása. E nemzetség igen izgalmas, változatos képet mutat; szinte minden déli kitétséggű, száraz domb- és alacsony

hegyvidéki, kisebb-nagyobb tájegységnek megvan a maga bennszülött, egyedi, csak az adott, szűk térségben megtalálható, ott kialakult, a többitől eltérő berkenye kisfaja. Bár egyedszámukat az 1990-es évek elejétől a Veszprémben is megjelent „tűzelhalás” néven ismert hajtásszáradásos betegség (okozója az *Erwinia amylovora* baktérium) kritikusan meggyérítette, sok közülük városunk utcáiban, parkjaiban is megtalálható. Legritkább közülük a Déli-Bakony bennszülöttje, a bakonyi berkenye (*Sorbus bakonyensis*), mely a közelünkben, Márkó határában is él. Kis termetű fa, magassága 6-7 m. Április végén, május elején nyíló, hosszan kinyúló, sárga porzós, borzas hatást keltő virágai-val, októberben érő, kb. 1,5 cm átmérőjű, mélyvörös, december végéig a fán maradó „almáskáival” jelentős díszértéket képvisel. Két, mintegy 45 éves példányát a főposta keleti homlokzata előtt láthatjuk.

A legszebb berkenye kisfajok egyike az észak-magyarországi kereklevelű berkenye (*Sorbus rotundifolia*) melynek két, viszonylag egészséges példánya az autóbussz-pályaudvar előtti megállónál él,

néhány csonkolt egyede pedig a volt úttörőház Jutasi úti járdája mellett vegetál. Közepes termetű, 8-10 magas, fehér, sátorba tömörülő virágzatú, kb. 1,2-1,5 cm átmérőjű, narancsos-barnás termésű faj. Legnagyobb díszje az októberben, a csúcs-tól lefelé induló színeződésű, élénk, fénylő, sárgás-narancsos-barnáspirosra váltó lombozata.

Ugyancsak tetszetős ritkaságunk a Déli-Kárpátokban kialakult, Herkulesfür-

dő közelében honos Borbás-berkenye (*Sorbus borbásii*). E dekoratív, nagy bokorra vagy kis, 4-5 m magas fává fejlődő faj levelei mélyen karéjosak, sűrűn álló termései már augusztus elejétől érnek, kb. egy cm átmérőjűek, feltűnő, sötétvörös színűek.

Strenner József

..ép-szó-nyelv-kép-sz..

Géczi János: *Roncsolt plakátok – dekollázsok*. Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum, Győr, 2018. november 2. – december 31.

Noha Géczi inkább talán íróként és költőként ismert, képzőművészeti munkáit látva a befogadó arra a következtetésre juthat, hogy a különféle művészeti területeken létrehozott művek igencsak hasonlóan működnek. A nyelv képisége és a kép szövegisége kerül egymással kapcsolatba a kiállított alkotásokon, amelyek az értelmezés, kódfejtés révén a befogadót is alkotótársá teszik.

A Győrben látható kollekció megtekintése után a látogató azzal a gyanúval távozik, hogy a múzeum földszinti termében jóval több mű van, mint képkeret, s noha végigjárta a kiállítást, nem látott, nem láthatott minden alkotást. Az, hogy minden befogadó más-ként értelmezi a látott képet és/vagy az olvasott művet, hermeneutikai alapvetés, ám ezt mégsem közvetíti minden alkotás olyan erős tapasztalatként, mint Géczi művei. Mindehhez, persze, kiválóan alkalmas műfaj a kollázs és a dekollázs, amelyek épp az egymásra rak(ód)ott rétegeket és/vagy a fragmentáltságot, a rész-egész viszonyt teszik láthatóvá.

Az első alkotások 2018-ból származó dekollázsok, köztük roncsolt kiadói plakátok, amelyek azt a szempontot is felvetik – nem elvitatva Géczi János szerzőségét –, hogy a műveknek nem csak az értelmezői révén van több létrehozójuk. Szemléltető példaként említhető a Madbutt-kép felhasználásával Földi Andrea által készített Szentesi Éva-könyvborítót mutató kiadói plakát Géczi általi dekollázsolása. Az Atheneum-dekollázsok épp annyira roncsoltak, hogy fel lehessen ismerni, a befogadó képes legyen rekonstruálni az eredeti plakátot, a felismerés, a befogadás során végzett „restaurálás” sikerélményét adva. Hasonlóképp működnek Géczi dekollázsolott portréi, amelyek a figyelmes befogadó számára teszik csak láthatóvá egy tényleges portré roncsolt darabjait. A részek és egészek határai elmosódnak a kiállított képeken.

A kollázs-képek az egymásra kerülő papírrétegek révén már nem egyetlen rekonstruálható, eredeti képet rejtenek. Ezek azok a művek, amelyek esetében minden befogadónál jó eséllyel más-más kiragadott fragmentum indítja be az értelemadást. A szaktítások és tépések nyomán keletkezett képhelyek nem hiányok, hanem kitölthető rések. Géczi alkotói tudatosságát mutatják azok a szövegtöredékek, amelyek, noha egyéb épen maradt szavakból láthatóan idegen nyelvűek voltak, a képkészítés során magyarul is értelmessé vagy értelmessé kiegészíthetőkké váltak. Ez a megoldás főként a plakát(de)kollázsokat jellemzi. Alkotójuk megtalálta a határt roncsolás és rombolás között, vagyis Géczi épp annyit enged látni az eredeti plakátokból, és/vagy megfordítva: épp annyit takar ki belőlük, amennyit a befogadó, értelmet adva a képnek, képes pótolni, kiegészíteni. Géczi János meghagyja azt a megnyugtató illúziót, hogy a dolgoknak, az egésznek tételezett részeknek és a részekből összeálló egészeknek van teljesnek tételezhető egységes értelmük. Mégpedig nem is egy. E szempontból azt lehet mondani, Géczi Győrben kiállított (de)kollázsai befogadóbarát alkotások, amennyiben, ahelyett hogy hiányokkal szembesítenének, a kiegészítés lehetőségét adják és hangsúlyozzák. Az eredetileg más tartalommal, más helyen és más funkcióval rendelkező plakátoknak és a rajtuk szereplő képeknek, szövegeknek – noha azok a kiállítás címe szerint is roncsoltak – tévedés lenne azt állítani, hogy elveszett az eredeti jelentésük. Géczi János képzőművészeti alkotásai épp azt demonstrálják, hogy ilyen eredeti értelemről nem lehet beszélni, sokkal inkább értelemlehetőségekről.

Egy író-költő képzőművész munkáinak összekapcsolhatóságáról gondolkodva az egyértelműbb és kézenfekvőbb szempontnak a lírai nyelv eredendő képisége tűnik, ám Géczi János művei esetében a kapcsolat ennél összetettebb, amennyiben arra döbbenünk rá az olvasót és a (de)kollázsok nézőjét, hogy nincs kész művészeti alkotás, olyan, amelyből hiányozhatna a befogadó. Géczi műalkotásai személyes(séget) és aktív közreműködést tesznek lehetővé, amely során a művek olvasói és a kiállítás látogatói kreatív társalkotóként ismerhetnek magukra a roncsolt plakátokon.

Szarvas Melinda

Fenyvesi Ottó vajdasági származású, Veszprémben élő költő és képzőművész kollázstárlata február elsejéig volt megtekinthető a Magyar Műhely Galériában, Budapesten. Ha a fizikai térben nem is – a kiállítás kényelmesen bejárható és a befogadhatóság mértékéhez igazított méretű –, de a művek értelmezése során és időben is nagy távolságok áthidalására készíti a látogatót a szerző, akinek korábbi keltezésű és újabb művei egyaránt megtalálhatók az aktuális kollekcióban.

Rés(z), h(i)ány, szakad(ék)

Fenyvesi Ottó: *Fragmentumok tükröződése*. Magyar Műhely Galéria, Budapest, 2019. január 10. – február 1.

Fenyvesi kollázsai valóságos betűtengerré változtatják a teret, amelyben a befogadó kapaszkodó után kutatva sodródik, míg fel nem adja és rá nem érez a képek keltette hullámokra. A szerző életművében szöveg és kép, vers és kollázs különösen szoros kapcsolatban állnak egymással, nem ritka a közös megjelentetésük sem, így a kiállítás ilyen szempontú összművészeti hatása nem lehet idegen a Fenyvesi-életművet ismerő közönség számára. Ám az esetleges ismerősség sem tompítja azt a nyugtalanító hatást, amelyet a Budapesten is kiállított kollázsok keltenek. A szöveg- és betűcentrikus alkotások többnyelvű szövegekből lettek összeállítva, a lineáris elrendezés az olvasást kínálja elsődleges értelmezési módként, ám épp a többnyelvűség és a szavak szétdaraboltsága ezt nemhogy nehezíti, de olyannyira ellene hat ennek a közelítésnek, hogy jogos feltételezésnek tűnik: a szerzői szándék szerint terelődik le a befogadó erről az értelmezői útról. Fenyvesi több kollázsán is a szövegrészek közé ékelt hiányban csak betűk láthatók, sőt egyes képeken már csak festékpöttyök. A betűk esztétikája látszik hangsúlyozódni. Ezek az alkotások mintha a szöveg betűkké szétesésének vagy épp azokból felépülésének folyamatát merevíték ki egy rögzített pillanatot megmutatva. A többnyire fehéren hagyott rések, hiányok így egyaránt értelmezhetők szakadékként, de kvázi betűkürtöként is.

Fenyvesi korábbi kollázstechnikáját elevenítik fel a szalagcímeket szoros egymás mellettiségben közlő alkotások, amelyek az idő kérdését talán leginkább középpontba állító darabjai a kiállításnak. Az eredeti szövegkörnyezetükből kiemelt címek a tartalmat kifejtő cikkek nélkül jócskán veszítenek jelentésükből és jelentőségükből. A nem művészeti média által közvetített, az ezek révén a képek tetején jelzett évben dokumentált kvázi valóság válik ily módon nevetségessé (például: *Putyin bírja a hideget* vagy *Birkákba költözik a lelkiünk?*). Mindez a valóság fogalmának rögzí-

zítetlenségére, a hírek és tények szavatossági idejére irányítják a figyelmet. Fenyvesi Ottó művészeti alkotásba emelve az eredendően nem abba a közegbe születő (ám ténylegesen létező, kikereshető) produktumokat, olyan alapvető valóságelemnek tételezett kvázi tényeket és meghatározónak hitt szereplőket is efemer jelenségekké alakít, amelyek épp a kollázs keretei között kapnak új, művészeti produktumként pedig mindig megújuló jelentést.

Fenyvesi kollázsai nemcsak a drasztikus kontextusváltás révén mutatnak és érnek el művészeti hatást. A képek többsége valamilyen módon és mértékben le is van festve, kitarakva, elhátarolva így részeket. Ez a megoldás felidézi – az ugyancsak az újvidéki Új Symposion folyóirat meghatározó alakjának – Maurits Ferencnek a képzőművészeti eljárását, amelyet ő maga korrekciónak nevez. A budapesti kiállítás képeire vonatkoztatva ezt a kifejezést, azt lehet mondani, Fenyvesi Ottó is hasonlóképp korrekciót végez az egykori valóság tényein, elemein. A szerző tehát nem (csak) újraközi, újraértelmez, de ezek révén új tartalmat hoz létre.

Fenyvesi Ottó *Fragmentumok tükröződése* című kiállítása erős hatású tárlat, a szövegtöredékek sugallta csalóka információdúság rátör a látogatóra, akinek közelebb kell hajolnia a művészethez ahhoz, hogy átjusson a betűkből épített valóság keretein, s lebontva a valóság és művészet, szövegek, szavak, betűk és nyomdafesték között húzódó látszólagos határokat, könnyedén áthidalhassa a Fenyvesi kollázsait felépítő, látszatvalóságot tükröző fragmentumok közti réseket, szakadékokat.

Fotók: Dormán László

Szarvas Melinda

Somody Péter egyáltalán

Afölköt, ezalatt. Somody Péter kiállítása. Budapest, Fészek Galéria.
2018. november 7. – december 2.

Lehet, hogy egyszer fogok írni egy monográfiát vagy könyvet Somody Péterről. Talán csak azért, mert megkedveltem (sőt talán kölcsönösen megkedveltük egymást) az idők folyamán; többször is nyitottam meg kiállítását. De ilyen bevezető mondatok még nem biztos, hogy felkeltik az olvasó érdeklődését.

Séd, 2018. 1-2. sz., 36. old.

Most még csak egy rövid cikkre futja, de már itt is fel kell vetni egy sereg kérdést, mely olyan nagy horderejű, hogy egy könyvben bőseges kifejtést igényelne.

Először is: miért fest a festő egyáltalán?

De még előbb: egyáltalán, ki ez a Somody Péter?

Miért állít ki egy festő? És miért egyszerre két helyen? És mi ebben az érdekes?

Mit csinál a festő, amikor nem állít ki?

Miért kell egy kiállítást megnyitni?

Miért kell egy kiállításról kritikát írni?

Mi a célja egy művésznek?

Mi az a kanonizáció?

Miért kell egy művészettörténésznek kiállítást megnyitni?

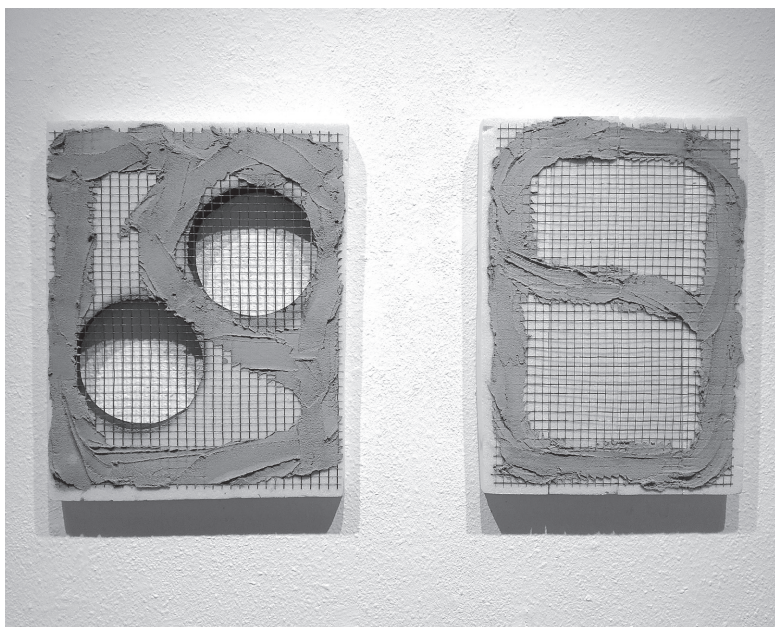
Miért fest a festő? Ezt a kérdést megboldogult Birkás Ákossal közösen vetettük fel még a múlt században, egy, a Bem rakparti Hazafias Népfrent-kultúrházban tartott rendezvény során. Egyértelmű válasz nincs, illetve ahány festő, annyi válasz. Mégis, Somody elindult egy pályán mint rajz- és földrajztanár, közben megtetszett neki a (talán „magasabb rendűnek” tartott?) festés.

Somody Péter kiléte. Somody egy a kb. 12 ezer (?) magyar festő közül, de számos tulajdonsággal és képességgel tűnik ki közülük. Pl. évekkkel ezelőtt ő lett a *layer* (vagyis egymásra festett rétegek) egyik nagymestere, a Molnár Ani Galéria egyik munkatársa, Meggyesházi Éda pedig ezt írja róla: „...plexi festményeinek különlegessége, hogy bár eredetük a vászonfestményein ismert kompozíciók elrendezéséből származik, az egyes festék- és anyagfelületek másképpen reprezentálódnak az áttetsző műanyag felületen. A testetlenségük, a légiességük jobban előtérbe lép, ezáltal sem kötődnek a vászonhoz mint anyagformához. A színek formátlan entitásokként jelennek meg, inkább az ideák, mint a valóság világához közelítve önmagukban és az egymással találkozó folthatások fényében szimultán értelmezhetőek.” Noha a leírásban felfedezhető egy-két apró pontatlanság, de a színes foltok könnyed lebegése jellemző. A színek sötétben világítanak.

Miért állít ki a festő? Mert szinte ez az egyetlen lehetőség, hogy megmérse magát, és találkozzék a közönségével. Ez a klasszikus modern kiállítási forma, melynek tétje látszólag hatalmas, hiszen a művész néha éveken át titokban dolgozik, és e néhány hét után évekig ismét semmi. Ebben áll a művészlét egyik nagy titka. Persze Somody inkább a fordított utat választja: folyamatosan vándorol egyik kiállításról a másikra, és most is, a múlt év végén és ez év elején egyszerre két kiállítást is rendez, a Budapesti Fészek Galériában és a Molnár Ani Galériában. Az utóbbiról azt mondja: „ez egy másik vonal, egy másik kapcsolatrendszerben”. Felmerülhet a kérdés, hogy miért nem inkább egy nagy kiállítást csinál valaki két kisebb helyett, de nyilvánvaló, hogy jobb az egyszerre több helyen jelenlét. Megjegyzendő, hogy Somody 2018 február 17. és május 8. között a Paksi Képtárban 56 munkával egy nagy „fél-retrospektív” kiállítást is rendezett. Egyre több az olyan művész, aki tudatosan egyszerre több (olykor 4-5) kiállítást is rendez. Ehhez persze az is szükséges, hogy valaki egyre kapósabb legyen a galériák, kiállítóhelyek és múzeumok számára.

A Fészek-kiállítás „másik vonala”: a művész felmutatja az alkotás technikáját, mely nemcsak a képelemek valóságos összerakása, hanem a szó szoros értelmében tárgyak egymáshoz rögzítése, tehát tárgyakkal való lenyomat, felületek összemontírozása, talált tárgyak és „kép” összekapcsolása *egyszerre*.

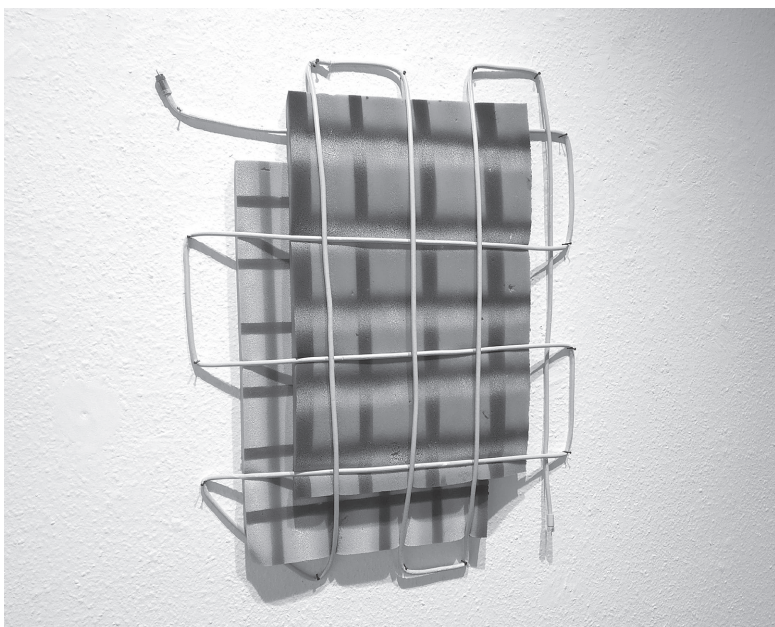
A technika felfokozása még kezdeti stádiumban van, amikor különböző faktúrák (akár Hencze Tamás-féle illuzórikus felületek) láthatók egymás mögött, egymás felszakadt rétegein keresztül. Az azonban már egyfajta *non plus ultra*, hogy igazi textildarabok – paplan, ponyva – kerülnek össze és hordoznak festékreteget magukon. Sikertült ezeket a módszereket a kiállítás-megnyitó során úgy feltárnom, hogy első látásra leolvastam azokat a műről, és a mellettem álló művésznek csak időnként kellett kiigazítania.

A „másik kapcsolatrendszer” Somody olvasatában azt jelenti, hogy más műegyütteseket más művészekkel együtt állít ki. Molnár Aninál az alig 10 évvel fiatalabb pécsi művész, Ernst András volt a társa, akivel kapcsolatuk közös nevezője a *layer* volt. Csakhogy míg Somody rétegei Jean (Hans) Arp-szerű¹ konkrét foltokba tömörülnek, „a jelen utáni pillanatot megragadva” (Meggyesházi), addig Ernst mintha szélfúttá falevelekkel vagy színes textiltörlőkendővel dolgozna. Ő viszont egy másik pécsi művész, Cseke Szilárd felületkitöltéses síkkompozícióival, erdő-részleteivel tart kapcsolatot.

A Fészek Galériában Somody megint csak „más kapcsolatrendszerét” mutatta be maga mellett, a fiatal street artos Imreh Sándort. Minden jel arra utal, hogy Somody hajlandó Imréht befogadni tanítványának, mégpedig a DLA-s képzés óta. Kettejük kapcsolatát jellemzi, hogy Somody kiállításának címe „Efölött az alatt”, míg Imréhé (egy emelettel feljebb) „Afölött ezalatt”. Imreh nyolc-tíz leginkább fotómunkának mondható objektumot állított ki, de ezekből lehetetlen összképet nyerni, összehasonlítva az Instagramon található több száz munkájával.

Valószínűleg a fentiekből is látható, hogy a hivatkozott művészek leginkább Pécsről származtathatók. Maga Somody ugyan Veszprémben született (1963)², de tanulmányait Pécsen és Münchenben végezte, a pécsi egyetem művészeti karán olyan mesterei voltak, mint Konkoly Gyula és Keserü Ilona. Ez utóbbi főleg Martyn Ferencet tartotta mesterének; a háború előtt innen rajzoltak ki a magyar „bauhauslerék”, és az 1960-as évektől itt, a művészeti gimnáziumban nevelte ki Lantos Ferenc a híres Pécsi Műhely tagjait, Pinczehelyi Sándort és társait. Ma Somody számít az egyik vezető középgenerációsnak. Somody külföldi tanulmányútjaival és szerepléseivel (főleg Németországban) immár minden kapcsolat nemzetközi szintűvé emelkedett. A tanítványok között említendő még Knyihár Bence, Márton Enikő, Tollas Erik és Kováts Nikolett, aki festő léte mellett táncos és anglicista, valamint művésztanárné.

Mielőtt áttérnénk következő kérdésünkre (melyet már részben meg is válaszoltam) – *mit csinál a festő, amikor nem állít ki?* –, beszúrnék egy látszólag ide nem illő megállapítást: ezek a művészek, Somodyval együtt, már régen szakítottak az absztrakt/nem absztrakt, illetve /nonfiguratív dichotómiával. Számukra a festés célja nem a kategorizálásban keresendő, hanem az örömben és a festői/művészi érvényesülésben.

Tehát a festő, a kiállításon és a festésen kívül elsősorban tanít, ám ez a megállapítás majdnem önmagába záródó kör, mert a tanítás is majdnem művészet. A művésztanárnak is meg kell él-

nie, el kell tartania a családját, fizetésből él, az eladásokból befolyó, nem éppen csillagászati összegek mellett.

Ha még azt is megállapítjuk, hogy Somody Péter kiváló egyéni tulajdonságokkal rendelkező, sikeresnek mondható, a legjobb helyeken rendszeresen kiállító, keresett művész, aki magas szinten tanít festészetet (és ábrázoló geometriát), akkor már biztosak lehetünk abban, hogy ő egy *kanonizált*³ magyar művész. A *kanonizáció*ban összegezhető a kortárs *művész*⁴ *legfőbb célja*, nemcsak Magyarországon, hanem az egész világon.

Ha idáig eljutottunk, az írásom elején felvetett néhány kérdés már nem is olyan fontos – inkább részletkérdés. Csupán önigazolás. amiért ezt a cikket is megírtam. Valójában rólam szól.

Miért kell egy kiállítást megnyitni? [És miért kell egy kiállításról (kritikát) írni, ha már egyszer megnyitottuk?] Miért kell egy művészettörténésznek kiállítást megnyitni?

Ismét közelítünk a tautológiához, de kifejtem. A művészet mint társadalmi intézmény működik. Aktorai a művészek mellett a kritikusok (művészettörténészek), a kurátorok, a tanárok, a gyűjtők, a műkereskedők, a muzeológusok, a művészet bürokratikus irányítói stb. Helyei és eseményei – a galériák, a múzeumok, az iskolák, az árverési csarnokok stb. – mellett ott vannak a kiállítások is. A kiállítás pedig ünnep. Elképzelhető kiállítás megnyitó nélkül, ilyenkor egyszerűen „nyitva vannak”, de a hagyományhoz hozzátartozik a megnyitóbeszéd, esetleg performansz, zene, más esemény. A megnyitó személy multifunkcionális: elmagyarázza a közönségnek, hogy miről van szó, közvetít a művész felé, olykor elmond a művésznek olyan megfigyeléseket a művekről, olyan összefüggéseket köztük, melyre még maga a művész sem gondolt. Ez a csúcspont, ilyesmire törekszem én is. Úgy érzem, ez a Fészek Klubban sikerült.

A megnyitó szöveg, az utólagos kritika és a tárlatvezetés három különböző műfaj. Újabban elterjedt szokás, hogy a megnyitó szövegét leadják egy heti- vagy napilaphoz, esetleg később dokumentumként újra publikálják. Ennek semmi köze a kritikához, mely napilap szinten információ és tájékoztatás, netán „megkritizálják” a látottakat, megdicsérik vagy lehúzzák. A komolyabb kritika az angol *criticism* mintájára (analitikus) elemzés vagy tudományos elméleti tanulmány. Mindez hozzájárul a művész kanonizációjához, vagyis érvényesüléséhez.

Ha a fenti mozzanatok valamelyikét művészettörténész végzi el, eleve kanonizál, mert a jelent máris behelyezi a jövőbe: az „utókor” számára dolgozik.

Remélem, a jövőben még alkalmam lesz Somody Péterrel ilyen értelemben is, akár munkatársként is együtt dolgozni.

Somody Péter két egybefonódó kiállításának számos konkrét eredménye van. Új formák, új technikák jelentek meg a műveken, és megszűnni látszik a műfajhoz, a stílushoz vagy valamilyen irányzathoz tartozás kényszere.

Van azonban még egy magasabb szempont, mely szerint értékelni kívánom Somody művészetét, tekintettel a 21. századra, melyben a régi fogalmaink összezavarodni látszanak. Ezek a fogalmak az *ideológia*, a *politika*, a *filozófia*, az *etika* és a *világnézet* (többek között). Somodytól az ideológia, mint a hatalom megszerzésének és megtartásának elméleti eszköze, távol áll. A politikai hatások és iniciatívák leperregnek róla. A filozófia mint magas szintű művészetelméleti és esztétikai gondolatrendszer jelentkezik nála. Ugyanígy az etika (mint szintén filozófiai diszciplína), mely valószínűleg mindennapi életében is megjelenik. Végül a világnézet mint legmagasabb szempont mibenléte, a transzcendencia jelenléte, annak milyensége – számomra egyelőre nyitott kérdés. Szeretném vele megbeszélni.

Beke László

¹ Megkérdeztem a művészt, mennyiben tudatos számára az Arp-analógia. Nagyon is – válaszolta. Mások letagadták volna – ő tudatosan hivatkozik elő- és példaképeire: korábban Julian Schnabel, majd Sigmar Polke, Martin Kippenberger.

² Ezért is merült fel már kezdetben a *Séd* című folyóirat mint publikációs lehetőség.

³ Az általam vezetett toplistán a Magyar Képzőművészeti Egyetem BA I. évfolyam képzőművészet-elmélet (kurátorképzés) szakos hallgatók között 2018 végéig Somody még nem jelent meg, de ebből nem lehet messzemenő következtetéseket levonni.

⁴ Régen úgy mondták, hogy „jegyzett művész”.

Kis túlzással vagy épp minden túlzás nélkül, de le merem írni, hogy Hegyeshalmi László egy jelenség Veszprémben. Aki a városban folyó kulturális életet illetően csak egy kicsit is képben van, az ismeri vagy legalábbis felismeri, ha elmegy mellette az utcán. Rögtön látszik rajta, hogy valami művészféle. Lehetne elemezni színes nyakkendőkkal és sálakkal tarkított, az adott alkalomhoz mindig passzoló ruhatárát, de ehhez kevésnek érzem magam.

Living things

Hybrid Theory. Hegyeshalmi László kiállítása. Művészetek Háza galériái, 2018. november 23. – 2019. február 14.

E kritika megírását félve vállaltam el, hiszen Hegyeshalmi csupán két évvel ez előtt, a Művészetek Háza igazgatójaként ismertem meg, amikor Veszprémben kerültem. Csak később tudtam meg, hogy fest, és a hozzá közel állók nemes egyszerűséggel Hehának becézik. Az sem titok, milyen közkedvelt a városban. Jól bizonyította ezt a kiállításának november 23-i megnyitóján összeverődött hatalmas tömeg.

Hogy ez a kiállítás mérföldkő lesz Hegyeshalmi számára, már akkor sejtettem, amikor kezembe kaptam az ezüst-fekete betűkkel, letisztult grafikával megtervezett, magyar-angol nyelvű meghívót. A maga nemében már ez a papírdarab felért egy műalkotással, és jelezte, hogy nem egy megszokott kiállításról és nem egy megszokott megnyitóról lesz szó. Az esemény három helyszínen, három megnyitóbeszédrel, közel két órán keresztül tartott. Hosszúnak tűnik? Hosszú is volt, bár a váltakozó helyszínek és a dinamikus cserélődő közreműködők végig fenn tudták tartani az érdeklődést.

Hegyeshalmi, több mint négy évtizedet felölölő pályafutásával, számos kiállítást maga mögött tudhat már, de többnyire más művészekkel közösen mutatkozott be. Biztos többen meghökkenetek, hogy nem keresett semleges helyszínt első nagyszabású, önálló tárlatának, hanem az általa igazgatott Művészetek Házát választotta, ráadásul nem érte be a Csikász Galériával, hanem a Dubniczay-palota Várgalériáját is megtöltötte műveivel, míg a Magtár egy performansz színhelye lett. Gondolhatnánk, nem kis éllel, hogy „minden szentnek maga felé hajlik a keze”, de azt sem feledhetjük, hogy a megyéhez és a városhoz ezer szállal kötődő képzőművészről van szó. A Művészetek Háza pedig a művészeké.

A kiállítás a jól csengő, bár elsöre elég sejtelmes *Hybrid Theory* címet kapta, mint kiderült, a Linkin Park együttes 2000-ben debütált nagylemeze után. Magyarra talán Kevert elméletként fordíthatnánk, ami arra is utal, hogy a különböző életszakaszokban, különböző technikai és művészetelméleti megközelítések során keletkezett képek most mozaikszerűen kerültek egymás mellé.

Egyértelmű, hogy az alkotásokat a művész válogatta össze, a kiállítás rendezésében azonban kurátorként bevonta Dohnál Szonját és Áfrány Gábort. Nekem azért elég erős kétségeim vannak azt illetően, hogy mennyiben lehet bárki kurátor az aktívan alkotó és kiállításrendezési fronton is igen gyakorlott Hegyeshalmi mellett, akinek biztosan túléles elképzelései voltak a koncepciót illetően, de egy-két kritikus szem és képeket pakolászó kéz sosem árt.

Feleslegesnek éreztem, amikor Praznovszky Mihály megnyitóbeszédében külön hangsúlyozta, hogy nem életmű-kiállításról van szó. Mégis, hogyan lehetne egy élő művésznak ilyen rendezni? Az viszont igaz, hogy bizonyos tekintetben a tárlat összegzés. Hegyeshalmi úgy választotta ki a képeket, hogy munkássága legjelentősebb szakaszait és fordulópontjait tárja a látogatók elé, az 1960-as évek végétől napjainkig. Szándékoltan figyelem nélkül hagyta a kronológiát, a régi és új művek egymás mellett, egymásra reflektálva jelennek meg, azonban érzékelhetően elkülönülnek a leghangsúlyosabb stílusirányzatok és a színek.

A tárlat első fejezete *Angelus Novus* alcímmel (valószínűleg utalva Paul Klee azonos című művére) a Csikász Galéria termeiben kapott helyet. Ide kerültek a színes darabok, amelyek közül kiemelkednek az erőteljesen expreszív alkotások és a nagyméretű, absztrakt kompozíciók. Figurális ábrázolás ugyan akad, de Hegyeshalmi művészete egyértelműen távol áll a realista képalkotás hagyományaitól, ellenben a hazánkban az 1960-as évek közepétől megjelenő neoavangárd és underground művészeti irányzatok befolyása jól érzékelhető. A bejáratnál láthatóak a legújabb munkák, a fehérre alapozott vásznanak elhúzott élénk színfoltok szinte lebegnek a tiszta falakon.

A második fejezet *Black & White* alcímmel a Várgalériába került. Itt valóban a fekete és fehér színek kontraszt dominál. Hegyeshalmi, ha akarná, sem tudná letagadni, milyen hatást gyakorolt rá a konstruktivizmus, leginkább talán Kassák Lajos és Moholy-Nagy László munkássága, tőlük eltérően azonban az olcsó és igen

kényes hullámpapír textúráját használva alakította ki szigorúan geometrikus kompozícióit. Külön teremben látható a John Lennon emléke előtt tisztelgő *The war is over* című konceptuális munkája, amelynek születése egy sikeres performanszkiállításhoz köthető.

A *Tender Textures* című utolsó fejezet a Magtárban kapott helyet, ide azonban a látogatók nem léphettek be. Ennek ellenére mégis itt zajlott a megnyitó és a kiállítás legmozgalmasabb eseménye. Krámer György táncművész, valamint Jinda Réka és Lukács Adrián csellista közreműködésével Hegyeshalmi egy performansz zárta a műsort. A Magtárban zajló eseményeket a közönség a Dubniczay-palota falára vetítve nézhette végig. A gondosan lefóliázott padlójú teremben több nagyméretű, áttetsző vásznan feszítettek ki, ezek mögött táncolt körbe Krámer a zene ritmusára, miközben Hegyeshalmi a vásznanakra festve igyekezett elcsípni az emberi test mozgását. Nyilván nem gyakorolták be előre a produkciót, hiba is lett volna, a vége felé mégis azt éreztem, hogy túl hosszú nyúlt, és már maguk a résztvevők sem tudták, mit akarnak, hogy variálhatnák tovább a közös alkotást. Ebből lett aztán földön maszatolás és téglán egyensúlyozás, bár a csellista arcára festett fekete vonás, ha hirtelen ötlettől vezérelve is, de jól jött ki.

Kicsit másmilyenre sikerült ez a kiállítás, mint amelyet a Művészetek Házától megszoktunk, de ez inkább csak a szokatlannul hosszú megnyitónak tudható be. A művek ez alkalommal is gondos rendezésben kerültek a jól megvilágított falakra. Az eltérő stílusú képek sem hagytak zavaró érzetet, egymástól függetlenül, egymást erősítve tudtak érvényesülni.

Hegyeshalmi egy alaposan átgondolt válogatást tárt a közönség elé, az általa legsikeresebbnek vélt alkotásokat mutatva meg. Lehet, hogy ehhez a Csikász Galéria is elegendő helyet biztosított volna, de most már felesleges ezen lamentálni. A tárlat megfelel a hozzá fűzött legalapvetőbb elvárásnak: bemutatja egy sokrétű képzőművészt, Hegyeshalmi László festészeti munkásságát.

Sipos Anna

Új helyzet van

Virág Zoltán: *Próbára tett emlékezet. Beszélgetések vajdasági alkotókkal. Vár Ucca Műhely Könyvek 49. Művészetek Háza, Veszprém, 2018.*

Danyi Magdolna vallja: „Elmondanám, hogy rendkívül fontosak voltak az életemben és az életünkben a beszélgetések.” „Nagyon örülök, hogy beszélgetésünknek ilyen sikere volt. De meglehetősen fájlam, hogy a folyóiratból nem kaptam példányt” – írja Mándy Iván Aniko Hustinak 1990. december 8-án kelt levelében (M. I. válogatott levelezése 2018: 336).

Virág Zoltán *Próbára tett emlékezet* című kötete a régebbi beszélgetésekhez való hozzáférést teszi lehetővé, de nemcsak a szerző, hanem a térben távoli befogadó számára is. A kötet a vajdasági alkotókkal folytatott beszélgetéseket gyűjti össze, olyan eszmecsereket, amelyeket Virág Zoltán egyetemi oktató moderált. A tizenhárom alkotó közül a legtöbb író, ám tudósok és képzőművészek is bekerülnek a csapatba, egyes opusokban az említett területek összefonódnak. A rögzített beszélgetés (nem szabályos interjú) „új helyzetet” teremt, a beszélgetések vezetője ugyanis az élőbeszéd, a közönség előtt lezajlott dialógus érzékeltetésére törekszik. Lábjegyzetben megjelöli a pontos színhelyet, a nyilvános beszélgetés végén többnyire elköszön, vagy zárójelben a nevetést, a gesztusokat, a kontextust, valamint saját reflexióit is jelzi. A kötet első beszélgetése a már elhunyt Danyi Magdolnával készült 2012-ben, az utolsó pedig Losoncz Alpárral 2017 novemberében. A további beszélgetőtársak névsora a következő: Böndör Pál, Fenyvesi Ottó, Jódal Kálmán, Benes József, Ladik Katalin, Csernik Attila, Csorba Béla, Végel László, Bencsik Orsolya, Szügyi Zoltán és Szajkó István. Kiemelhető a beszélgetőkönny képanyaga, a portrékat a hivatásos fotósokon kívül családtagok is készítették. A kötet akár dokumentumanyagként is kezelhető, hiszen számos olyan szöveghely fedezhető fel benne, amely irodalomtörténeti, művelődéstörténeti, szociológiai és egyéb szempontból forrásként szolgálhat a monográfiák írói és más tudományos kutatók számára.

Hogy „új helyzet van”, ez nem kizárólag a beszélgetések szerkesztett változatára vonatkozik, hanem a megváltozott világra, „a kortárs horizontok közötti átjárásokra”, a szerzők határátlépésére, tér- és kultúraváltására is. A huszadik század kilencvenes éveinek délszláv háborúi durván beleszóltak a vajdasági alkotók életébe, többen Magyarországon, például Veszprémben vagy Budapesten alkotnak tovább, esetleg időnként távolabbi tájakra is eljutottak, noha a vajdasági gyökeket, a folyamatos visszatérést továbbra is hangsúlyozzák műveikben. Az „új helyzet” kialakulásának hagyományát a Veszprémben élő Fenyvesi Ottóval kiala-

kult beszélgetés nyomatékosítja. Fenyvesi mondja: „Csáth Gézával indítom a *Halott vajdaságiakat*. Azzal a momentummal, amikor Csáth Géza már az örület határán volt, megölte a feleségét stb., bolondok házába zárják, amikor Szabadka fölé megérkeztek a szerb csapatok, és lezárták a határt, ő pedig Szabadkán rekedt. Tudatára ébredt, hogy hát itt valami új helyzet van, és az első reakciója az volt, hogy át akar jutni Magyarországra, mert ott élte a fél életét, Budapesten, a vidéki fürdőkben stb. praktizált. Reflexszerűen ráérezett, hogy egy új helyzet van kialakulóban, más ország, más állam, más kontextus. [...] A délvideki magyarság központi dilemmája évtizedekig ez volt: hova menjünk, hova szökjünk? Miért szökjünk? Mi elől szökjünk? Mi legyen velünk?” (55.o.).

Virág Zoltán tájékozott, az összefüggésekre összpontosító kérdező, aki érzékenyen és tudományos precízióval reagál az „új helyzetekre”, például az *Új Symposion* művészi hozadéka, az identitásavar problémájára, az 1956-os eseményekre, Ladik Katalin performanszaira, a világesemények és a személyes sors relációjára, Jugoszlávia szétesésére, Sziveri János eltávolítására, a komparatistikai utalásokra, a család-történetekben megbúvó vándorlásokra (vö. Végel László). A beszélgetések rávilágítanak Tolnai Ottó intertextusainak meglétére a fiatal írók szövegeiben, a referenciális problémákra, az alternativitás, az ellipszis és az eredetiség értelmezésére (vö. Jódal Kálmán, Szajkó István, Csernik Attila) vagy a tabuk elhárítására. A kötet sokrétűségét a sokféle nemzedék megszólaltatása és eltérő beszédmódja eredményezi. A beszélgetésekből kitűnik, hogy a fiatal alkotók szülőföldhöz való viszonyulása különbözik az idősebb nemzedékekétől, habár egyfajta megszállottság és önkeresés minden esetben megfigyelhető, mindegyik különösen Bencsik Orsolya öninterpretációja utal. A nemzedékekkel kapcsolatos dilemmákat, a függetlenedés problémáját például a Danyi Magdolnával és Szügyi Zoltánnal való beszélgetés emeli ki. A kötetben a szerteágazó kritikai megnyilatkozások és (ön)interpretációs törekvések is hatékonyan érvényesülnek.

A kutatók és az olvasók a hiánypótló könyv megjelenése után a távlatban egy új beszélgetőkönny megjelenésében, a beszélgetőpartnerek névsorának kiterjesztésében reményked(het)nek. Manapság kiéhezünk az elmélyült, jó beszélgetés(ek)re, a táguló kortárs horizontok ilyen szakszerű vizsgálatára.

Hózsza Éva

Gravitációk

Szarvas Melinda: *Tükörterem flamingóknak - Irodalomtörténeti tanulmányok a magyar vajdasági irodalomról, Minerva Könyvek, Fiatal Írók Szövetsége, 2018.*

Szarvas Melinda fiatal korát meghazudtolóan termékeny szerző – a Magyar folyóiratok tartalomjegyzékeinek kereshető adatbázisában (MATARKA) első kattintásra negyven írása jelenik meg, kivétel nélkül rangos folyóiratokban és fórumokon. Ami annál is izgalmasabb, mert alkotójuk nem költő, novellista vagy éppen grafikus, hanem irodalomtörténész és kritikus.

Mi több, megtette a kezdő lépéseket egy önálló irodalomelméleti diszciplína, a kulturális gravitáció kidolgozása felé, melyről e kötet bevezető tanulmánya is tanúskodik, és egy megközelítési lehetőséget a Tiszatáj 2018. decemberi számában is kifejt („az úgynevezett határon túli magyar irodalmak kulturális helyzetét leíró eddigi gondolatrendszerekkel ellentétben nem a közvetítői szerepre és a kölcsönös függésre, hanem épp az önálló működés feltételeire helyezi a hangsúlyt”).

Tizenöt tanulmány, többségük összehasonlító karakterű, ám az összterjedelem csaknem felét és a címek harmadát teoretikus, diszciplináris és tényfeltáró/rögzítő textusok alkotják. Elsőül a már-már kötelező dilemma: a „vajdasági magyar irodalom” mibenléte. Sejtteni való, hogy a lehetséges definíciók közül a szerző nem tud választani; a megközelítések rögzítése mégis nélkülözhetetlen a leendő teoretikus számára. Efféle kétségek közepette válik roppant hasznossá a szakma, esetünkben az irodalomtörténet. A századforduló/századelő vajdasági irodalmának problémá-szerkezetét vizsgálva azonosítható, pontos fogalmakat keres Szenteleky Kornél saját idejű és Bori Imre visszavetített értelmezéseiben. Nem könnyű ilyeneket találni, de ennél fontosabb, hogy alakulóban van az a háló, amelyben az egyes definíciók értéke felerősödik, miként a dilettánsok szerepe is – Szarvas Melinda külön elemzést szentel a '20-30-as évek műkedvelő tollforgatóinak. Rájuk az irodalmi térben kevés fényt vetül, az alkotói jelenlétüknél rendre fontosabb a befogadói-szervezői-közvetítői státusuk. Az irodalmi élet szempontjából azonban nem csupán a „közeg” jelentős; a dilettánsok – a cikk meglátása szerint – kezdetet, elmozdulást, újat is megtestesítenek, és egy sérülékeny, identitáskereső, zaklatott kultúrában (amilyen a Trianon utáni Vajdaság volt) ennek a jelentősége felerősödik.

Szenteleky Kornél ennek a teoretikus-fogalomkereső kötetrésznek a főszereplője. A rövid életútján hallatlanul sokat dolgozó és rendkívül hatékonyan működő irodalmár Szarvas Melinda épülő rendszerében láthatóan kulcsfigura. S nem csupán az elért, dokumentálható (s részben

feltárt) eredmények okán, hanem azért is, mert redaktori és szervezői életműve „egy aktívan működő rendszerre irányítja a figyelmet”.

A szövegkorpusz másik felében a műelemzések dominálnak, jellemzően összehasonlító írások keretében: Gion Nándor–Móricz Zsigmond, Balázs Attila–Esterházy Péter, Kosztolányi Dezső–Danilo Kiš, Lovas Ildikó–Csáth Géza. Műelemzések, mondhatni, holott a szerző mint elemző háttérben marad; valójában a kritikai fogadtatás szempontjai, körülményei, illetve a komplementer struktúrákban fellelt vagy látni vélt, sok esetben érintetlenül hagyott azonosságok, átfedések, „szerkezeti rímek” érdeklik. Mi több, még a Tolnai Ottóról és Domonkos Istvánról készült elemzésekben is a komparatív recepciótörténeti szempontok uralkodnak, de legalábbis meghatározó fontosságúak. Ez az eljárás hagyott is némi űrt a recenzensben, hiszen a korábban említett munkáiban Szarvas Melinda a szövegközeli vizsgálódás eljárásait alkalmazza nem csekély érzékenységgel. Végére azonban érhető, értelmezhető ez a szokatlanul korlátozott analízistechnika, hiszen minden jel arra mutat, hogy a szerző a kulturális gravitációelméletéhez végez adatfeltáró és módszertani alaputatásokat.

Mindazonáltal – recenzióban szokatlan módon – két megjegyzés még ide kívánczok. Szarvas Melinda – e szövegkörnyezetből és egyéb publikációiból jól érzékelhetően – tudja, hogy a neoavantgárd (és egyéb modulusok) és a posztmodern a hazai irodalomban is párhuzamos, egymást átjáró jelenségek; EP maga is gyakran alkalmaz radikális avantgárd eljárásokat, és a ’82-ben megjelent *Ver(s)ziók* antológia tanúsága szerint az avantgárd indíttatású szerzők is élnek a posztmodern kínálta eszközökkel (Cselényi Béla, Szöcs Géza). Továbbá: a korszak irodalom- és művészetetoretikusai eme dichotómia mellett/helyett egyéb fogalmi rendszerekkel is kísérleteztek (*Balassa Péter, Margócsy István, Kulcsár Szabó Ernő, Hegyi Lóránd*), melyek tanulmányozása éppen a gravitációs tér „megttestesítése” folyamatában lesz nélkülözhetetlen. Bonyolult korszak, de benne még egységben látható, tanulmányozható és strukturálható egy kulturális értelemben egésként működő szisztéma.

Végezetül: a *Kormányeltörésben* még műelemzőre vár. Hiszen az eddig figyelmen kívül hagyott szempontok nélkül sohasem lesz műegésként értelmezhető ez az emblemikus költemény. Legyen az első közülük: a dal, az énekelt vers, a vándorének, a blues. A második rögtön – Kasák. Aztán jöhet Whitman...

Mányoki Endre

„Ajjaj katona, hazug volt a hadova”

Nyitott ablak. Rendező: Szilágyi Tibor. Veszprémi Petőfi Színház. 2019. 01. 16. Bemutató: 2018. 09. 28.

Zenés-táncos komédia, avittas báj, helyzetkomikum, katonák, primadonnák, lopott csók, nosztalgia... telt ház a Veszprémi Petőfi Színházban.

Néhány éve követem csupán a színház életét, de ami ez alatt az idő alatt a legfeltűnőbb volt számomra, az az, hogy mennyire sokféle is az a program, amit a saját előadások és a meghívott produkciók elegye alkot. Találkoztam kísérletező, progresszív alkotásokkal – bár ez a színházi irány inkább a Latinovits–Bujtor Játékszínben bemutatott vendégelőadások esetében érvényesült, klasszikus darabok klasszikus színpadi adaptációival, semmitmondó vagy épp izgalmasnak ígérkező próbálkozásokkal. Mégis Nóti Károly *Nyitott ablak* című művének feldolgozása volt az első alkalom, amikor úgy éreztem, a közönség és az előadás teljes összhangban van egymással.

Későn érkeztem a színházba, már mindenki elfoglalta a helyét, amikor beléptem a nézőtérre. Láttam már ebben a színházban sok embert, láttam félig vagy szinte teljesen üres nézőteret is, de olyat ritkán tapasztaltam, hogy alig akad egy-két üres szék. Telt házzal ment az előadás, és nincs kétségem afelől, hogy nem a csillagok állása vagy a véletlen okozta ezt, erre az előadásra bizonyára minden este megtelik a nézőtér. Meg kell lepődnünk ezen? Nem hinném.

A Veszprémi Petőfi Színház jó ideje felvállaltan azon dolgozik, hogy a színházba csábítsa a fiatalabb generációt, azonban eddig nem mondhatnánk, hogy sikeresen. Nincs is könnyű dolguk, hiszen a legtöbb veszprémi középiskola kötelezi diákjait egy-egy előadás megtekintésére, amivel nagy valószínűséggel valami hasonló hatást érnek el, mint a kötelező olvasmányok esetében: a dolog kötelező mivolta miatt a lehetőséget sem adja meg a diák az élvezetnek, és valójában egyetlen pillanatot vár csak: jöjjön a taps, és mehessen haza.

A törzsközönség, a közép- és székporú hölgyek és urak többsége pedig becsülettel végignézi a *Kurácsi mamát*, a *Holt költők társaságát* és minden bizonnyal a *Tartuffe*-öt is majd, eljönnek az *Egy örült naplójára*, megnézik az *Egyasszonyt*... – mindezért pedig boldogan fogadják jutalmul a zenés-táncos bohózatot, ami végre nekik, értük, az ő jókedvükért készül, ami elfeledteti a gondokat, és egy olyan világba kalauzol, ahol még mindenki tudta, hogy ki is az a Schneider Fáni, és senkinek nem jutott eszébe azon gondolkodni, hogy miért „nem mond semmit, azt is csak halkan” a tisztelt polgármester úr.

Noha Nóti Károly szövege lehetőséget adna valamiféle bújtatott társadalomkritika megfogalmazására, az előadásban ez egyértelműen nem cél. „Hogyha nem lehet, hát akkor nem lehet, és hát nem lehet, mert van rá rendelet” – éneklük a szereplők, és valóban, ennyire egyszerű az egész. Nem baj, végső soron nem erről szól ez a darab, és nem is ezért jönnek el a nézők estéről estére a színházba. Szórakozni szeretnének, és erre meg is kapják a lehetőséget. A számomra kicsit egysíkú, egyszerű humorral, számos helyzetkomikummal operáló előadás láthatóan elérte a célját, a közönség könnyezve, nemegyszer nyílt zúzni tapssal hálálta meg e könnyed szórakoztatást, e felszínen mozgó, együgyű világtérmetést.

Az előadásban a Veszprémi Petőfi Színház társulatának oszlopos tagjai mellett fiatal, frissen végzett vagy még gyakorlatukat végző színésznövendékekkel is találkozhatunk. A főszereplő Novotnyt alakító Gaál Attila Csaba könnyedén elviszi a hátán a darabot, a fiatal színész egyszerű hangjával és néhol talán túlzásba vitt, de alapvetően szükségszerű ripacsériával diktálja a tempót idősebb és gyakran korlátozottabb hangú adottságokkal rendelkező kollégáinak. A Novotny szerelmét játszó Bori Réka (Mariska) kevésbé szabadul fel e szélsőségeket igénylő játékstílusban, de kettejük párosa igazán bájos egyveleget alkot. Sok elvesztegetett lehetőséget láttam Dér Mária (Erzsi) és Jenővári Miklós (Károly) duettjében. Mindketten kicsattanóan tehetséges, képzett hangú fiatal színészek, frissességgel, játékedvel töltötték meg a színpadot minden alkalommal, kár, hogy nem kaptak több lehetőséget a kibontakozásra.

Az előadás egyik kiemelkedő alakítása egyértelműen a Polgármestert alakító Nyirkó Istváné, aki talán a leginkább eltalálta azt a játékstílust, amit a *Nyitott ablak* világa kínál. Kifinomult humorral, bölcsességgel és széles színészi eszköztárral övé a legösszetettebb, legemberibb karakter az előadásban, minden alkalommal üdítő volt, amikor a színpadra lépett, egymagában képes volt ellensúlyozni társai sokszor túlzó játékmódját.

Külön öröm volt számomra, hogy a színészek kiválóan szerepeltek az éneklés terén. Zenés előadás lévén alapvetőnek tűnik, hogy képzett énekhangú színészek játszanak, de sajnós a Petőfi Színházban ezt nem mindig tapasztaltam. Ez alkalommal azonban ebből a szempontból kitűnő szereposztás született. A Polgármester lányát játszó Halas Adelaida csilingelő szopránját öröm volt hallgatni, bár a naiva szerep sok esetben leesett róla, hiszen a történet szerint Gréti a két szolgálólánnyal, Erzsi-vel és Marikával egyidős, ami egyértelműen nem így van a két egyetemista hallgató és Halas Adelaida színművésznő esetében. Külön érdekessége az előadásnak, hogy az Őrnagyot játszó Körösi Csaba 1998-ban Novotny szerepét alakította a darabban, szintén Szilágyi Tibor rendezésében. Sajnos az ő szereplése nem számottevő, elveszik a ragasztott Ferenc József-szakáll és a túlzó gesztusok mögött. A szereposztás

tehát összességében jó, és egy-két melléfo-
gáson kívül mindenki hozza az elvárható
színvonalat, van, aki még többet is.

A remek énekhangok és a hol erő-
sebb, hol gyengébb poénok mellett fon-
tos szót ejteni arról a precizitásról, amivel
a rendező, Szilágyi Tibor dolgozott. Ez az
előadás *fel van rakva*. Minden a helyén
van, minden működik, van ritmus, van
tempó, friss, üdítő az egész produkció. A
második felvonás talán kissé vontatott az
első részhez képest, de a végére valahogy
csak összeáll az egész. Némi hiányosságot
a koreográfiák terén éreztem. Persze ne-
héz maroknyi emberből tánckart faragni,
de talán mégsem volna lehetetlen, azon-
ban a táncok a legtöbb esetben ügyetlenek
és erőtlenekek voltak, a statiszták nem tudtak
egyszerre mozogni, a tömeget játszó (díz-
letépitő) fiúkon pedig a játékkedv apró
csírája sem látszott.

Összességében mégis azt gondolom,
hogy egy jól összerakott, jó hangulatú
előadást láthattunk, ami a célközönségét
várakozáson felül kiszolgálja, de aki nem
tartozik a műfaj kedvelői közé, az biztosan
nem most fogja megszeretni.

Darabos Petra

Korhumor

*Pemete, a remete – Irodalmi
kabaré.* A TIT Váci Mihály
Irodalmi Színpad előadása az
Agórában, 2018. november 28.

Irodalmi kabaréra várta a közönséget a TIT
Váci Mihály Irodalmi Színpad az Agóra ka-
maratermébe. Pár évvel ezelőtt már volt egy
hasonló próbálkozása a színpad tagjainak,
s az akkori tapasztalatokat is felhasználva
állította össze az est anyagát Felföldi Gábor,
aki a műsor szerkesztése mellett a rendezést
is magára vállalta.

A jól hangzó cím – a Rejtő Jenőtől
kölcsonvett *Pemete, a remete* – vidám es-
tet ígért. A műsort négy szerző: Karinthy
Frigyes, Emőd Tamás, Tóth Árpád és Rej-
tő Jenő írásai alkották. Tóth Árpádról in-
kább a néha melankolikus, lírai költészet,
és nem a kabaré világa jut eszünkbe. Versei
között azonban találni vidám, könnyedebb
hangvételűeket is. A másik három szerző
esetében népszerű kabaréjelenetekre gon-
dolhatunk.

Az elmúlt század '10-es, '20-as éveinek
korraját nyújtó est három egységre tagolva
idézte a múltat: a régi kor férfi-nő kapcsola-
tait, a harcos háborús történeteket, a kato-
naélet eseményeit és végül a kor társadalmi
életének fonákságait mutatta be. A jelenetek
közé beemelt versek pedig önmaguk érté-
kén túl megidéztek a kor művészetét is. Az
esten az irodalmi színpad fiatal versmondói
szerepeltek: Batthyányi-Nagy Annamária,
Tatai Barbara, Fejes Réka, Szilágyi Anna,
Kocsis Beatrix, Burger Dóra, Horváth Imre,
Marosvölgyi Gergely. Egy feltörekvő nem-
zedék, akik most megtapasztalhatták, hogy

vidám verseket előadni, vidám jelenetek-
ben játszani sem könnyebb, mint előadni
egy-egy lírai költeményt. De szép lehető-
ség ez számukra, hogy ebben a műfajban is
kipróbálhassák magukat. Elismerésre méltó
a fiatalok törekvése, hiszen már a szöveg-
tudás is sok tanulást igényelhetett. Azt sem
volt könnyű megoldani, hogy a jelenetek
nagy része férfiaknak íródott annak idején.
A rendező azonban ügyesen vezette a néhol
szövevényes szálakat, és az ifjú versmondó
lányok maguk is élvezték a humort. A férfi-
akról szóló párbeszédesek értekezés pedig ki-
mondottan kedvükre való volt, noha a női
szeszély villanásai, az egymást ingerlő női
praktikák még hiányoztak az előadásmód-
juktól. Mert a humort csak komolyan lehet
előadni. A halk beszéd néha erőteljesebben
érvényesül, mint a túl hangosan kimondott
szó. A közönséggel való vidám kontaktus
megteremtéséhez pedig szükség van sok
apró színpadi fortélyra.

A magyar szórakoztató irodalom
népszerű íróinak egy-egy ismert történe-
te mellé jól illeszkedett Tóth Árpád néhány
könnyedebb verse, melyeket eddig nem
sokszor lehetett hallani színpadon. S ha egy
kicsit lankadt volna a nézők figyelme, a férfi
szereplők a műsor harmadik részében hoz-
ták a poénokat, A három testőr és a légiós-
élet ironikus pillanatait.

Pemete, a remete újra sikert aratott.
Nagyszerű próbálkozás volt ez az irodal-
mi színpad részéről, még ha a poénok nem
is találták meg mindenhol a hallgatóságot
úgy, ahogy az kellett volna. Lássuk be, ez
profli előadóknak sem sikerül mindig. De
a rendező és a szereplők elérték céljukat: a
szépszámú közönség jól szórakozott.

Molnár Erzsébet

Ahol élünk: a Jutasi úti lakótelep

*Szegedi József helytörténeti
kutató kisfilmje és kiállítá-
sa.* EKMK Március 15. úti
Könyvtára, 2019. január 17.

A film alkotója, Szegedi József nyugalma-
zott vegyésztechnikus 1984 óta él a város
legnagyobb lakótelepén. Mint régi amatőr
fotós, számos fényképfelvételt készített itt,
a szűkebb lakóhelyén, aztán idővel áttért
a mozgóképekre. Mesterek nélkül, auto-
didakta filmesként képezte ki magát. Al-
kotásai forgatókönyvét, a képsorokat, a
szöveget, a kísérőzenét is mindig maga
szerkeszti, a filmek narrátorai pedig leá-
nyai lettek. Eddig 76 kisfilmet készített.
Alkotásainak tárgya: az embert körülve-
vő természet, a történelem, vagyis annak
képi lecsapódása; vannak aztán városo-
kat, tájegységeket bemutató filmjei, va-
lamint a kirándulásain, külföldi túrán

felvett útifilmek. Néhány cím a bő készlet-
ből: *Ősz a Bakonyban, Tihany, a Balaton
gyöngyszeme, Emlékezzünk 1848-ra, Hősök
a veszprémi Alsóvárosi temetőben, Pozsony,
Az országos kéktúra bakonyi szakasza* stb.
Számomra szimpatikusak még a közeli
külföldet bemutató alkotásai: Szlovénia-
Horvátország, Bánság és az Al-Duna, Egy
nap Grazban, Dél-morva kastélyok stb.

A mi nagy lakótelepünkéről eddig
már három filmalkotást készített Szegedi
József. Adatgyűjtő munkáját a rá jellemző
módon komolyan vette, még a megyei le-
véltárban is kutatott, én is ott találkoztam
vele. Most bemutatott, *Ahol élünk: a Jutasi
úti lakótelep* című filmje sajátos hon-
ismereti alkotás, a lakótelep helytörténe-
ti portréja és egyfajta áttekintő bemutatá-
sa. Logikusan ismerteti a telep építésének
kezdeteit, a házak benépesedését, az utcák,
térsegek urbanizálódását, az utak, közmü-
vek, szolgáltatások kiépülését, még a lakó-
épületek színessé válását és a parkok lassú
kiszöldülését is. Sorra veszi a nevelési-ok-
tatási és az egészségügyi intézményeket, a
könyvtár, művelődési házak létrejöttét. Ki-
tér a sportlétesítményekre is.

Szegedi József lakótelepet bemutató
műve és általában filmjei, ha műfaj szerint
be kellene sorolni őket, voltaképpen doku-
mentumfilmek, pontosabban: a lakótelep
históriáját és életét árnyaltan dokumentá-
ló összeállítások, helyenként lírai szálakkal
átszőtt epikus alkotások. Nem kápráztatják
el a nézőt akciókkal, mesés jelenetekkel,
nem kavargatják fel csavaros cselekménnyel,
rejtett vagy sejtetni engedett mély társa-
dalmi mondanivalóval. A képsorokkal és
a közölt tudnivalóval az alkotónak „mind-
össze” a tárgyilagos ismeretközlés, a ne-
mes szórakoztatás és, ha mondható így, a
lány módszerű tanítás a célja. Csupa olyas-
mi, amit mindannyian szívesen fogadunk,
ha leülünk a nézők közé. Bemutatott műve
nem számít építéstörténeti beszámolóknak,
és nem is kész szociológiai elemzésnek, de
mindkettőhöz adhat segítséget. Elsősor-
ban a városrész patrióta lakóihoz szól, a
lakótelep népének épülését kívánja széli-
den szolgálni.

Mint a filmbemutatóhoz írt bevezet-
ő bölcselkedés elmondója és a filmével
azonos témájú fényképes kamarakiállítá-
s megnyitója, kíváncsi voltam rá, hogy
maga a szerző hogyan vélekedik alkotásá-
ról. Szegedi József velős választ adott. „Az
épületek a lakótelepnek csak a vázát képe-
zik. Valódi tartalmát az itt élő emberek ad-
ják.” A tömör megfogalmazás, úgy érzem,
valóban találó és tartalmas. Annýira, hogy
a megyei napilapban – meglepő módon
már másnap – közölt képes tudósítás is ér-
demesnek tartotta szó szerint idézni.

Szegedi József a magányos harcosok
egyike. Csendsben, szívósan és következe-
tesen dolgozik a köz érdekében. Alkotásai
elérhetők a megyei könyvtár helyisme-
reti gyűjteményében. Számára a közön-
ség hálája a fizetség. Összeállításait eddig
majdnem négyszáz alkalommal vetítet-
te le művelődési házakban, nyugdíjasklu-
bokban, önzetlenül megosztva műveit a
nézőkkel, a hallgatósággal. Tevékenysége
hiánypótló, és úgy tudom, hogy a maga

nemében egyedüli Veszprémben. A jelenkorhoz és a következő nemzedékekhez egyaránt szól. Illő, hogy felfigyeljünk rá.

Somfai Balázs

Művészi fokon

Hordós Johanna zongora-hangversenye a Veszprémi Zeneművészeti Szakgimnázium és AMI Csermák-termében, Veszprém, 2018. december 1.

A Grazban éppen mesterkurzust végző művésznő a zongorairodalom széles spektrumát átfogó koncerttel bizonyította – sajnos – nem túl nagy létszámú közönség előtt tehetségét, érett zenei látásmódját.

Szerettem ezt az előadást, a helyenként tényleg lenyűgöző zongorajátékot. Annyira jó nagyszerű hangversenyről írni, nem kell sorok között bujkálni, bajlódni a sötétebb gondolatokkal, szabadon lelkendezhetek. Egyszerűen summázható: a felnőttkorba éppen csak belépő, filigrán alkatú művész hihetetlen erővel képes megszólaltatni hangszerét, és ezzel ovációra ragadtatni közönségét. Nem azt mondom, hogy hibátlan volt az előadás, de ennek semmi jelentősége sincs, mert a barokktól a XX. század első harmadáig átfogott korszakból felhangzó művek csak mesteri tudású kezekből képesek így megszólalni. Tudják, amikor az ember kilép a színpadra, van egy természetes és szükséges izgalma, amikor rápillant a közönségre, érzi a felelősségét, és amikor megpillantja a hangszerét, hatalmas vágy ébred benne a játékra, és ha a hangszer jó, az ráadásul inspirálja is játékát. Sajnos ez a Yamaha zongora nem volt jónak nevezhető. Hamis is volt, főleg az alsóbb fekvésekben, a mechanikája sem volt már „egészen”, akár még hátráltathatta volna is Hordós Johanna játékát. Ő azonban tudása legjavát adva messze felülemelkedett ezen. Hogy belül mennyire zavarta, maradjon ez az ő titka, mert kifelé ebből vajmi keveset érzékelt a Csermák-terem jó egyharmadát megtöltő közönsége. Sajnálhatják, akik nem vették a fáradságot, hogy eljöjjenek, mert igazi művészettel találkozhattak volna, igaz, „sznob-szag” sem párállott.

A fiatal művésznő egész játékán érezni lehetett, mekkora alázattal, szerénységgel, de mégis belső biztonsággal és átgondoltsággal közelít a felhangzó művekhez. Érdekes, hogy a fejében megfogható zenei gondolatok micsoda pregnáns erővel áradnak a karcsú ujjakból, melyek a hangszer teljes dinamikai tartományát képesek átfogni. Nincsen felesleges, energiaemésztő mozdulat, minden erő az ujjakba árad, és nem is akárhogy. Scarlatti *G-moll szonátájával* indít. Az olasz szerző csemegebalóra írt szonátái magas technikai igényű,

sajátos billentést igénylő darabok, Hordós Johanna értelmezésében pregnánsan, karakteresen szólal meg a mű. A barokkból a klasszicizmusba lépve, annak is egyik legnagyobb mesterétől, Beethoventől hangzik fel *D-dúr szonátájának* első és második tétele. A klasszicizmus tartalmi és formai egységét hirdető szonáta a művész keze alatt szinte hihetetlen erővel szárnyal, a korai kromatika elemeit kezei tökéletesen formálják. Kicsit ugorva az az időben Szkrjabin *E-dúr etűdje* hangzik fel, az ötödik az Op. 8 sorozatból. A szerző Chopin követőjeként indult, de – átlépve a XX. századba – szerzeményei már-már az atonalitás irányába is elmozdultak. Az érdekes, itt-ott kvartos hangzás nem hátráltatja a zongoristát a mű mesteri megformálásában. Liszt Ferenc *Esz-dúr, Paganini-etűdje* a romantika felfokozott érzelmű, hatalmas technikai tudást igénylő, művészpórázó darabja. Kromatikája, komplex harmóniai Liszt sajátos zongorajátékának lenyomata, az „ördög hegedűsének” témái pedig egyszerűen inspirálóak és a közönség számára lehengetőek. Interpretálása az előadó számára pedig az igazi tehetség igazolásának eszköze, abba a szférába történő emelkedés, ahova csak kevesen képesek eljutni. Maradva a romantikánál, Brahms *Hét fantáziája* csak fokozza ezt a hatást. Ennek a zenei óriásnak zongoradarabjai az itt-ott átszűrődő magyaros motívumokkal a romantikus zeneirodalom legmagasabb fokán állnak, és megfelelő kezekben – ahogy azt most is hallhattuk – a hallgatóságban akkora érzelmi telítettséget okoznak, hogy arra már csak egy felszabadult ováció lehet a válasz. Lehet, hogy Hordós Johanna fiatal kora ellenére tudatosan állítja össze az est műsorát, ami önmagában is telitalálat, ha nem, akkor viszont ösztönösen érzi, mi jó saját magának és a közönségének. Ez a tematika láttatni engedi zenei korszakokon átívelő látásmódját, az egyes stílusok által megkívánt eltérő technikák ismeretét, és szenvedélyét, amely csak művészember sajátja lehet. Talán nem tévedek, ha azt mondom, a romantikát érzi magához legközelebb. Ez azonban nem gátolja meg abban, hogy az est zárásaként felhangzó Bartók-műben, a *Szvitben* megmutassa, hogy ez a világ nem idegen számára, sőt. Bartók zsenialitását csak kevesen képesek igazi valójában felfogni, hiszen a népdalból merít, de azt egy hihetetlen harmóniastruktúrával átszőtt, originális zenévé értelmezi. Hozzá itt van a ritmuszene – bartóki találmány, de Sztravinszkij is használja –, ami meg különleges energiákat követel előadójától. Nem éreztem hiányt, minden a helyén volt, Bartók szelleme megszólalt.

Hordós Johanna nagyon fiatal még, azonban alkata, személyisége, szemlélete hordozza a művész minden szükséges jegyét. Szerénysége, alázata ugyanakkor érezhető tudatosságot hordoz, ami előre vetíti azt az ígéretes pályát, amely előtt áll, és amely megéri majd előadó-művészetét. Javaslom, jegyezzük meg nevét, mert még hallani fogunk róla, ebben biztos vagyok.

Kovács Attila

Újévi koncert

A Mendelssohn Kamarazenekar újévi koncertje, Veszprém, Hangvilla, Nagyterem, 2019. január 1.

Az emberiség kollektív tudattalanja az újévet az újrakezdés lehetőségével társítja. Közeledik a vízkereszt ünnepe, ahonnan fokozatosan világosodik az év, szellemi értelemben is, ilyenkor lehet és kell is új, egészséges szokásokat kialakítani. Az emberek az újévkor fogadalmakat tesznek, hogy mikben szeretnének változni, miket szeretnének elérni. Ilyen új szokás lehet komolyzenei koncertekre járni.

A már hagyományosnak nevezhető újévi koncerten Kovács Péter művészeti vezető köszöntötte a közönséget, majd az első felhangzó műsorszám Franz Schubert (1797–1828) *Öt német tánc hét trióval* (D. 90) című kompozíciója volt. Kovács Péter elmondta, hogy minden egyes tétel triója különleges érzelmeket vonultat fel, szemben a főrészek vidám táncangulatával. Ezt követte *Johannes Brahms* (1833–1897) egy, Kovács Péter által meghangszerelt, eredetileg orgonára íródott *Korárelőjátéka* (Op. 122 No. 7). A zenekar ihletten szólaltatta meg a zeneszerző lírai hangjait, öröm volt hallgatni. Felix Mendelssohn-Bartholdy (1809–1847) két kompozíciója következett. A *Scherzo* (Op. 81 No. 2), ami leginkább a Szentiványi álom zenei megfogalmazására engedett következtetni, értem ez alatt a könnyed játékmódot és a mesészerű képi világot, valamint egy *Capriccio* (Op. 81. No 3.) hangzott fel.

Michael McLean (1952–) kortárs amerikai zeneszerző *Elements* vagy *Elementek* című kompozíciójának *Tűz* című tétele Kovács Péter hegedűszólójával szólalt meg. A tétel rendkívül ötletes, a kromatikát (félhang távolságot) és az aszimmetrikus ritmikát vegyíti, ezáltal ténylegesen tüzes karaktert kölcsönöz a darabnak. Az első rész lezárása előtt Dmitrij Sosztakovics (1906–1975) *Polkája* hangzott fel. Sosztakovics a XX. századi orosz zeneszerzők közül talán az egyik legmostohább sorsú, többször tartották a kommunista rendszer ellenségének, majd barátjának. Ez a fajta kettősség, a létkérdés sokszor megjelenik szimfóniáiban és más egyéb kompozícióban is. A koncerten megszólalt *Polka* ezzel szemben inkább a zeneszerző groteszk humorát ismertette meg. Olyan zenei megoldásokat, karakterisztikákat alkalmazott, melyek sok zeneértő számára csalnak mosolyt. Kárpáti János Bartók-analitikájában említi az „elhangelést” mint zeneszerzői eszközt, véleményem szerint ez jelenik meg sok esetben Sosztakovicsnál is.

A koncert második felének nyitányaként Johann Strauss II (1825–1899) *Pázmány lovag* című operettjéből a csárdás hangzott fel, amit Frank Bridge (1879–1941) két kompozíciója követett, a *Cserecsenyét vegyenek* és a *Sally a mi utcánkban*.

A kevéssé ismert angol zeneszerző darabjai későromantikus, XX. századi vagy éppen enyhe jazz hatást mutattak, élvezet volt őket hallgatni. Pehr Henrik Nordgren (1944–2008) finn zeneszerző négytételű műve, a *Falusi hegedűsök portréi* (Op. 26) izgalmas kirándulás volt a hallgatóság számára. Az északi zeneszerző műve – ahogy a cím is mondja – a különböző falusi hegedűjátékosok attitűdjének sajátosságait karikírozza. A négy tétel címei sorrendben: *A pengetős; A gondolkodós; Az öregember menüettje; A hegedűs kedvenc témája*. A humor e mű szerves része, amit a Mendelssohn Kamarazenekar pazarul tolmácsolt.

A koncert záró száma talán már hagyományosan Johann Strauss *Éljen a magyar* című polkája. A virtuozitást sem mellőző tétel hangulata jó befejezése volt a koncertnek és remek felütése a kezdődő 2019-es évnek. A közönség szünni nem akaró tapsal jutalmazta a Mendelssohn Kamarazenekar önfeledt játékát, amit a zenekar Johann Strauss *Pizzicato polkájával* hálált meg.

Összességében elmondható a Mendelssohn Kamarazenekar újévi koncertjéről, hogy a megszokott magas színvonalon, izgalmas, színes és legfőképpen igényes repertoárral álltak színpadra.

Lukács Elek

Minden a helyén

Irie Maffia-koncert. Veszprém, Expresszó, 2018. december 14.

Veszprém 2023. Zászlólengetés a színpadon – magyar, EU-s –, éljenzés, „megnyertük” skandalás. A veszprémi kultúra színe-java feltűnik itt-ott a koncertteremben. Öltönyösök – színházigazgatók, önkormányzati szakemberek, múzeumigazgatók – keverednek a reggae-közönséggel. Koccintások a bárpultnál, a közönség éljenez, tapsol. Nincsen telt ház, de háromnegyedig azért megtelt a terem.

A zenekar tagjai a rögtönzött ünneplés után feljönnek a színpadra, és igyekeznek meglovagolni a felfokozott hangulatot. Sena gratulál, miközben a zenészek megkezdik a tőlük megszokott színvonalú muzsikálást.

A közönség tagjai fiatalok, sok a húsz év körüli. Megfordul a fejemben, hogy kicsit mintha kinőttem volna a zenekart, bár egy másik dolog is a gondolataim közé kúszik a zenét hallgatva, hogy mennyire előhózzák belőlem az igazi, meleg, nyári fesztiválhangulatot. A szabadságérzést, a felhőtlen, szandálos estéken való fröccsözést, a hatalmas közönséget a zöld fűvön ülve, állva. Ott jön meg igazán az Irie Maffia-érzés. Itt a koncertteremben, karácsonyra várva,

zárt ajtók mögött nem érezhető olyan erősen a zenére jellemző szabadság- és lázadáshangulat. Nem mondanám, hogy nem működött, a zenekar tudása és technikája kifogástalan. Csak az a plusz hiányzik, a maffiaérzés.

Régóta zenélnék együtt, jó húsz éve már néhány tagcserével, becsatlakozással, így bárhogy hallgattam, szinte már nem is tudtam külön megfigyelni a zenészeket, nem emelkedett ki egyikőjük sem a csapatból. Nevüket fémjelezve (Irie – mosolygós, boldog, Maffia – nagy csapat, család) koncertjeikre mindig jellemző a családi hangulat. Itt egy feladat van: „Érezd jól magad, ugrálj sokat, izzadj sokat!” – mondja Sena.

A régi zenék (*Slow down, Easy as one, two, three, Bacardi Cola, Jump up*) továbbra is ütnek, az együtt ugrálás megvan, a kézenlengetés megy egyszerre, ahogy kell, de bevallom, egy ilyen régi zenekartól várnék a sokadik koncerten valami hűhát. Az újabb zenékkal (*Wake up, Hajnali kör, Bajnok*) nehéz mit kezdenem. Elment a zenekar az éneklős, slágergyáros irányba, amit nehezen viselek. Az alapok egyszerűek, a zenei betétek fantáziátlanok, bármely mai zenekar számait hallgathatnám, hiába várom a döngős érzetet, csak Sena hangja emlékeztet arra, hogy kiket hallgatok. A Bajnokot melleleg annak öröme énekeltek, hogy gratuláljanak a Európa Kulturális Fővárosa-győzelemhez, ami kedves. Igen, az Irie egy kedves zenekar, de hová lett közben a Maffia?

Hud Janka

Karácsonyra hangolva

Dalok párban. A Kiscsillag zenekar karácsonyi koncertje. Veszprém, Hangvilla, 2018. december 20.

Méltón búcsúztattuk el az óévet – a Kiscsillag, karácsonyi koncertje alkalmából, idén is elénekelt szinte mindent, ami érhető minket az elmúlt esztendőben.

A tagok színpadra lépésekor talán többeket megbotránkoztatott, meghökentett egy pillanatra a kissé sántító styling, de a zenekar humorérzéke ezt könnyedén félresöpörte, és sikerült kompenzálni a már túlzóan ünnepi, csillogó-villogó nyakkendőket.

A koncert alatt témák tucatját hallhattuk dalokba foglalva – érzelmeket, eseményeket, állapotokat, amelyekkel a dalok szövegírója, Lovasi András találkozott harmincéves pályája alatt, s amelyeket mi is tapasztalhattunk az elmúlt évben és eddigi életünkben, A szinte már mindenki számára jól ismert dallamokat, meleget és hideget is tett a színpadra a Kiscsillag: szerelem vagy éppen annak hiánya, egyedül vagy közösen, menni vagy maradni – mert ezek

nélkül az ellentétek nélkül nem is lenne teljes egy esztendő –, és ha már karácsony, akkor természetesen az ünnep témaköre sem maradhatott el az este folyamán.

Mindezt nem a szürke hétköznapok egyszerűségével, hanem karácsonyi hangulatban, parádés módon találta a zenekar: az énekes minden egyes témát a koncert alatt fején lévő kalapból húzatott ki a közönség tagjaival, dobpergéssel aláfestve. Még színesebbé tették az ünnepi koncertet az időbeli ugrások, a témákról ugyanis régi és új dalokat egyaránt játszottak, hallhattunk átalakulást, fejlődést, érezhettük, hogyan változhat egy ember látószöge, hozzáállása mindennapjainkhoz.

Ágel Zita Krisztina

Bárhangulatban

A Budapest Bár koncertje a Hangvillában. Veszprém, 2019. január 9.

A 2007-ben Farkas Róbert által alapított együttes, a magyar pop-rock életből számos szereplőt maga köré gyűjtve, sajátos stílust kialakítva adja át közönségének a szórakoztató zene ismert dalait. A Hangvilla teltház, 45+-os korosztályú közönsége hálásan fogadta az ismert dallamokat, és jutalmazta a tematikusan felépített, egyre fokozódó hangulatú koncertet. Ők erre jöttek, ezt várták, erre a hangulatra számítottak, és ezt meg is kapták.

Az együttes számos képzett és autodidakta zenészt felvonultat. A csapat vezetője, Farkas Róbert Zeneakadémiát végzett, első-sorban hegedűs, de itt a koncerten néha gitáron is játszik. A 100 Tagú Cigányzenekart otthagya az ő ötlete volt a leginkább a múlt század első felének szórakoztató- és filmiparában született dalkincs sajátos hangzású feldolgozása. Ez a stílus mindenképpen a szinto roma hagyományokban gyökerezik, de megidézi a szvingkorszak hanghatásait, merít a latin zenéből, felidézi a klezmert, és egy-egy dal erejéig pár 21. századi dalt is bemutat ebben az eltérő felfogásban, bár ezek a számok kevésbé mutatnak egységes képet.

A zenekar hangzásvilágát alapvetően az alkalmazott hangszerek határozzák meg. Ez tulajdonképpen egy alterált roma együttes hangzása. A hegedűprimás alakját, irányítását és cifrázatait idézi Farkas Róbert játéka, a cimbalmos, Farkas Mihály szintén magas képzettségű, megszólalásait a roma játékmodor és az átgondolt improvizáció jellemzi, míg az autodidakta nagybögős, Farkas Richárd stabil, „húzó” alapot ad a szvinghez. A doboknál a számos stílusban jártas Kisvári Ferenc ül, aki showman minőségében is megnyilvánulhat, amikor a közönséget kedves humorral CD-vásárlásra biztatja. A szvinges, talán kissé sűrű textúrájú, improvizációkkal teli zongora- és harmonikaszólkokkal Ökrös Károly játéka biztos alapokon nyugszik, megszólalásai a bárhangulat lenyomatát hordozzák.

Milyen is ez a zene? A 20. századi, jazzt megelőző éra hangzásvilágából ered, de az amerikai édeskés felfogást egy túlfűtött roma érzülettel ízesíti, amely virtuóz – néha inkább az újjakból születő, talán kevésbé átgondolt – improvizációkkal tarkítja az eredeti lágyabb hangulatot. Valahol mélyen ott van Django Reinhardt szelleme a múltból, vagy Roby Lakatosé a mából. Persze a dalok jó része a 20. század Budapestjének éjszakai életéből szól. A közönség szereti az ismert dalokat, sőt leginkább azokat szereti, és ebből következően képes elfogadni az énekeket és a mondanivalót megszakító hangszerszólókat is. Minden felhangzó dal átlényegül a zenekar felfogása szerint, legyen az rumba, vagy mondjuk a jelen korból a *Nagy utazás* című dal Tóth Vera énekével, egy-egy rockosabb, pentatonikusabb hatású mai kompozíció, vagy a korabeli éjszakai mulatók ismert dallamai (például a *Legyen a Horváth-kertben Budán*). A zenekar nem is tagadja, felvállalt céljuk a filmslágerek, kuplék, táncdalok újragondolása, roma hangszerelésű átértelmezése. Nekem pár műnél kissé erőltetettnek tűnt a stílus sulykolása, eltűnt az intuitív könnyedség. Véleményem szerint nem lehet, sőt nem szabad mindent feldolgozni. Van, aminek egyszerűen nem áll jól.

Az alapzenekar a koncerteken a magyar pop-rock élet számos alakjával, énekesével egészül ki. Az itteni est folyamán Behumi Dóri éneke illeszkedett talán a leginkább a zenekar zsáneréhez, Ferenczi György nagyon karakteres, rockos hangjával, kiváló szájharmonika-játékával nagyon egyedi szint hozott. Számomra ő a legmarkánsabb figura. Szűcs Krisztián – a zenekar házi szerzője, korábban a HS7 frontembere – hozta vissza leginkább a régi budapesti szórakozóhelyek énekstílusát, Mező Misi, a Magna Cum Laude énekes 2014 óta állandó fellépő a zenekarral, magas légéjű hangja kiválóan idézte a régi dalokat és az újabb keletű, latin forrásból eredő slágereket is, ez utóbbiakat gitárosként is kísért a csapatban.

A zenében számos stílus kristályosodott ki, szinte mindegyik kornak megvan a maga jellegzetes hangzásvilága. A XX. század második felétől hihetetlen mennyiségű zenei zsáner szakadt ránk, mindegyik nagyon erős hatással, gondoljunk csak a szving és a jazz után a rockra, a popra, a rhythm and bluesra és ezek fúziójára. Ez a csodálatos pulzáció minőségben persze sokszor eltérő eredményt hordoz, de nincs igazuk azoknak, akik kizárólag az úgynevezett klasszikus zene piedesztáljáról, magukat is elszigetelve, magasra emelt orral fintorognak az emberi kultúra szülte újabb eredményeken, lezárva maguk előtt a kitekintés lehetőségét. Mert minden stílus megteremti a maga klasszikusát (a tartalom és a forma igazi egységét), sokszor nagyon magas képzettségű zenészek állnak színpadra az újabb műfajokban, igazi művészetet teremtvé.

A Budapest Bár zenekar kísérletet tesz egy újfajta fúzióra, a roma hagyományok mentén, régebbi korok szórakoztató zenéjét adja át egy újragondolt köntösben. Egy koncert alapján nehéz megítélni az igazi teljesítményt, csak az adott produkció értékelhető. Fennállásuk tizenkét éve mindenesetre hihetővé teszi, hogy szükség van erre a megközelítésre. Az, hogy mennyire válik ez a stílus örök érvényűvé, még kérdés, hiszen számos példa van a művészet

történetében stílusok felmerülésére és eltűnésére is. Talán a Budapest Bár zenei világa fennmarad a sokrétűség gazdagítására.

Kovács Attila

Kormányozhatatlan

Krúbi (előzenekar). Bëlga-koncert. Expresszó, 2019. január 12.

Elvárások nélkül, ismeretlenként mentem el Krúbira. Az utána következő Bëlgáról is csak sokat hallottam, ismerem sok számukat innen-onnan, de sosem értettem igazán, mi az – olyan nagyon különböző – emberek általi rajongás oka. Kíváncsian, ámuldozva ültem a bárpulthoz, a terem már félig tele volt, szoros sorok a színpad elé állva, megállás nélkül áramló tizennyolc-huszonevűesek a bejáratnál. 10 perccel 10 óra előtt folyamatosan skandálják, hogy „Krúbi”, majd amikor megjelenik egy fiatal, sárga pólós srác, kitör az őrjöngés a teremben. Az első két szám után fel kell állnom a bárpult mellől (ahol egy fiú rendelés közben szinte ugrálva skandálja Krúbival a szöveget), egyrészt mert telik a terem, másrészt, mert amit hallok, nagyon elkezd érdekelni. A zenei alap változatos, hol dallamos, hol ütős beatek váltják egymást. Rendkívül tisztán, érthetően rappel a srác, minden szavát érteni, ami néha zavarba ejtő, mert kegyetlenül póre és őszinte. Nyomja a szöveget fanszörzetről, gyakran említi anyukádat, mesél a kisvasútról, modell lányokról, zöldegekről meg porokról, a G betűs szó is gyakran elhangzik, és népszerű politikusaink sem maradnak ki a szóáradatból. A koncert egész ideje alatt végig ugrál, jön-megy, járkál fel-alá a színpadon, a közönséggel egyfolytában kontaktol, valakinek az első sorokban a nyakába ül. Az egész jelenléte nagyon élő. Az új generációból eredő friss lendület, tisztaság jellemzi, semmi sztáralűr. Már-már irigylem fene nagy magabiztosságát, ami ennyire természetesen hat.

Szövegei jól kidolgozottak, ötletesek, betalálnak. Minden társadalmi problémára reflektál, nincs hiányérzetem, hogy bármi is kimaradt volna; a rasszizmustól az aktuálpolitikán át Palvin Barbiig minden terítékre kerül. Ha énekelni kell, az sem probléma számára. Tiszta hangja van. Nem is csodálkozom, hogy 8-10 évesen már szövegeket, „albumot” írt. A Kikelhető hozta meg számára 2017-ben az áttörést, karrierje azóta töretlenül ível felfelé. Seaside nevű barátjával együtt készítik a zenei alapokat, valamint több barátjával együtt dolgozik a számokon. Amellett, hogy kökemény kritikát fogalmaz meg mai problémákkal kapcsolatban, mégsem negatívan teszi ezt. A koncert egész ideje alatt jókedv hullámszik a közben teljesen megtelt teremben. Erősen bölögetős ütemei, folyamatos figyelmet igénylő szövegei lekötik minden érzékszervemet. Nézem a fiatalokat körülöttem, és nem érzem, hogy „...a mai fiatalság”.

Hud Janka

Evvót

Bëlga. Hangvilla Expresszó, 2019. január 12.

Bëlga-koncertet hirdettek Veszprémben a minap, természetesen elmentem, mert szerettem őket, a 80. születésnapomon is énekeltek a meghívottak őszinte döbbenetére. A legelső dolog tehát annak a magyarázata, indokolása, hogy miért?

Mielőtt konkrétan a Bëlgára térnék, bevallom, hogy a fedőtörténetem az ilyen alkalmakra az, hogy a humánitológusnak közvetlen közelről kell az emberi viselkedést tanulmányoznia, még ha az egészen különleges formákat is ölt. Mellesleg a Bëlgát, mint említettem, szeretem. Az előbbi indok okán láttam a Beatles utolsó nyilvános koncertjét a Shea Stadiumban, New Yorkban, mert akkor éppen arra jártam, és a humánitológusnak ugye... Persze néhány éve elmentem egy, pontosabban két Hobo-estre is. Az egyik a Kátana József Színházban volt, abban az időben, amikor az éppen aktuális kulturális miniszter ki akarta József Attilát tiltani az iskolából nyavalyás kommunista múltja miatt. Hobo egy egészen új oldalát mutatta be a költőnek, azt hiszem, az igazit, meg is kellett ismételni az előadást. Az is nagyon érdekes volt, hogy nemcsak a felháborodott pesti értelmiség töltötte meg kétszer a színházat, de eljött Hobo saját közönsége is, helyes tinilánycsapat formájában. Izgatott, hogy mit is kezdenek ezek József Attilával, ezért később rávettem a feleségemet, hogy nézzük meg Hobót a saját környezetében is. Az etológia minden állatot a természetes környezetében igyekszik megvizsgálni, és az ember is az állatfajok egyike, persze Hobo is. Elmentünk, a tinik döbbenetlen fogadták nagyapót és nagyanyót, de igyekeztünk természetesen viselkedni, ami a hallott decibelszázak miatt igencsak nehéz volt. Az est második felében Hobo József Attilát szavalt a saját közönségének, és ez teljesen természetes viselkedésnek tűnt, minden szavát, gesztusát értették. Attila tehát megérkezett természetes élőhelyére.

A Bëlgát lemezeken fedeztem fel, amelyekről érthetően szól a szöveg. Elsőre a *Ló rider*-be szerettem bele, mert a magyarok eredetét, ezeréves problémáit ilyen tömören, nyíltan, elemzően még nem hallottam, iskolákban kéne tanítani, persze a *Nemzeti Hip-Hop*-ot is. A *Skatulya bácsi*-t meg a szülői értekezleten kellene folyamatosan hallgatni és elemezni a gyerekek érdekében. Minden fontos téma benne van. A félénkebb gyerekeknek a *Zsolti a béká*-t ajánlom, önbizalmat ad.

Az etológiában a megfigyelés minden elmélet alapja, tehát rá kell térjek az alapvető adatokra. A környezet egy kisebb terem, ahova a néhány száz rajongó még éppen elfér, és a színes lézerfényekkel adagolható impulzusokat generáló szerkezet rendelkezésre áll, meg persze a zenekar, maga a Bëlga. Az események mindenfajta felfutás nélkül őrjöngéssel kezdődnek, folytatódnak és fejeződnek majd be két óra múlva. Az őrjöngés legfontosabb része a közönség, amely már századszorra hallja a számot, betéve tudja a szöveget, és folyton beleénekel a dalba. Az őrjöngés tehát tipikus

rítusképző és -fenntartó folyamat, amely az emberi természetben arra szolgál, hogy közösséget alakítson ki, közös akciókkal, közös hiedelmekkel, az összetartozás felemelő érzésével. Rítusok, közösség nélkül az emberek elmagányosodnak, depressziósak lesznek. A Bëlga közönségében ezek a tünetek nem fordulnak elő. Elképesztően szép, ahogyan a tömeg együtt mozog, énekel az együttessel. Hegyeket tudnának mozgatni, ha erre kérnék őket. De a közösség melegét fenn lehet tartani egy kiadós káromkodással is, amire az *Egy-két-há..* adott lehetőséget. Ha valaki megkeresi a szöveget, és a maga prúd mivoltában felháborodik, el kell magyaráznom, hogy a legújabb kutatások szerint az emberi nyelv kialakításában a káromkodás jelentős szerepet játszott. Valószínűleg az első nyelvi közlések egyszerű, majd egyre bonyolultabb káromkodási információk voltak. Egy nagy monográfia is megjelent erről. Az agyban a káromkodások iniciálása nem a nyelvi területekről indul, hanem a középagy mélyebb rétegeiből, ahol az érzelmek is keletkeznek. Igazán jól káromkodni csak közösségben lehet, ahol az érzelmek effajta kifejezésének szakértő közönsége van. A Bëlgián ilyen...

Csányi Vilmos

Lélekdíszító

Szarka Tamás & Ghymes: Mennyből az angyal, Veszprém, Hangvilla, 2018. december 19.

Szarka Tamás és Szarka Gyula testvérek, a Nyitrai Pedagógiai Főiskolán alapították a Ghymes zenekart, mely elsősorban autentikus népzenei játszott, majd idővel alakult ki saját elképzeléseik mentén az igazi Ghymes-hangzás. Immár 35 éve zenélnek, több mint háromezer koncerten vannak túl, lelkesedésük azóta is töretlen. Az új névválasztás is vélhetően megújulásuk része. Szarka Tamás írja a dalok és szövegek nagy részét, Szarka Gyula népzenei alapokkal, énekkel gitáron kíséri.

A mostani formáció a karácsony ünnepkörét, hagyományát járja körbe. (Háttérinformáció, hogy egy beteg gyerekek családjára számára segítséget nyújtó alapítvány támogatására folyik be a koncertbevételek egy része. Ezt megköszönve a jelenlévő és egyesületet létrehozó apuka is felszólalt a koncert elején.) Minden alkalommal 50-100 fős énekkarral egészül ki a két billentyűs, egy-két fúvós és a Szarka testvérek gitáros, hegedős formációja. Jelen esetben kisiskolásokból álló énekkar kísérte a zenészeket. Az énekkar önállóan is előadott a műsor vége felé közeledve néhány dalt, lenyűgöző volt látni a gyerekek alázatát és kitartását a megközelítően kétórás műsor alatt, s bár néhányan elhagyták közben a színpadot, nagy részük derekasan megfelelt a kihívásnak.

Szarka Tamás saját mívés, ünnepi verseit adta elő a számok között. Gyermekkor óta ír, több verseskötete is megjelent már, van, amelyiket német nyelven is kiadták. Itt felolvasott költeményeiben a népi hagyomán-

yok, ünnepi mondakör, vallási történetek jelentek meg.

A klasszikus karácsonyi dallamok felcsendülése mellett népi és fúvós betéteket is hallhattunk. A furulya, fuvola, klarinét dallamai különösen megemelték az énekeket, Szarka Tamás hegedűjátéka pedig kiemelten figyelmet elragadó volt. Ha becsuktuk volna a szemünket, azt is hihettük volna, hogy a billentyűsöktől jövő csodálatos orgonabetétek egy gigantikus templom hatalmas orgonájából szólnak, nem pedig egy Roland márkájú szintetizátorból.

A *Szép jelben* és a *Mária altatójában* Szarka Tamás és Gyula hangját valóban ünnepivé tette a gyerekek éneke, s a már unalomig ismert karácsonyi dalok is új szint kaptak eme fantasztikus kórus által, amelynek jelenléte nagyon sokat hozzatett az előadáshoz.

Hud Janka

Közelről

M. Nagy József adventi kiállítása Veszprémben a Városházán. Megnyitó: 2018. december 3.

Amikor megkaptam a lehetőséget, hogy írjak pár gondolatot M. Nagy József minitárlatáról, amelynek a Veszprémi Önkormányzat Óváros téri épülete adott otthont, még nem sejtettem, hogy a szobrászkodás iránti, mélyen megbúvó vágyam ismét felszínre küzdi magát.

Láttam jó pár faszobrot, amit ösztönös-tehetséges művészek vagy akár képzett alkotók készítettek, de elég ritka olyan alkotással találkozni, amelynek láttán azonnal érezni, hogy a készítője nemcsak különös képességekkel, netán némi képzettséggel rendelkezik, hanem aprólékos átgondoltság, tervezés és alapos anyagismeret is jellemzi.

Mániám, hogy a műalkotásokat közelről is megvizsgáljam. Így volt ez mindig a festményekkel is, a szobrokkal is. Látni akarom, hogy születik a mű. S ha nem is lehetek jelen az alkotásnál, a kész mesterremek felületét vizslatva el tudom képzelni, hogyan készülhetett. Ezzel primán elszórakoztatom magam, elég élénk a fantáziám. M. Nagy József szobrai elnözve már az nagyon tetszik, hogy a választott faanyag textúrája milyen fontos szerepet játszik a végső megjelenésben. A fa erezete sok helyen tökéletesen harmonizál akár a megjelenített test idomaival, akár a ruhák redőivel. A fa csomói, hibái szépen illeszkednek azokkal a felületekkel, ahol megjelennek. Ismerve a különböző fák szerkezetét, abban mindegyik megegyezik, hogy a csomó és környéke nagyon nehezen megmunkálható. A fát szálirányban lehet igazán faragni. Ezt úgy kell elképzelni, hogy ha van egy törzsünk, akkor a szálirány mindig a törzs hosszában húzódik. Rajzolatban szépen megjelenik, ha egy rönköt hosszában elvágunk: vannak világosabb és sötétebb csíkok vagy – ahogy régen tanultuk – pászták. Az őszi a sötétebb, mert ősszel és télen kevesebb folyadékot szív fel a fa, s így az lassabban nő,

a tavaszi a világosabb és szélesebb, mert ott hirtelen több a folyadékfelvétel. Így terebélyesedik szélteben is a fa. Ezek a pászták felelősek a folyadék és tápanyag szállításáért a földből egészen a lombkorona tetejéig. Ennek a kétféle pásztának a váltakozása adja a fa elsődleges rajzolatát.

Ahol a fa törzséből ágak nőnek ki, ott a rajzolatban csomó keletkezik. Itt sűrűbb az anyag, és a szálak is hirtelen elindulnak a fa belseje felé (mivel onnan nőnek ki). Olyan tölcérszerű formája ez a fa erezetének, amelyet azért nehéz kézi szerszámmal megmunkálni, mert lényegesen keményebb a fa bogmentes részeinél, és mivel a csomó belsejéből kifelé haladva futnak a szálak, ezért rendkívül jól megfent szerszámmal lehet csak szépen, szakadásmentesen vézni. Nos, ilyen szépen megmunkált csomós felületet sokat megfigyelhetünk a mester szobrain olyan helyen is, ahol ezek az elágazások, csomók keskeny helyre kerültek. A csomó mentén törekenyebb is az anyag pont azért, mert a sűrű, kemény felület találkozik a lazább szövésével. Ilyen érzékeny helyek találhatóak például Daphne kezein, ami azért is érdekes, mert túl azon, hogy a kéztőnél több csomó is található, valahogy úgy alkotta meg – főleg a bal – kezét a mester, hogy egy ideig azon gondolkodtam, talán ezt külön faragta a testhez, majd tökéletesen illesztve beragasztotta a szoborba. Ilyen nehezen hozzáférhető helyeken végzett mesteri megmunkálás több szobron is látható, Sarolt kardot tartó jobb kezén még jobban kivehető. Daphne szobra gyönyörűen szimbolizálja a pillanatot, amikor Zeusz fává változtatja a nimfát. A gyökér plasztikus keszkeszaságából kinövő női alak formája tökéletes átmenetet képez a nyers, élő faanyag és a fává dermedt nimfa hirtelen mozdulatlansága között. Ahogy Daphne lány nőiességét is tökéletesen visszaadja a mű, úgy Sarolt fejedelmi megjelenítése is élethűre sikerült.

Mindkét szobor cédrusfából készült, amely túl azon, hogy gyönyörű mintázatú és remekül lehet játszani vele a rönk adottságaiból adódóan a nyers fa és a kész szobor felületeinek átmenetében, még a felületkezelés szempontjából sem igényel túl sok munkát, mert anyagában igen gyantás, jól ellenáll az időjárásnak, így nemcsak tartós, hanem szép színű felülete is van.

Tovább haladva a művek között, láthatóan mindegyikre jellemző, hogy a nyersanyag kiválasztása tökéletes harmóniában van a forma belső lényegével. Kedvenceim A *Proféta* és az *Óceán üzenete*, ahol ugyanígy a gyökér közeli anyagból munkálta meg a szobrot a művész, de ilyen jellegű a *Gyöngykereskedő* is. Izgalmas alkotás a *Négy évszak*, ahol egy cseresznyerönkből úgy mintázta meg az évszakokat szimbolizáló női alakokat, hogy a rönköt hosszában négyfelé fűrészeltte, a talpukat azonos magasságban rönkcikkelyként meghagyta, az alakokat egymásnak háttal megformázta, majd a tövüknél újra összeragasztotta a négy darabot.

Az igazi megfejtés számomra azonban Assisi Szent Ferenc szobra. Szemmel láthatóan két faanyagból készült, de olyan szépen illesztette be az alakot a héjába a mester, hogy úgy tűnik, mintha a két anyag egymásból nőtt volna ki. A szobor héja juharból készült, tele

göccsel, boggal, naturalizmusában képviselve a tisztátalant, amelyből mintegy megszület-
vén kinő Szent Ferenc figurája, amely színben is elüt, lévén fekete dióból faragta M. Nagy József. A szent teste derékmagasságig enyhe ívben, alulról felfelé szélesedve nő kifelé az öt fogva tartó juhartönk belsejéből, majd, ahol már láthatóvá válik teljes valójában Szent Ferenc teste, el is válik az öt palástként körbepáncelt juhartól. Érdekes játék színválasztásban is a két anyag. A tisztátalant, a formázatlan valót a világos juhar képviseli, míg a megtesztelt szentet a sötét dió.

Összességében M. Nagy József műveinek megmunkálásán nemcsak a tökélyre fejlesztett szerszámhasználat és a felhasznált faanyagok teljes ismerete látható azonnal, hanem a koncentrált tudatosság, a játékoság és a mélyről jövő szellemiség is. Élmény volt tanulmányozni a műveit.

Nyakas Krisztián

„Olasz nyelv kezdőknek”

Olasz klub az Eötvös Károly Megyei Könyvtár szervezésében, olasz filmek vetítése eredeti nyelven, magyar felirattal.

A klub első ízben 2018 szeptemberétől 2019 májusáig várja havonta egy-egy vetítéssel az érdeklődőket. Olasz nyelv kezdőknek – hogy a számomra egyik legkedvesebb dán-svéd film címével indítsam e rövid kis írást a megyei könyvtár újabb közösségépítő kezdeményezéséről – és nem csak kezdőknek, hiszen az *Olasz klub* első vetítésére érkeztek a nyelvet jól beszélő érdeklődők csakúgy, mint filmbarátok, pusztán a film kedvéért.

A nyitófilm Vittorio De Sica *Biciklitolvajok* (1948) című alkotása volt. A könyvtár épületébe lépve már a lépcsőn varázsos olasz dallamok hallatszottak, Roberto Murolo *Malafemmena* című dala szűrődött ki a teremből. Belépve, a halk muzsika mellett a vetítövásznon az estével kapcsolatos információk pergettek. Ismertető az olasz neorealizmusról – melynek jeles darabja a *Biciklitolvajok* –, a rendező munkásságáról, a film díjairól és a szereplőkről is megtudhattunk információkat az *Olasz klub* háziasszonyának, John Juditnak jóvoltából, aki olasz szakon szerzett egyetemi diplomát, s láthatóan/hallhatóan egy életre elköteleződött az itáliai kultúra mellett.

Bevezetőjében elmondta, hogy a havi egy vetítésből álló klub nyitányának az olasz filmművészet megkerülhetetlen korszakából, a neorealizmusból választott filmet. A nagyjából tíz évet felölelő korszakot (1940–50-es évek) De Sica mellett olyan rendezők munkássága fémjelzi, mint Visconti és Rossellini. A Mussolini-érát kiszolgáló dagályos és szentimentális alkotások után a filmnyelv megújítására törekvő csoport humanista, az emberek és a társadalom mély átalakításának

szándékával vezérelt alkotásokat készített. Ezek tudatában csak dicsérendő a választás, hogy az induló klub a *Biciklitolvajokkal* „mutatkozott be”. A folytatásban Vittorio Gassman főszereplésével *A nő illata* (1974), majd Giuseppe Tornatore *Malena* (2000) című munkája, a sokszorosan díjazott alkotás kapott helyet, melynek operatőre Koltai Lajos volt. A félét egy vígjáték zárta nagy sikerrel 2015-ből: *Ha Isten úgy akarja*.

2019-ben a klub programja ismét klasszikus alkotásoktól indul és ér el a kortárs filmes munkákhoz. Az igényes választást jelzi, hogy az öt film kosárnyi Oscar-, Golden Globe- és más rangos filmdíjjal büszkélkedhet, s olyan filmszereplőket láthatunk a vásznon, mint Giulietta Masina vagy a fiatal Sophia Loren. Januárban látható Fellinitől a *Cabiria éjszakái* (1957, Nino Rota zenéjével), majd „visszatér” Vittorio de Sica a *Házasság olasz módra* című remekével. Újra láthatunk filmet a nagy mesélő Giuseppe Tornatorétól, ezúttal a mozi műfaja előtt tisztelgő, kultfilm-mé vált *Cinema Paradiso*-t (1988). Benigni: *Az élet szép* című csodás munkáját nem kell bemutatni a filmbarátoknak, újranézése minden alkalommal lelki feltöltődést ad, s a zárófilm, a 2011-ben készült, Velencében a zsűri különdíját kiérdemlő, napjainkban nagyon aktuális *A tenger törvénye* (rendező: Emanuele Crialese) című alkotás megtekintése is bizonyára maradandó élmény lesz az olasz nyelv kedvelőinek s az olasz filmművészet tisztelőinek egyaránt.

Több éve fut a könyvtárban a *Francia klub*, a *Német klub*, legújabban a magyar klasszikusokat felvonultató, A magyar filmkultúra gyöngyszemei című sorozat is, jól felhasználva a könyvtár színvonalas DVD-gyűjteményét. Remek műveltségmelyítő, nyelvtudást bővítő, s akár barátságépítő alkalmak ezek. Egyszerű, finom hiánypótlók! Hasznos trend, hogy a könyvtárak sokoldalúan nyitnak olvasóik felé, módszeresen csalogatják falaik közé a látogatókat, hogy a mind szorosabbra fűződő emberi kapcsolatokból igazi látogatói közösség formálódjon. Könyvtárba járni jó dolog, s hogy ezt minél többen felismerjék, annak kiváló újabb eszköze az *Olasz klub* is.

Farkasné Molnár Csilla

Tudósklub

Tudósklub, Veab-székház, Veszprém, 2019. január 23.

A MTA Veszprémi Akadémiai Bizottsága (Veab) havonta szervez bárki által látogatható, ingyenes előadásokat a Dravec-házban, azaz a várbeli Veab-székházban. 2019 első Tudósklubján a legfrissebb Nobel-díjasokról és felfedezéseikről szóltak az előadók, azt is bemutatva, az egyes témákban hol tart a hazai kutatás.

A közgazdasági Nobel-díjat 1968 óta ítélik oda. Szikszai Szabolcstól (PE Gazdaságtudományi Kar) megtudtuk, hogy 2018-ban is amerikaiaknak jutott a díj. Paul M. Romer

munkájában ezúttal a tudás, a technológiai ismeretek felhasználásának szerepét vizsgálta a gazdasági növekedésben. Állítja, hogy a tudás is termelési folyamat, mégpedig a K+F (kutatás + fejlesztés) eredménye. Megfigyelte azt is, hogy az „ötlet” abban különbözik az egyéb termelési tényezőtől, hogy amennyiben hozzáférhető (például le van írva), egyszerre többen is tudják használni. A technológiai tudás nem rivalizáló, úgynevezett közjószág, maga a tudás pedig attól függően fog terjedni, amennyire a szabályozás lehetővé teszi. A tudás előállításának óriási munka- és tőkeigénye van, ezért a vállalatokat, amelyek ezeket biztosítják, érdekeltté kell tenni abban, hogy folytassák a K+F tevékenységet. Ezért születnek a licenc jogok, a védettség (például adott időre szóló kizárólagos gyártási jog a gyógyszeriparban), hogy megérje a gyártónak a fejlesztésbe befektetett költség. Egy ötlet további ötleteket generál, így a tudás olyan termelési tényező, aminek hozzájárulása exponenciálisan növeli a gazdasági eredményt.

A közgazdasági Nobel-díj másik kitüntetettje William D. Nordhaus. Díjazott tanulmánya szerint a tudás alapú társadalmak számíthatnak erőteljesebb gazdasági növekedésre, közülük is azok fejlődnek jól, amelyek együttműködnek a tudás felhalmozásában és használatában. Azt vizsgálja, a környezet megváltozása hogyan hat a gazdasági növekedésre, lehet-e számszerűsíteni az éghajlatváltozás hatását. Már 10-15 éve gondolkodik okosabb városokon. Amikor majd minden ember nagyvárosokban él, az élet milyen szervezése lesz a fejlődés garanciája? Bár mindkét tudós a tartós és fenntartható gazdasági növekedéssel foglalkozott, kívülállóként biztosan nem szavaznék a hatalmas kolóniákra életteréként, hiszen az embernek annyira szüksége van a természetes környezet közelségére, mint a tiszta levegőre vagy vízre. (Ilyen biztonsággal lehet azt is állítani, hogy a Pannon Egyetemen folyó kutatás – Függ-e a publikációk száma attól, hogy biztosított-e a munkák anyagi háttere? – eredménye „igen” lesz.)

Kántor Zoltán (Balluff Kft.) a lézerfizikában elért úttörő felfedezéséről, Vonderviszt Ferenc (PE) az enzimek irányított evolúciójáról beszélt, Bárdos Jenő (Veab és PE) a Nobel-békedíjasokról, Lakatos László (Csolnoky Ferenc Oktató Kórház) pedig az élettani és orvostudományi felfedezésről, a negatív immunreguláció gátlásán alapuló rákterápia felfedezéséről.

Órsi Ágnes

Az ikonikus *Fekete négyzet fehér alapon* (1915, Tretyakov Képtár, Moszkva) és *Szuprematista kompozíció - Fehér négyzet fehér alapon* (1918, Museum of Modern Art, New York) című alkotásaival Kazimir Malevics elérkezett a festészetben az abszolút absztrakcióhoz, a festészet egy lehetséges végpontjához. Három évtizeddel később Victor Vasarely így válaszolt: „Pardon, ha én azt a fekete négyzetet megpördítem az átlós tengelye körül, akkor kapok egy rombuszt. Ebből az újabb dimenzióból született tulajdonképpen az op-art, tehát a kinetizmus.”

Pardon

Hetedik változat. Modern Képtár – Vass László Gyűjtemény, Veszprém, Vár u. 3–7. 2018. november 17. – 2019. március 14.

Séd, 2018. 4. sz. 19. old.

Séd, 2018. 6. sz. 11. old.

A Modern Képtár Veszprém és a régió extravagáns élményt kínáló kiállítóhelye. A különleges térkép-zést három épület, a középkori alapokat is magába foglaló eklektikus architektúrák térkapcsolata adja, egyedi színhelyként modern és kortárs festmények, grafikák, kispasztikák, szobrok bemutatásához. Ezek a műalkotások birtokba veszik a kiállítótér dimenzióit, és egyben hierarchiát teremtenek. A most látható *Hetedik változat* című tárlat kitűnő ízlésre és kiállítási koncepcióra vall. A műgyűjtő Vass László nemzetközi hírű gyűjteményének darabjai láthatók, ezúttal főként a grafikai technikák – szerigráfia, chromográfia – médiumából válogatva. A szerigráfia a szitanyomat speciális típusa, melynél a művész készíti a sablont. A nyomatok meghatározott példányszámban készülnek, melyeket a művész számozással és szignatúrával lát el.

A tárlaton „friss műcsoportként” megjelenik és egyben uralkodik is, Günter Fruhtrunk sorozata. Ezek a szerigráfia (1963–1971) az expresszív, szép és tiszta színek: sárga, narancs, zöld és a fekete kontrasztjára épülnek. Zenei asszociációkat keltenek – *Grosse Kadenz* (1971) – és zenei instrumentumok elemei tűnnek fel, mint zongoraklavíratúra, a zongora hangszekrényének ívelt része. Vonós hangszerek, mint cselló, hegedű rezonáló hangteste is feltűnni látszik. E szerigráfia komponicionális szemléletében felismerhető a szintetikus kubizmus hatása.

Victor Vasarely *Kompozíció* című szerigráfiája fogad bennünket a Modern Képtár első termében. Az életművét Franciaországban kiteljesítő magyar művész az op-art (optical art) és kinetikus művészet *doyenje*. Vasarely alkotásai a vizuális percepcióra, a látás mechanizmusára reflektálnak. A különleges optikai hatások, az egyszer domború, majd homorú (konvex és konkáv) formák, a térbeli kapcsolatok változásai állandó mozgásra készítik a szemet. A szem fiziológiai sajátosságai szerint mindig valamilyen térbeli konstrukciót próbál rögzíteni. Vasarely azonban

relativizálja a térbeli kapcsolatokat, és ezzel a mozgás, kinetizmus élményillúzióját kelti. A Gestalt-pszichológia vezet el Vasarelyt a „plasztikai egység” – *unité plastique* – megalkotásához.

Az ifjú Vasarely a Podolini-Volkmann stúdióban fejlesztette kitűnő rajzkészségét. Realista komponálási metódusát hamarosan egy új művészi repertoár gazdagította: a Bortnyik Sándor szabadiskolájában megismert művészi stilsztika. Bortnyik a weimari Bauhaus progresszív szemléletét és oktatási elveit kívánta meghonosítani Magyarországon, melynek sajtós jelensége a *Műhely*. Az alkalmazott művészetek, különösképpen a reklámgrafika, plakátművészet redukált és elvonatkoztatott, absztrahált képi elemeit és mértani megszerkesztettségét Vasarely sikeresen integrálta művészetébe. 1930-tól Párizsban élt és a művészet pezsgő metropoliszában vizsgálta a plasztika problematikáját: a színt, fény-árnyékot, anyagot, két és három dimenziót, kompozíciót, a grafikai eszközökkel megvalósítható optikai hatásokat. A Belle-Isle-korszak természeti formái elvezették Vasarelyt a természet belső geometriájához, a természeti formák absztrakciójához. Míg a Denfert-periódusban a korábbi elliptikus vagy szögletes formák „absztrakt tájak” megjelenítői.

A tárlaton látható *Kompozíció* az ún. Kristály-periódusban született sorozathoz tartozik. A kékeslila háttér előtt fekete lemezek rózsaszín felületekkel téglatesteket és négyzet alapú egyenes gúlát alkotnak. E térbeli formák azonban elmetszettek, vagy egymásba metszenek, elfordulnak.

Vasarely a párizsi Denise René Galéria társalapítója (1944), mely elsősorban a geometrikus absztrakt festők fiatal nemzedékének biztosított bemutatkozási lehetőséget, és idővel a konstruktív szemléletet megújító művészet egyik legfontosabb európai központja lett.

A Dél-Amerikából Európába érkező művészek Vasarely vonzásába kerültek, mint Jesús Rafael Soto is, akinek három szerigráfiája díszíti a kiállítótérket. A négyzetek – narancs, fekete, mélykék, piros, sárga – a képtér fehér színű alsó regisztere és a háttér fémszál imitációjú felületén lebegnek. A *moiré-hatás* vibráló képfelületet eredményez.

Soto mellett a másik jelentős venezuelai művész Carloz Cruz-Diez. Alkotásai ún. chromográfia alumíniumon: *Color Aditivo Titi* (2014), hologramszerű

élményét a *moiré-hatású* faktúrán a színek izzása fokozza.

Josef Albers négy különnyomata a kiállítás reprezentatív és dekoratív darabjai. 1948-tól képsorozatokat alakított ki az egymásba helyezett színes négyzetekből. A színek, tónusok, fényértékek helyes megválasztásával látszattereket hoz létre, melyek távlati hatását a középpontnál lejjebb található horizontvonal is fokozza. A színek és formák kölcsönhatásait, interakcióit vizsgálta újabb és újabb kombinációkban.

A kiállításon Aurélie Nemours „basic style” minimalista képe vezet fel és Yves Popet mértéktartó alkotása foglalja keretbe a „svájci konkrétokat”. Richard Paul Lohse, Max Bill, Verena Loewensberg, Camille Louis Graeser a műgyűjtő ugyan csak kedvelt alkotói.

A képtár boltíves folyosóján kiállított egyéb műtárgyak formai üzenetén túl a burgundi vörös és bordó számos árnyalatával, intenzív rezgésével találkozhatunk. Charles Bézie akrilfestménye – *Kadenciák No. 1240* (2001) – ugyancsak domináns helyet foglal el a kiállított képek sajtóságos hierarchiájában. A konstruktív szemléletet Daniel de Spirt plexiobjektje és Ingo Glass alumínium-zománc konstrukciója képviseli.

A Modern Képtár – Vass László Gyűjtemény egyik állandó darabja Luis Tomasello objektje (1985), elforgatott apró fehér kockák sűrű hálójára. A monokróm hangulatot a felületen tükröződő sárga és piros árnyékok oldják, a kockák belső felülete színes. Az argentin művész Párizsban ismerhette meg Vasarely op-art kutatásainak innovációját, a festészeti eszközök kinetikus hatásait.

A tárlaton Vasarely mondhatni Aix-en-Provence-i „birtokszomszédja”, Bernard Venet kisméretű acélíveit képviselik a kültéri konceptuális szobrok redukcióját az enteriőrben. Továbbhaladva elgondolkozhatunk a land-art határán mozgó heroikus csomagolóművész Christo modelljei apropóján: *Over the River*, Colorado, Egyesült Államok (1992); *The Gates*, Central Park, New York (1979–2005); *The Floating Piers*, Lake Iseo, Olaszország (2016). ...Előtanulmányok, *collage*-ok Christo elképzelt és megvalósított utópiáiról.

Örömmel tudatosodhat bennünk, oly szerencsés helyzetben vagyunk, hogy Vasarelyn keresztül érthetjük meg a modern és kortárs művészet és tudomány kapcsolatát.

Vasarely alkotásai a világ számos metropolismúzeumának – Museum Moderner Kunst, Stiftung Ludwig, Bécs; Tate Modern, London; Centre Georges Pompidou, Párizs; Guggenheim Museum, Bilbao; Museum Gulbenkian, Lissabon; Modern Museum of Art, New York – féltett kincsei.

Werner Spies műkritikus és kurátor szerint: „Vasarely művészi tudatának formálódása korunk lélektanilag legérde-

kesebb és legizgalmasabb problémái közé tartozik.”

1997-ben írt nekrológiájában így emlékezik Vasarelyre: „Ma bizonyára már senki sem tudja elképzelni, hogy ez a meggyőző szavú, választékos művészegyéniség milyen hatalmas hírnévnek örvendett, milyen lenyűgöző hatást gyakorolt mindenkire. Annet-sur-Marne-ban laboratóriumhoz hasonlóan megszervezett hatalmas

műtermében egymásnak adták a kilincset az illusztris vendégek. A kibernetika és a számítástechnika állandó beszédtema volt ebben a műteremben, gyakran esett szó kutatásokról és prototípusokról, és izgalmas viták folytak, amelyekben élénkebben vettek részt a matematikusok, a fizikusok, az orvosok, a politikusok és a magatartáskutatók, mint a művészet exegétái.”

Huber Lilla Mária

Bolyongás a Tündérek földjén

25 éves a Bran – jubileumi koncert, Veszprém, Hangvilla, 2019. január 11.

A Bran együttes 1993-ban alakult, szeptember 21-én tartották első koncertjüket a kultikus Enyhe Fintor klubban. Akkor Kövi Szabolcs fuvolistával négy számot játszottak el, mindegyiket sok-sok ismétléssel, majd Kovács Gáborján hosszú mesébe kezdett, aminek a végére a tizennégy fős közönség fele elszivárgott. Most, 25 évvel később, számos vendégművésszel, régi zenekari taggal ünnepelte születésnapját a Hangvilla színháztermében az együttes sok veszprémi baráttal, új és régi közönségével, valamint a fővárosból érkező megannyi rajongóval. A háromórás koncert nem csak az ír, skót, breton és ószirmi zene varázsát ígérte.

Az est Telbisz Miklós gitárjátékával kezdődött, aki a nyolcvanas-kilencvenes évek fordulóján Pécsen működő Musique Trouvée együttes *Initiation Rite* (Beavató szertartás) című számát játszotta. A dalhoz csatlakozott Kovács Gáborján és Kis Sándor dobbal, illetve Oláh Sándor és Császár Róbert gitárral. Gáborjától, aki aztán az est során a Bran együttes történetéről mesélt, azt is megtudhattuk, hogy egyetemista korában az alternatív zenét játszó Musique Trouvée együttes dobosaként zenélt először színpadon.

Rövid történeti bevezető idézte fel, hogy az első Bran-koncerteket követően a zenekarhoz csatlakozott Oláh Sándor gitáros, s lassacskán egyre többen hallgatták őket, így – részben az akkori ír zenei divatnak köszönhetően – hamar eljutottak az ország legtöbb településére, nagy fesztiválokra, gyakran játszottak a Diák-szigeten, a Volt Fesztiválon, a Pécsi Folknapok fellépőiként, még az Operaházba is eljutottak, koncerteztek külföldön, többek között Írországból is.

Az együttes egyik legkorábbi dallama, a Brian Boru indulója csendült fel, melyben Oláh Sándor gitárjátékához csatlakoztak a koncerten fellépő zenészek: Bodor Tibor Teskó, az együttes régi barátja hárfán, Ágoston Béla dudán, az együttes későbbi tagjai, Kuti Judit, Szolár Péter és Nagy Kati furulyákon, Császár Róbert gitáron, Móser Tamás mandolinon, Kis Sándor és Kovács Gáborján pedig bodhránon, ír kézidobon. A koncert első felében az együttes első négy lemezének számai közül válogattak: ír és angol nyelvű énekek szóltak a férfiról, aki a tündérek által elrabolt feleségével egy erdőben találkozik, hogy visszahódíthassa, a magányos aglegényről, aki százhusz év óta mindennap az ablakból lesi a szépséges Flynn Brigittát, de mégsem meri bevallani a szerelmét, a poitín nevű ír pálinkáról, ami erejével az embereket a mennybe repíti, hogy ott gyönyörködhesse az angyalok szivárványszínben játszó szőrös lábában, mielőtt visszazuhanának a földi gondok közé. Megtapasztalhattuk, hogy Gáborján mesélőkedve cseppet sem veszített erejéből és lendületéből az eltelt negyed évszázad alatt. Vidám, középkori dal szólt Eithnéről, a három város nagyságú hölgyről, akinek testén egész városok ifjai találják meg a szerelem mindenféle szépségeit, ha előbb kellő mennyiségű sörral tudják elbódítani.

A szünet után Gáborján – lévén színházi ember is – az első részben viselt '90-es évekbeli legendás ruhatárát lecserél-

ve érkezett ismét a színpadra. A zenekar két utolsó CD-jéről hallgathattunk líraibb dalokat, majd egy skót gael nyelvű dalt, melyet a Hebridák egyik kis szigetén akkor énekeltek a halászok, amikor gyermekeik először indultak el az óceánra nélkülük a lélekvesztőikkel. A továbbiakban lemezen még nem hallható dalok következtek. Egy lányról szóló, aki az örök élet vizét keresve a fogadós karmaiba kerül, majd egy vidám ballada a jókedvű koldus egyik pajzán kalandjáról, amit a *Rigmadár* című magyar nyelvű ószirmi ének követett. A koncert meglepetése volt, amikor Ágoston Béla kecskedudával a hatvanas évekbeli jazzslágert, a *Sunny*-t a *Hidegen fújnak a szelek* kezdetű ördögösfüzesi ritka magyarral ötvözte. Együtt szólalt meg a könnyed örökzöld a rusztikus, erőteljes lüktetésű mezőségi muzsikával. Megrendítő és felemelő volt.

A játékoság Gáborján sajátja, így a közönség közreműködésével megidézte a skót gyapjúpuhítás mozdulatait, melyek zaja a *Tündérek madárruhában* című skót munkadalhoz szolgált kíséretül. Az együttes vezetője ezúttal sem hagyta ki, hogy ne próbálja ki a színpadon a közelében lévő bútorok hangját, és hallgathattunk az elmaradhatatlan halandzsanyelvű Bran-számokból is. Befejezésként Brigittához, az írek egyik legkedveltebb szentjéhez szóló himnusz hangzott el a táncrea perdülő tündérekéről. Majd az összes közreműködő zenész színpadra lépett, hogy közösen előadják a 19. század végi gunyoros kocsmadalt, a *Montó*-t, mely Dublin vöröslámpás negyedének ismert figuráit idézte meg. A zenekar ráadásaként egy ír nyelvű altatóval búcsúzott. A dal végére elhallgattak a hangszerek, a Bran tagjainak többszólamú énekével zárult az est.

Decemberben az EKF Veszprém 2023-győzelmet köszöntő Utcaünnep programajánlójában az alábbi méltatást olvashattuk a Branról: „...Legendássá vált kocsmakoncertjeik már 1993-ban felvillantottak valamit mindabból a lelkesedés szötte közösségből és utánozhatatlan hangulatból, aminek meghonosítása az Európa Kulturális Fővárosa program egyik legnagyobb feladata.” Kíváncsi, hogy 2023-ban a már három évtizedes jubileumát ünneplő Bran együttes Gáborján vezetésével ugyanezzel a koncerthangulattal adjon nekünk zenei és közösségi élményt!

Sipos Tekla

Párhuzamos történetek

Beszélgetés Kovács Gáborjával. Veszprém, Dubniczay-palota, 2019. január 12.

Kovács Gáborján előadása során a '80-as évek második felében kezdődő, tulajdonképpen képes önéletrajzának eseményeivel párhuzamosan felidéződhetnek a hallgatóban a korabeli történések, a közművelődésben, a kulturális közéletben is lezajló változások és a – nagyrészt civil kezdeményezéssel és szerepvállalással létrejövő – események, alkotóközösségek.

A diavetítéssel egybekötött előadás és beszélgetés a Bran-koncert másnapján volt a Művészetek Háza szervezésében a Dubniczay-palota barokk termében, szépszámú hallgatóság előtt.

„Szüleim Veszprém Város Vegyeskarában énekeltek” – mondta előadása kezdő mondataiban Kovács Gáborján, a Bran együttes alapító tagja, bölcsész, művelődéstörténész, performer, író, rendező, napjaink ritka reneszánsz embertípusának veszprémi képviselője. Gáborján számára mindennapos volt a zenével, művészetekkel való kapcsolat; fel sem merült benne, hogy valamiféle különleges helyzetben lehet, magától értetődő, természetes állapotként élte ezt meg.

„Sokáig sokan költőnek hittek” – mondta, és valóban sokáig sokan költőnek hitték, hiszen rendszeresen publikált, és versei megjelentek a Veszprémi Irka lapszámaiban, amelyet a Városi Művelődési és Ifjúsági Ház – helyén ma a Művészetek Háza működik – adott ki. Az irkákat a lapszámokban megjelent művek szerzőinek közreműködésével megrendezett irodalmi esteken mutatták be. (A *Veszprémi Irka* első száma 1975-ben jelent meg Botár Attila szerkesztésében.) Ez az intézmény, mint a nyolcvanas évek második felében az egykori Ifjúsági Park helyén létrehozott városi közművelődési tér, az akkori megyei fenntartású Dimitrov mellett új lehetőségeket biztosított a különböző művelődő közösségeknek, civil és ifjúsági szervezeteknek. Többek között ifjúsági kórusnak (a későbbi Dowland Kamarakórus), képzőművészeti alkotóköri (a mai Veszprémi Vizuális Műhely előképe) volt a székhelye, vagy a közéleti szerepre vállalkozó Fiala Értelmiségiek Klubja programjait szervezte, alternatív és feltörekvő zenekarok koncerthelyszíne volt.

Itt, a rendszerváltás éveiben alakult meg a Veszprémi Fiala Alkotók Köre, amelynek Kovács Gáborján 1990-93-ig társelnöke volt, valamint ötletgazdája és szervezője három utcaművészeti fesztiválnak (*Díztávirat a Bezárt Városnak*, 1990, *Atlantisz avagy az elsüllyedt kultúra*, 1991, *A Rőt Kiskacska avagy a művész alakváltozásai térben és időben*, 1992). A Kör számos művészeti és társadalomtudományi előadás-sorozatnak és meghívott színházi előadásnak volt a szervezője, megvalósítója.

„1991 tavaszán irodalmi programokat szerveztünk. Ezek közül kiemelkedett a Sziveri- emlékest, amelyen részt vett Sziveri János özvegye is. Ebben az évben, júliusban szerveztünk fesztivált *Atlantisz, avagy az elsüllyedt kultúra* címmel.”

Az ifjúsági ház helyén létrejövő Művészetek Háza kiteljesítette a kortárs irodalom gondozásával, megismertetésével kapcsolatos kezdeti törekvéseket, és rendszeresen megjelenő művészeti folyóirat szerkesztését és kiadását gondozza: először a *Vár Ucca 17.*, majd a *Vár Ucca Műhely* lapszámaival.

„A Bran együttesel többször felléptünk az akkoriban megnyílt ifjúsági szórakozóhelyen, a Muraközi Péter által létrehozott Enyhe Fintor Klubban.”

Az Enyhe Fintor Klub a kilencvenes évek elején kultikus szórakozóhelyé lett Veszprémben, elsősorban az alternatív zenei irányzatokat kedvelők körében. Megszűnése után szerepét a mai

napig a volt Séd mozi (ma Hangvilla) kistermében működő Expresszó folytatja.

„A kilencvenes években tanítottam a Veszprémi Egyetemen, majd az egyetem közművelődési titkáráként is dolgoztam.”

Az egyetem nyílt, mindenki által elérhető közművelődési szolgáltatásai a mai napig fontos és nélkülözhetetlen részét alkotják Veszprém kulturális életének. Különösen jelentős volt a tevékenysége a nyolcvanas években, amikor a Nagy Károly vezette titkárság kiállításával, előadóestjeivel, koncertjeivel és közéleti programjaival „intézményként” beépült a város mindennapjaiba.

„A Lovassy László Gimnázium és a Veszprémi Egyetem színjátszó csoportjainak művészeti vezetőjeként számos előadás írójaként és rendezőjeként dolgoztam.”

A '80-as években és a '90-es évek elején jelentős volt Veszprémben az amatőr színjátszó mozgalom. Fontos előadások születtek a Lovassy László Gimnázium, az Egyetemi Színpad és a Kállay Éva Egészségügyi Szakközépiskola (ma Padányi Bíró Márton Római Katolikus Gimnázium és Általános Iskola) művészeti csoportjai, versmondó körei előadásában.

„2005-től 2009-ig a veszprémi Kabóca Bábszínház igazgatója, majd dramaturgia voltam. Itt – újdonságként – vezetésem idején szerveztük meg két alkalommal a bábdramaturgiai konferenciát.”

A kilencvenes évek elején először bábstudioként indult műhely professzionális bábszínházzá alakult, amely kiemelkedő intézménye Veszprém kulturális életének.

A Kovács Gáborjával történt önéletrajzi ihletésű találkozás lehetőséget adott a megjelentek számára, hogy Veszprém elmúlt mintegy harminc évének kulturális, művészeti törekvéseit, értéktérítő hagyományát, múltját és jelenét párhuzamba állítsák, s emlékezzenek.

Veres B. Zsuzsanna

Játszani és mesélni a szavakkal

Kovács Gáborján: *Szél nélküli erdőben. Részletek az ószirmi kódexből* című verseskötetének bemutatója. Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Veszprém, 2018. december 7.

Nem mindennapi irodalmi eseménynek lehetnek tanúi azok, akik ellátogattak az Eötvös Károly Megyei Könyvtárba Kovács Gáborján veszprémi születésű költő, művelődéstörténész *Szél nélküli erdőben* – *Részletek az ószirmi kódexből* című könyvének bemutatójára. A beszélgetés során – melyet Géczy János és Jász Attila költők vezettek – különleges, fantázianyelven írt mesék és dalok is elhangzottak a szerzőtől, melyekkel még inkább sikerült megteremteni és az olvasókhöz közelebb hozni a varázslatos ószirmi hangulatot.

A főként a kelta népek középkori kultúrájával foglalkozó Kovács Gáborján valódi szóvarázslást teremtett könyvében. Meseszerű, titkosírással megrajzolt szöveget nyújt a kötet, amely Hexerich von Kelchblatt szerzetes életének főbb állomásait mutatja meg szimbolikus, megfejtésre váró képekkel. A titkosírás fölfejtését Hexerich von Kelchblatt tanítványai, egyikük szász bejegyzé-

Alkotók az orrunk előtt

Kovács Gáborján kötetbemutatója. Nyitott
Műhely, Budapest, 2019. január 17.

Kovács Gáborján régi, szeretett vendég a budapesti Nyitott Műhelyben, itt hallottam először pár éve, akkor ószirmi meséket mondott és énekelt hozzá. Később láttam a tatabányai Új Forrás lapszám-bemutatóján, ahol zenekarával, az idén huszonöt éves Bran együttessel lépett fel és verseket olvasott. Most pedig egy újabb alkotás és egy újabb Kovács Gáborján-arc fedte fel magát előttem ismét a Nyitott Műhelyben 2019. január 17-én: *Szél nélküli erdőben* című verseskötetét mutatták be, amit az Új Forrás Kiadó adott ki.

Nehéz őt kategorizálni. Zenész, költő, az ír kultúra szenvedélyes ismerője, kutató, mesélő, a társaság közepe vagy éppen csendes hallgató. Verseskötete is sokféle, a végén kezdődik vagy az elején végződik, csak döntés kérdése. Meglepődtem, mennyire vastag könyvről van szó. Felolvasás helyett dalokat kaptunk, megzenésített verseket vagy az ószirmi mesék dallá írt verzióját. Kovács Gáborján egy apró harmonikaszerű hangszeren, a koncertinán, Császár Róbert pedig gitáron játszott, játékuik összeszokott, mint megtudtuk, ők a legrégebbi tagjai a Bran együttesnek. Jász Attila író, az *Új Forrás* folyóirat főszerkesztője vezette a beszélgetést. Egyik beszélgetőpartnere, Géczi János megosztotta a hallgatósággal, milyen is volt Kovács Gáborján az egyetemi évek alatt: egy élénk fiatalember, aki a szekrényen táncolástól sem riadt vissza, hogy szórakoztassa egyetemista társait. A másik beszélgetőpartner, Szénási Zoltán a szerkesztés folyamatáról beszélt, arról, mennyire nem lehet egy ilyen kicsiny kiadónál főszerkesztőről beszélni, hiszen egy-egy kötet létrejötténél többen is bábáskodnak ugyanolyan lelkiismeretesen.

A beszélgetés során szó esett az ír kultúráról, amivel Gáborján az egyetemi évek alatt ismerkedett meg – és ami miatt máig vezet turistacsoportokat Írországba –, zenész felmenőkről, a flautistákról, vagyis fingóművészekről mint remek kutatási témáról, és a hangszerkészítésről. Tehát a kötet helyett inkább a szerző és az ő szerteágazó érdeklődési köre volt a középpontban. Összességében egy olyan alkotó embert ismerhettünk meg, aki kialakította a saját belső világát, és ezt adja át az érdeklődőknek, akár dalban, akár versben, akár grafikáin keresztül, ugyanis ő könyvének illusztrátora is.

A kötethez ízelítőül a következő szöveget találtam az esemény leírásánál: „A 16. század második felében Erdély valamelyik szász városából elindult egy fiatalember, aki később magát Hexerich von Kelchblattnak (Varázsló a Szirmok vidékéről) nevezte, hogy elsajátítsa a prédikátormesterséghez szükséges tudást valamelyik német város egyetemén, ahogy ezt számtalan társa is tette. Az egyetemen aztán megismerkedett a kor legizgatóbb tudományával, az alkímiával. Kutatni kezdte a mágikus tudás ősforrásait, bebarangolta az akkori ismert világ nagy részét, közben nyelvét és vallását is többször megváltoztatta. (...) Életének utolsó éveiben a rendház romos kerengőjének kertjébe ültette el a külföldi országokból hozott magvakat, hogy amint a köréje gyűlt tanítványoknak mondta, „elplántálja élete történetének kertjét”. Ez a kert olyannyira izgalmasnak tűnt, hogy be is szereztem azon nyomban egy kötetet, bízom benne, hogy a versek is olyan sokszínűek lesznek, mint Kovács Gáborján.

Fehér Enikő

sei, valamint egy XIX. századi magyar bejegyző szövegei segítik. Kovács Gáborján egyszerre fordítója és alkotója azoknak a szövegeknek, amelyek életre kelnek úgy a kódex lapjain, mint a szerző előadásában, mely utóbbira szintén sor került a bemutatón. Ahogy azt Géczi János is rögtön a beszélgetés elején kiemelte, Kovács Gáborján másképpen alkot, mint ahogy azt a mai magyar irodalomban szokás, kívül maradt mind a folyóiratokban megjelenő, mind a könyvkiadási irodalmon. Ő az a típusú művész, aki az orális műfajokat részesíti előnyben az írottakkal szemben, s kutatóként is azt vizsgálja, hogy hogyan lehet jól előadni egy szöveget. „Ami le van írva, abban soha nem érzem annak a folyamatos átadásnak a lehetőségét, mint amit a beszédben tapasztalok” – vallotta a költő.

Tipográfiai csodának hívta Géczi János a kötetet, melyet egyszerre nézve és olvasva feltárul a középkori kódexek mitikus világa, melyet a szerző XXI. századi szemlélettel írt meg. Számtalan, ma avantgárdnak ható játék lelhető fel könyvében, egyszerre játszik és mesél a szavakkal. A szövegek nonszensz jellegűek, vagyis nem a hagyományos értelemben vett logikára épülnek, ami a szerző elmondása szerint Edward Lear és Lewis Carroll hatására vezethető vissza, de mellettük Nemes Nagy Ágnes, Lázár Ervin, Szerb Antal, Weöres Sándor és Szőcs Géza munkássága is nagyban meghatározta művészetét. Kovács Gáborján elárulta azt is, ha az ószirmi kódexhez akarunk ragaszkodni, akkor hátulról kell visszafelé haladnunk a szövegben, ha pedig számunkra felfogható történetként akarjuk látni a szöveget, akkor előlről kell kezdenünk az olvasást.

A könyvbemutatón a költő mesélt a sziromsági fák világáról is, ahol minden arra érdemes ember megkapja annak a lehetőségét, hogy beköltözzön életének fájába. „Ebben a fában minden levél egy-egy pillanat az életből, s minden levélre annyi ideig költözhetünk ki, amennyi időt el kellett volna töltenünk ezzel a pillanattal életünk során. Mindezt azért, hogy átérezzük egy adott pillanat jelentőségét. Akár évszázadokat lehet egy-egy levélen tölteni” – mondta el a költő.

Sokféle elemből táplálkozik a kódex: az alkímista világ, Európa legendáriumának egy nagy része, a magyar hitvilág és folklór is átszővi. A beszélgetőtársak is kiemelték, hogy sok visszatérő elem van a könyvben, melyeknek a jelentéstartománya egyértelműen az archaikus világhoz kapcsolódik. A mű egy középkori mitikus világ eszköztárával, összetett poétikai építményként van megjelenítve, amit az előadás során megszólaló hanggal, ritmussal és hangszerekkel való játék még inkább az archaikus világ teremtő folyamataként éreztetett.

A kötetben Veszprém is megjelenik. „A nagymamám – aki egy kicsit olyan volt, mint egy magányos boszorkány – a Völgyi-kútban lakott. Ez a hely a kútzemű völgyben lapuló városként szerepel a könyvben” – mesélte a szerző.

Kovács Gáborján művészetének lényegét Jász Attila fogalmazta meg az est végén: az ószirmi kódex nem előad, hanem átad a hallgatónak magából és az általa felépített mesevilágból. Mindent szívből jövő átéléssel, beleéléssel teszi. Én is jó szívvel ajánlom az alkotó kötetét mindazoknak, akik hasonló, játékos lélekkel képesek elmerülni a fantáziavilág varázslatos, titokzatos világában.

Éltető Erzsébet

Hármas évforduló jegyében látott napvilágot a *Veszprémi Szemle* várostörténeti folyóirat legutóbbi száma. 25 éves a folyóirat, 10 éves a kiadásáról gondoskodó alapítvány, továbbá az elmúlt évet – a folyóirat 20. évfolyamát – egy szépen kerekedő sorszámmal, az 50. lappal zárták.

Isten éltesse a Szemlét!

A *Veszprémi Szemle* várostörténeti folyóirat jubileumi lapszámát csaknem napra pontosan az első szám bemutatásának 25. évfordulóján, 2018. november 16-án mutatták be a Városháza Kossuth-termében.

Az esemény gerincét, híven a Szemle-bemutatók megszokott forgatókönyvéhez, és illeszkedve az alkalomhoz is, a lapszámból kiemelt néhány írás bemutatása, ez esetben a két főszerkesztő, Tölgyesi József és Csiszár Miklós elmúlt 25 évet értékelő számvetése adta.

Hogy a folyóirat 25 évére emlékezhetünk, „elsősorban nem a kiadását kezdeményezők, hanem a kutató/publikáló szerzők és az olvasók közös, folyamatos érdeklődésének köszönhető” – állapítja meg az alapító főszerkesztő, Tölgyesi József A *Veszprémi Szemle első időszaka* (1993–2010) című visszatekintő írásában.

Ekkorra, 1993-ra, mind szerzői indíttatás, mind olvasói érdeklődés tekintetében volt már Veszprémben is előzménye a helyismeret művelésének, ilyen tárgyú kiadványok megjelentetésének. Az érdeklődést már az 1970-es évek végétől folyamatosan táplálták az ismét felbukkanó honismereti kiadványok. Az igény a '90-es évek elején értelemszerűen felerősödött, valódi „szabad jelzést” is ekkor kapott. A Tölgyesi József felsorolásában szereplő számos, hosszabb-rövidebb időt megért előd- és rokon kiadvány közül – az 1972 és 2004 között megjelenő Veszprém megyei honismereti tanulmányok sorozattól a megyebeli más városok helytörténeti munkáin át a pár évvel ezelőtt megszűnt *Kalendáriumig* – feltétlen kiemelendők a szakmai mércének is számító olyan múzeumi kiadványok, mint a *Múzeumi Diárium* vagy a városi Gizella-napokhoz kapcsolódó *Veszprémi Múzeumi Konferenciák* kötetei. És nyilván valamelyest referenciát, egyben bátorítást jelentett az a mindössze öt valódi helytörténeti periodika is, amely ekkortájt már jelen volt a Dunántúlon: a *Soproni Szemle*, a *Vasi Szemle*, a *Vasi Honismereti és Helytörténeti Közlemények*, a *Somogyi Honismereti Híradó* és a *Féjér Megyei Szemle*. Valamennyien lelkesen üdvözölték az újdonsült veszprémi társfolyóiratot, mely köszöntésekből bőséges és tanulságos idézetek olvashatók Tölgyesi József írásában. „Nehéz egyetlen számból messzemenő következtetéseket levonni, a *Soproni Szemle* értéke és érdeme sem egy szám vagy akár egyetlen évfolyam termelésében, hanem a hosszú évtizedek alatt összegyűlt produktumok egészében áll” – írja például Turbuly Éva a *Soproni Szemle* 1994. évi 2. számában, majd küldetésnyilatkozatnak is beillő jóslatát így zárja: „Reméljük, a *Veszprémi Szemle* előtt is hosszú évtizedek állnak, hogy összegyűjthesse, alkotásra ösztönözhesse a város történetével foglalkozó hivatásos történészeket, a honismeret lelkes, elhivatott művelőit, kialakítsa sajátos, egyedi arculatát, elősegítve a város történetének alapos és szakszerű feldolgozását.”

Jó érzéssel olvastam az ilyen és ehhez hasonló sorokat. Mert ha megkérdeznék tőlem, mit jelent ma számunkra ez a folyóirat, nyugodt lélekkel visszamutatnék akár csak erre az idézetre; a reménytelen jóslat ugyanis „szórul szóra” teljesült. Huszonöt év persze nagy idő bármilyen szellemi produktum történetében, folytonosságában, akár csak fennmaradásában is. Számos tényező alakítja kívül-belül, kézbe vehető és lapozható valóságában, belső értékeiben, szellemiségében, tartalmában és színvonalában egyaránt. Tölgyesi József összegzéséből kiderül – már csak pénzügyi okok miatt is –, voltak jobb és rosszabb évek 1-2 lapszámmal, sőt olyanok is, 1998 és 2000 között, majd 2002-ben, 2004-ben és 2006-ban, amikor a folyóirat szünetelt. A Szemle működésében a megnyugtató stabilitást 2008-tól a *Veszprémi Szemle* Várostopörténeti Közhasznú Alapítvány létrehozatala, az alapítványi kiadás elindítása, s ezzel egy időben és ehhez köthetően az önkormányzati támogatás kiszámíthatósága hozta meg és biztosítja mind a mai napig. A folyóirat 2011–2018 közötti történetét megörökítő *Számvetés* című dolgozatot Csiszár Miklós jegyzi. A főszerkesztő részben folytatja a folyóirat történetének elbeszélését, másrészt, híven a címadáshoz, összegez és értékkel, számos beszédes adatot oszt

meg az olvasóval. Megtudjuk például, hogy az első 19 lapszám összesen 2317 oldalon, lapszámonként átlag 122 oldal terjedelemben jelent meg, míg a 2011-től megjelenő 32 lapszám (beleértve az 51.-et is) összesen 4131 oldalt, lapszámonként átlag 135 oldal terjedelmet jelent. Ez bizony többszörös lexikon terjedelmű helytörténeti irodalom, amire méltán büszkék lehetnek a szerkesztők és szerzők egyaránt.

Mindkét főszerkesztő reprezentatív, egyben azok számára is vonzó válogatást állított össze az általa szerkesztett lapszámok dolgozataiból, akik most ismerkednek a helytörténettel vagy akárcsak a folyóirattal is. Jó szívvel ajánlom, érdemes végigböngészni az impozáns szerzői névsort és címlistát, amely hű képet nyújt a folyóirat sokoldalúságáról és igényességéről, s nem kevésbé a szerzők szerteágazó érdeklődéséről, tiszteletet parancsoló kutatói szorgalmáról is.

Elgondolkodtató ugyanakkor a szerzők átlagéletkorára vonatkozó adatsor. Míg a '90-es években a szerzői derékhad életkora 40 és 70 év közé esett, mára ez jócskán megemelkedett – állapítja meg Csiszár Miklós. Igaz, a jelenlegi szerzői körnek (90 fő) 60 százaléka még aktív korú, de 12 százaléka már a 80 évet is elkerülte. A szerkesztőség évek óta próbál „fiatalítani” több-kevesebb sikerrel, minél több ígéretes fiatal szerzőt bevonni a helytörténeti kutatásba. De, ahogy a mondás tartja, ha egy ajtó becsukódik, majd egy másik kinyílik. Hűséges olvasóként remélem, a szakmai körökben jegyzett, tekintélyes helytörténeti folyóirat vonzó perspektíva, izgalmas kihívás lesz a jövőben is, amatőr és professzionális kutatók számára egyaránt.

Jó lap, jó folyóirat nem él meg jó (értő) olvasók nélkül. Ebben magam is mélységesen egyetértek mindkét főszerkesztővel. A *Veszprémi Szemle* számainak negyedévenként sorjázó bemutatói, túlzás nélkül mondhatjuk, eseményszámba mennek, rendre megtöltik az Eötvös Károly Megyei Könyvtár Kisfaludy-termét. A szerkesztők nagy hangsúlyt fektettek ezekre a „közönségtalálkozókra”, az olvasókat 2-3 igényes előadással – ahogy Csiszár Miklós írja, „minikonferenciával” – is megörvendeztetve. Egy-egy bemutatójukon 70–100 fő vesz részt, s az ingyenesen kapható lapszámokból barátoknak, ismerősöknek tett ígéretet teljesítve, sokan több példányt is magukhoz vesznek.

A jubileumi számmal egyidejűleg megjelent a *Szemle* második repertóriumkiadványa is. Az 51. lapszám a 2012–2018 közötti 26-50. lapszámok repertóriumja. A részletes és pontos bibliográfiai leírás mellett szerzői névmutatót, tárgymutatót, valamint a Szemle-könyvek és egyéb, a Szemléhez, az alapítványhoz kötődő kiadványok leírását is tartalmazza. A repertórium különlegessége a szám végére elhelyezett gazdag, színes képanyag, az adattárat élvezetesen kiegészítő, mintegy illusztráló, képes napló. Az 51. szám ennek köszönhetően kicsit több is, mint pusztán bibliográfia. Kitűnő gondolat volt továbbá és gáláns gesztus, hogy újranyomták és egy praktikus gyűjtődobozba helyezve a második mellé odatették az első repertóriumot, az 1993 és 2012 között megjelent 1–25. számokat tartalmazó 26-os *Szemlét* is. Így valamennyi lapszám – nem mellékesen – azonos szempontok mentén szerkesztett adatbázisához kényelmesen, könnyen hozzáférhetünk.

A főszerkesztő zárásként hivatalosan is bejelentette a törzsközönség előtt már hallomásból ismertényt, hogy a főszerkesztőségről lemond, a „stallumot” s a vele járó feladatokat, egyetértésben a szerkesztőbizottsággal, Földesi Ferencnek adja át. Mi, olvasók, csak azt kívánhatjuk, s ez nem kevés, hogy „a *Szemle*” a következő években, évtizedekben is megőrizze igényességét és olvasmányosságát, s hogy éltesse továbbra is egy hűséges olvasótábor érdeklődő, elváró gyögyelmét.

Perlaki Claudia

Dicséretes a Balaton pláza mozija részéről, hogy időnként vállalja magyar filmek bemutatását, akár azért, mert várható a közönségsikerük, vagy mert az alkotókat és az alkotást a remélhető sikertől függetlenül a figyelmünkre érdemeseknek találja. A *Rossz versek* olyan alkotói építkezést, folyamatosságot mutat – és hirdeti a film reklámkampányában, közölve, hogy az aktuális munka a generációs kultuszfilmként számon tartott *Van valami furcsa és megmagyarázhatatlan* alkotóinak új filmje és folytatása –, ami kellő érdeklődőt vonzhat egy közönségtalálkozóra. Az érdeklődés Veszprémben ugyan mérsékelt volt, bár – a címnél maradva – egy irodalmi esten ennyi embernek örülni szoktunk, a jelenlévők aktív részvételével a vetítés utáni beszélgetésben elégedettek lehettek úgy az alkotók, mint a szervezők.

Irodalomból tanult világ

Rossz versek. Közönségtalálkozóval egybekötött premier előtti vetítés.

Vendégek: Reisz Gábor rendező és alkotótársai, moderátor: Komaniczky Zoltán.

Veszprém, Cinema City Balaton, 2018. december 16.

A *Van valami furcsa és megmagyarázhatatlan* személyesen vallo-másos, az „új érzékenység”, pontosabban „új férfiérzésesség” jegyében fogalmazott filmje után arra lehetett számítani, hogy Reisz Gábor továbblép a fiatal felnőtt szerelmi problémáit, gyámoltalanságát, a „hol rontottam el?” magába záruló kérdésváltozatait boncolgató ironikus szentimentalizmusán, és más, „felnőtt” témák felé nyit, vagy ha netán ugyanezt folytatja, akkor más filmnyelven közelít hozzá. Ehhez képest eltökélten a korábban színre vitt világot hozza a film, ugyanazt a történetet, részben ugyanazokkal a szereplőkkel (a lakótelepi létbe beleszokott szülők szerepében a kiváló Takács Katalinnal és Kovács Zsolttal), ugyanazokkal a filmes eszközökkel. A szülőkkel már együtt élni nem, de tőlük igazán leválni sem tudó „túlkoros” fiatalember, Merther Tamás tépelődik addigi élete alakulásán, miután Párizsban élő magyar barátnője szakít vele, és ezért hazaköltözik Budapestre. (A barátnőt játszó Nagy Katica gyakorlatilag a film elején kiíródik a történetből, noha a főhős továbbra is halálosan szerelmes belé.) A voltaképpen „furcsa és megmagyarázhatatlan” okok miatt szorongó fiatalember szerelmi kudarca(i) és emiatti szenvedése(i), szakmai meghasonlása (sikeres reklámfilmes szakemberként olyasmit kellene reklámoznia, amitől idegenkedik), a segítő és egyben akadályozó családi háttér, a mindenek ellenére kitartó diákkori barátok körül forog a film, nagyon személyes filmes elbeszélésben, kelet-európai balfékséggel és az ezt ellensúlyozó („cseh-szlovák”) iróniával. Minden ismerős, talán a hétköznapi tapasztalatokból is, de még inkább a kelet-közép-európai regényekből és filmekből. A munkamániás, immár nyugdíjas építész apa és a hivatali és családanyai kötelességeit mindig példásan teljesítő, immár nyugdíjas anya, a mintaszerű családi konstrukciót működtető „bezzeg”-testvér és a fekete bárány, „nekem semmi sem sikerül” főhős, valamelyik budapesti lakótelep, valamelyik ún. „alsó középkategóriás” autómárka „jól karbantartott” példánya, sztereotip harmincasok sztereotipen fiatalos öltözékben, gesztusokkal, beszédmóddal, jellegtelen vendéglátóhelyeken folytatott, se vége-se hossza problémamegoldó beszélgetéseikkel. Ezúttal erre még ráakadódik némi (kelet-európai fénytörésben láttatott) nyugat-európai perspektíva, ami azonban nem hoz megváltást, a Ferihegyről bevezető úton a főhős szépen visszazotyög a megszokott valóságába. (A Ferihegyről bevezető valós út mint a magyar rendszerváltás groteszk realista műemléke gyakorlatilag egyetlen kézikamerával beforgatható a filmbe.) A gyerekkori és ifjúkori frusztrációkkal, a fiatal felnőttkor tehetetlenségeivel telített történetet az egész filmet összetartó kegyetlen irónia teszi elviselhetővé, igaz, igencsak kiszámíthatóan. Az ingyencet filmes idézetek (*Szomszédok*) szóraztatják, a generációkon átívelő szerencsétlenkedéseink és ezek megbízható kifigurázása pedig nemcsak a fiatal harmincasokat, hanem az idősebbeket is megnyerhetik a filmnek. Jó döntés volt a rendező színészi debütálása a korábbi szemüveges értelmiségi fiatalember figurája helyett. A Reisz Gábor által létrehozott karakter

nehezen kiismerhető arcú és lelkivilágú fiatalember, akinek kétségbeesett tekintetéből nem derül ki, hogy voltaképpen miért is ennyire elviselhetetlen az élete, és miért is nem tesz valamit, hogy elviselhetőbb legyen. Mert mindaz, ami itt színre kerül, az iskolai megaláztatások, a különféle versenyhelyzetekben történt kamaszkori vereségek, a szülők szocialista kispolgári világa, a félresikerült rendszerváltás mégsem magyarázhat minden egyéni sorsot egy műalkotásban, különösen az ezredforduló magyar önéletrajzi prózája (Garaczi László, Háy János, Grecsó Krisztián stb.) és számos hasonló film után. A sztereotip történeten és az ironikus történetmesélésen túl egy nem túl sűrűre szőtt (vagyis nem hivalkodóan artisztikus) motívumháló tartja össze a filmet, álmokkal, látomásokkal, telefonos-világhálós kommunikációval, a nyers csirkehús eladása körüli reklámfilmes motivikával és mindenek fölött a világfájdalom mindent elborító kék virágával, a levendulával, amit a film iróniája egyszerre tud a természet, a saját tehetetlenséget is legyőző érzelmek, az autentikus és a tanult szépség, a „magyar mediterráneum” ellentmondásos kisebbségi érzése és az ettől való megszabadulás motívumává tenni.

Főszereppé váló mellékszerepében Monori Lili mintha összes érdemleges filmes főhősének tudását az arcán viselné, *A tanú* nagylányától kezdve az *Ők ketten*, a *Kilenc hónap*, a *Visszaesők*, az *Eldorádó* filmek sokféle megpróbáltatást átélő hősein keresztül az *Aurora Borealis* hírhozó postásáig. Ő maga is idézet, leginkább talán Mészáros Márta 20. századi magyar világot idézi, és ezzel erőteljesen megnyitja a filmet és a színre vitt világot a maga előzményei felé. Ő a mindent tudó, egyedül élő irodalomtanárnő nagynéni, aki támogatja, világmagyarázatokkal látja el a gyermek, majd a kamasz Merther Tamást, de akinek a tudása a jelen világában holt tudássá válik, tiszteletre méltó, értékes ismeretté, amely azonban nem kínál megoldást, legfeljebb azt a tanulságot, hogy a bajokat el kell viselni.

Összegezve: igencsak irodalmi film a *Rossz versek*, a generációs tapasztalatátadás, a magyar köznevelés és tulajdonképpen az irodalomtanítás kritikájának is felfogható. Generációs filmként nem behelyettesíthető (habár egymást helyettesítik be a *Van valami furcsa és megmagyarázhatatlannal*), ugyanakkor nem olyan egyedi és pótolhatatlanul érvényes, mint pl. a *Megáll az idő*, a *Kutya éji dala* vagy a *Moszkva tér* voltak – és „vannak”. Vagy ennek a generációnak épp ily módon lenne ez az autentikus filmje?

Komaniczky Zoltán felkészült és talpraesett beszélgetőtársnak bizonyult, kellően tájékozott volt a témában, ugyanakkor nem bennfentes, annyit beszélt, amennyit kell, kérdései érdemiek voltak, de nem tudálékosak, így az alkotók is fesztelenül válaszolgattak, és a közönség is bátran bekapcsolódott a beszélgetésbe. A közönségtalálkozó hozzáadott a filmélményhez, a személyes találkozás, a rendkívül rokonszenves alkotókról szerzett benyomások valamiképp enyhítették számomra a film hiányosságait.

Ladányi István

48.840/1977

Nagyszűz
Laczkó Dezső úrnak
főgyűjtésügyi igazgató

V e s z p r é m .

A veszprémi m.kir.31.honvéd gyalogezred és a m.kir.7.honvéd tábori ágyús ezred parancsnokságai karöltve a város vezetőségével elhatározta, hogy a harctéren elesett, eltűnt, vagy a harctéren szerzett betegség következtében elhalt és a megnevezett ezredekben szolgált hős katonák emlékét egy emlékmű létesítésével örökíti meg az utókor számára.-

A vegyes bizottság folyó hó 2.-án tartott ülésében az emlékmű létesítésével kapcsolatos szervezési, gyűjtési és műszaki teendők végzésére két bizottságot választott, u.m.a pénzügyi és műszaki bizottságokat.-

A vegyes bizottság *Nagyszűz* a ~~pénzügyi~~ művészeti bizottság tagjával megválasztotta és elrendelte, hogy erről *Nagyszűz* értesítem.

Midőn ezen megbízásomnak örömmel teszek eleget, nem mulaszt-hatom el. részemről is azon kérelmet előterjeszteni, hogy ezen tisztet elfogadni és hathatós befolyásával a szép mozgalom megvalósítását elősegíteni és támogatni kegyeskedjék.

Veszprém, 1916. évi június hó 6.-án.

Hazafias üdvözléttel:

Nagy László
állomásparancsnok.